

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ

NİSAN 1984 • YIL : 21 • SAYI : 4

FİYATI : 200 LİRA

Okurlara Mektup /3

20 Ocak Kararları ve
Ekonomik Politikanın Geleceği /5

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Ekonomik Göstergeler /11

AÇIK OTURUM /13

Prof. Dr. Emre Kongar

Kemal Kurdaş

Prof. Dr. Turhan Oğuzkan

Prof. Dr. Dünder Sağlam

Prof. Dr. Memduh Yaşa

İslam Bankacılığı ve
Türkiye'de Uygulaması /43

Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu

Sermaye Piyasası /53

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş

İşsizlik ve «Kur Farkı»
Sorunu /59

M. Fatih Kaymaz

Ayın Ekonomik Olayları /65

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar /69

M. Tarık Yaşa

YÖK SORUNU :
Üniversitelerin Durumu
Yüksek Öğretim Kanunu
Yüksek Öğretim Kurulu

Türkiye'de
bir bankacılık
gelenegi
vardır.

OSMANLI BANKASI

30
YIL
1958-1988

Otomotiv Endüstrisi ve
yedek parça piyasasının yanısıra
her türlü endüstriyel balata
ihtiyacını karşılayan lider

Taklit edilen, fakat,
kalitesine erişilemeyen marka

Her tür araç ve
gereç için fren ve debriyaj
balatası denince akla gelen
ilk isim

ERKA

BALATA ve OTOMOTİV SANAYİİ A.Ş.

Rami Kışla Caddesi 123, İstanbul tel. 76 30 66 telex. 23 228 Ebos tr

Erka bir Kurtkaya Holding kuruluşudur.
ERKA T.S.E belgesine sahiptir.

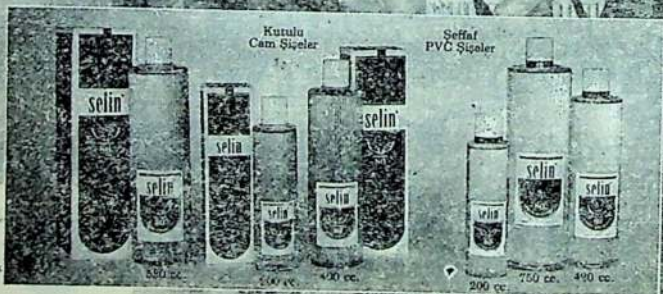
selin®

LIMON KOLONYASI

*Doğanın
Saf Damlası...*

Bir yaşantı düşün... Serinlik ortamında...
Kokular pınarında...
Doğanın kaynağında.
Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi: Kemal Kurdaş
Yazı İşleri Müdürü: Necdet Durakbaşa

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Ak-
güç • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Or-
han Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun
• Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Besim
Baykal • Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal
Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu •
Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen •
Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalı-
ka • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bü-
lend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki
Döşlüoğlu • A. Aydın Dündar • Kaya Er-
dem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy •
Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman • Prof. Dr. Em-
re Gönençay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğ-
lu • Erhan Işıl • Dr. Halük Kabaalloğlu •
Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Ba-
şer Kafaoğlu • Dr. Ahmet S. Kalın • A.
Nazif Keyman • Dr. Yıldırım Kılıç • Prof.
Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Doç.
Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Mor-
oğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng •
Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Öztaşlan
• M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür •
Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof.
Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya
• Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar
Saçlam • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş
• Osman Nuri Tarun • Prof. Dr. Kemal
Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezihtun-
çiper • Doç. Dr. Şeref Türen • Dr. T. Gün-
gör Uras • İbrahim Ülkem • A. Doğan
Yalın • Doç. Dr. Ahmet Yüksel •

Basım-Yayım Danışmanı: M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

VII. 1984

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Açık Oturum»unda; Üni-
versitelerimizin durumu, Yüksek Öğretim
Kanunu ve Yüksek Öğretim Kurulu
(YÖK) tartışma dergisi konusu edilmektedir.
Aynı konuda Dergi'nin Kasım 1982 sa-
yısında bir «Söyleşi» yer almıştı. Bilin-
diği gibi, yeni üniversite sistemi, başlan-
ğıçtan beri eleştirilere uğramış, YÖK'in
ülkeminin yükseköğretim sorununa
bir çözüm getirmediği, sakıncalarıyla be-
lirtilmiştir. Uygulamalar sürdükçe; üni-
versitelerin özzerkliliğini yitirdiği, bilimsel
araştırma heyecanının köreltildiği, yük-
seköğretimde kalitenin giderek düştüğü
ve pekçok öğretim üyesinin üniversite-
lerden ayrıldığı; iddiaları da yaygınlaş-
mıştır. Üniversiteler topluma ışık tutan
ve ülkemizin geleceğine damgasını vur-
nan kurumlar olduğuna göre; konu her-
kesi yakından ilgilendirmektedir. Bu ne-
denle Dergi'de «YÖK Sorunu» bir kez
daha ele alınmaktadır. «Açık Oturum»a
katılan konuşmacılarımız, üniversitelerin
içinden gelmiş bilim adamlarıdır. Bu ni-
telikleriyle konuyu değişik açılardan ir-
delemekte, tavsiye ve önerilerde bulun-
maktadırlar. Amaç, «YÖK Sorunu»nun
çözümüne yardımcı olmaktır.

Dergi'de yer alan ve güncel konuları iş-
leyen diğer yazıların da, her zaman ol-
duğu gibi ilginizi çekeceğini ümit ediy-
yoruz. Bu arada «24 Ocak Kararları ve Eko-
nomik Politika'nın Geleceği» ile «İslam
Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulanması»
başlıklı yazıları okumanızı özellikle tav-
siye ederiz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

NİSAN 1984

YIL : 2

SAYI : 4

200 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak, No.17, Kat 4; Cağaloğlu - İstanbul • TELEFON: 526 34 11
• YAZIŞMA: P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA: Dergimizde çıkan yazılar kay-
nak göstermek koşuluyla alınabilir • YILLIK ABONE: 2.400.- TL; Öğrencilere 1.200.- TL
• İLAN FİYATLARI: Arka kapak 30.000.- TL, Ön kapak içi 22.500.- TL, Arka kapak içi
20.000.- TL, Tam sayfa 15.000.- TL, Yarım sayfa 10.000.- TL, Çeyrek sayfa 5.000.- TL, Renk
farkı 7.500.- TL • BASKI: Met/Er Matbaası, Telefon: 528 28 90 • Tarihi: 3 Nisan 1984.

AŞAMA '83

<i>İs hacmi</i>	%	531
<i>Mevduat</i>	%	88
<i>Krediler</i>	%	225
<i>İhracat Kredileri</i>	%	325
<i>Teminat Mektupları</i>	%	362
<i>Özkaynaklar</i>	%	1.254

Bu büyümeyi artan ilginiz yarattı. Teşekkür ederiz.

B **MİLLİ AYDIN BANKASI A.Ş.**
TARİŞBANK

Adres

• Fevziye Bulvarı 122/1

CANKAYA-İZMİR Telex. 52 433 Mab. Tr.
Telefonlar

• Genel Müdürlük. 25 64 90 (10 hat)

• Merkez Şube: 14 50 78 - 14 39 86 - 12 09 42

24 OCAK KARARLARI VE EKONOMİK POLİTİKANIN GELECEĞİ

Prof. Dr.
MUSTAFA A. AYSAN

YENİ hükümet serbest piyasa ekonomisinin eksik kalmış yönlerini tamamlamaya başlamıştır. Faizlerle ilgili olarak kısa sürede uygulamaya konan kararlar ana hatlarıyla uygundur ve diğer eksikler de tamamlanınca, ekonomiyi öngörülen hedeflere ulaştırabilecek özelliktedir.

Bu hedefler, ana hatlarıyla şöyledir: Enflasyon kısa sürede % 25'e indirilecek; döviz kuru serbestçe dalgalanmaya bırakılacak; ihracat yılda 10 milyar dolar seviyesine doğru hızla yükseltilecek; tüketim mali ithalatı arttırılacak; yatırımlar hızlandırılacaktır.

Bu hedefler ile 24 Ocak kararlarının hedefleri arasında tam bir benzerlik vardır. Ancak, 24 Ocak kararları ve sonradan onları tamamlayan ek kararlar, 1980, 1981 ve 1982'nin Temmuz ayına kadar uygulandığı halde, istenen hedeflere ulaşılamamıştır. Şimdi yeni bir hamle ile eksikler tamamlanmaktadır. Bu gelişmeler içinde bütün ilgililerin aklında büyük bir soru vardır: Yeni hamle de bizi

hedeflere ulaştıramazsa ne olacak? Bu noktada bunun sonuçlarını düşünmek bile insana sıkıntı veriyor. O halde hep birlikte bu ikinci hamlenin başarıya ulaşmasını sağlamak zorundayız. Aksi halde ekonominin yatırım düşüklüğü, işsizlik ve dengesiz gelir dağılımı sorunları ile içinden çıkılmaz güçlüklerle karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır. Bu yazının amacı, böyle kötü sonuçların önlenmesi için, ekonominin kaderi ile ilgili olarak karar verenlerin işini kolaylaştırmaya çalışmaktır. Bunun için de, 24 Ocak 1980'den bu yana elde edilen tecrübenin ışığında bu ikinci hamlede düzeltmeler yapmak gereklidir. Birinci girişimin temel eksiklikleri, bize şöyle görünüyor:

1 - 24 Ocak'ta yapılan; yüksek oranlı devalüasyon, KİT fiyatlarının yükseltilmesi ve özel teşebbüs fiyatlarına yapılan devlet müdahalelerinden çoğunun ortadan kaldırılmasıdır. Bu kararların temel eksiği, mevduat ve kredi faiz hadlerinin de aynı zamanda yükseltilmemiş olmasıdır. İstikrar programının bu temel unsuru, ancak 1 Temmuz 1980'de tamamlanabilmiştir. Faiz hadleri de 24 Ocak'ta düzeltilmiş olsaydı, ilk hamle, kuşkusuz daha çabuk hedefe yaklaşabilirdi. Bu nokta birinci hamlenin en büyük noksanlıklarından biridir.

2 - 24 Ocak programının ikinci büyük eksiği, kararların uygulamaya konmasından hemen sonra üretim artışlarının sağlanamamış olmasıdır. Yukarıda «1»'de özetlenen parasal tedbirler oldukça güçlü olduğu halde, ülkedeki üretim aynı süre içinde önemli biçimde arttırılamamış ve bu nedenle enflasyonu aşağı çekmek hedefine ulaşmak gecikmiştir. 24 Ocak 1980'i izleyen aylar içinde ülkedeki üretimi sınırlayan iki önemli engel

vardır : (1) Döviz darboğazı, (2) Terör ve fabrikaları durma noktasına getirmiş grev ve lokavtlar.

24 Ocak 1980'deki parasal tedbirler ile Para Fonu ve alacaklı bankalarla yapılan kredi ve eiteleme anlaşmaları, döviz darboğazı sorununa bir kaç ay içinde ekonomiye nefes aldırarak bazı iyi çözümler getirmiş, ancak ikinci sorun (terör ve grevler), 12 Eylül 1980'den sonra yıl sonuna doğru kontrol altına alınabilmiştir. Ekonomik istikrar için yapılan birinci hamlenin en büyük şanssızlıklarından, ama en önemli başarısızlık nedenlerinden biri de budur : İstikrar programını destekleyecek asıl üretim artışları, 1981 yılı içinde elde edilebilmiştir.

3 - Birinci hamlenin üçüncü önemli eksikliği, banknot hacmindeki genişlemenin kısa sürede durdurulamamış olmasıdır. Oysa en temel ekonomi kitapları ile serbest piyasa ekonomisinin temel ilkeleri, ekonomiye böyle bir şok verdikten sonra, banknot hacminin genişlemesini kısa sürede yavaşlatıp durdurmayı gerektirir. Dünya ekonomi tarihinde ve ülkemizin geçmişinde uygulanan bütün istikrar programlarında banknot hacmi genişlemesini çok yavaşlatmadan başarıya ulaşmış bir tek istikrar programı yoktur. Bu temel gereği yerine getirebilmiş çok az sayıda istikrar programının hepsi de başarıya ulaşmıştır. Türkiye'nin 1930'daki istikrar programı, Fransa'nın De Gaulle yönetiminde 1960'lı yıllarda uyguladığı istikrar programı, Almanya'nın 1924'te uyguladığı istikrar programı, İngiltere'nin 1970'li yıllarda uyguladığı istikrar programı başarılı örneklerdendir. Son yıllarda Lâtin Amerika ülkelerinin tümünde bizim 24 Ocak'ta

ve şimdi uygulamaya çalıştığımız piyasa ekonomisi programına benzer programlarının tümü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu programlar, enflasyonda geçici yavaşlamalar elde etmiş, ancak program uygulamasının ilk geçici etkileri son bulduktan sonra, banknot hacmindeki sürekli artışlar ülkeyi program uygulamasından hemen öncekinden çok daha yüksek oranlarda enflasyonlara sürüklemiştir.

Bu başarılı ve başarısız tecrübelerden alınan sonuçlar ve sonuçların nedenleri açıkça incelenmiş ve yayınlanmıştır. Bunları anlayarak inceledikten sonra, ülkemiz için başarı ve başarısızlık şartlarını tespit etmek ve onlara göre tedbir olarak yeni hükümetin bu yeni hamlesini başarıya ulaştırmak mümkündür.

Piyasa ekonomisi kuralları içinde ekonomiye istikrar kazandırmanın gerektirdiği şartların bilinmeyen yönleri kalmamıştır. Kendi ekonomi tarihimizi inceleyerek bunların bir listesi yapılabilir. Aslında yukarıda sözü geçen ülkelerdeki tecrübe de bu şartları açıkça göstermektedir. Hangi temel ekonomik felsefeye sahip olursa olsun ekonomi tarihini iyi bilen iktisatçıların hemen tümü bu şartların neler olduğunu kolayca sıralayabilir. Moneter tedbirlerle piyasa ekonomisi kuralları içinde ekonomiye istikrar kazandırmanın son yıllardaki en içten savunucuları olan Avusturyalı iktisatçı Hayek'in ve Amerikalı iktisatçı Friedman'ın araştırma ve yazıları bu reçetelerle doludur.

Dünya'nın bütün ülkelerindeki tecrübeyle de açıkça ortaya çıkan bu şartları, ekonomileri yönetenler neden uygulayamamakta ve Dünya

ekonomileri neden istikrarsızlıkla çalkalanmaktadır? Enflasyonun nedenleri bu kadar iyi bilinirken, neden bütün Dünya ekonomileri enflasyonu durduramamaktadır? İşte asıl mesele budur ve bu soruya cevap vermeden çözüm bulma imkânı da yoktur.

Sebepleri açıkça bilinirken, enflasyonu durduramamanın temel nedeni, ekonomi bilim dalının dışında aranmalıdır. Burada ülkelerdeki siyasal rejimin işleyiş biçiminin, toplumun kültür ve gelir seviyesinin önemli bir rolü vardır. Yani istikrarsızlığın nedenleri esas itibariyle ekonomi bilim dalının dışına düşmektedir. Siyasal rejimlerin işleyiş biçimi, ekonominin yönetimini bu alanı iyi bilenlere teslim edememektedir. Halkın kültür seviyesi, ekonomiyi iyi öğrenmeye izin vermemektedir. Başarılı istikrar programları iyi incelendiği takdirde görülecektir ki, o programın uygulandığı sırada, ekonominin teknik yönetimi onu iyi bilenlerin elindedir. Bu şart da yeterli değildir. Bu iyi bilen teknik adamların tavsiye ettiği tedbirleri halka kabul ettirecek güçlü siyasal liderler de ülkeyi yönetmektedir. Bu iki temel şart yerine gelmeden girilmiş istikrar programlarının hemen tümü başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Görüldüğü gibi bu iki temel şartın gerçekleşmesi, ekonominin teknik alanı dışındaki tedbirlerle elde edilebilir. Bu şartlar, yeni hükümetin uygulamaları içinde şimdilik gerçekleşmiş görünüyor: Yeni Hükümet, T.B.M.M.'de rahat bir çoğunluğa sahiptir ve ekonominin teknik yönetimi, ekonomiyi iyi bildikleri öne sürülen bir ekibin elindedir.

Ekonomik istikrarın en çok 1984 yıl sonunda sağlanması, teknik ekonomik nedenlerle de zorunludur. Ön-

ce başarısının bu teknik şartlarının nele olabileceğini sıralamaya çalışalım:

1 - Amaç, piyasa ekonomisi kuralları içinde en çok 1 yılda fiyat artışlarını yavaşlatmak ise; faiz, döviz, gübre, petrol ve elektrik fiyatlarını yükselttikten sonra; demir-çelik, taşıma, haberleşme, tekstil ve devletin tayin edici karar verme yetkisine sahip olduğu diğer fiyatları baskı altında düşük tutma imkânı yoktur. Bu durum, yeni hükümetin uygulamaya çalıştığı «serbest rekabet» politikası programı içinde iki önemli çelişki yaratmaktadır. Birinci çelişki; faiz, döviz, gübre, petrol ve elektrik fiyatlarının hââ hükümet kararıyla tespit edilmekte olmasıdır. İkinci çelişki; hükümet kararıyla bu fiyatlar yükseltildiği halde, daha az önemli görülen diğer KİT fiyatlarının yine hükümet kararıyla baskı altında tutulmasıdır. Bu iki çelişki uygulandığı öne sürülen ekonomi politikasının mantığına aykırıdır ve başarı şansını azaltmaktadır.

2 - Devletin destekleme alımlarıyla ilgili politikası, piyasa ekonomisi kuralları ile bağdaşmayacak biçimde akıl ve mantık dışına çıkmıştır. Son 15 yıldır görev alan bütün hükümetlerin hatalı kararlarıyla destekleme alımları kapsamına alınan 35 belli başlı tarım ürünü serbest rekabet piyasasının dışına çıkmıştır. Hemen tüm alımları devlet yapmakta, fiyatları hükümet tayin etmekte, ihracatı devlet kuruluşları gerçekleştirmektedir. Haziran 1984'e kadar devletin destekleme alımları için tayin edeceği fiyatlar ilân edilecektir. Bu fiyatlar, Hazine'den ve T.C. Merkez Bankası'ndan sağlanan kaynaklardan ödenmektedir. Bu tarihe kadar bu politikanın piyasa ekonomisi kuralları-

na göre yeniden düzenlenmesi ve destekleme alımlarının bu yeni düzenlemeye göre yapılması şarttır. Aksi halde banknot hacmini ekonomik istikrarın gerektirdiği seviyede tutmak mümkün olmayacaktır. Hükümetin şimdi yaptığı gibi Tütün'e normal bir destekleme fiyatı verilmesi biçimindeki uygulama, sistemin temelindeki aksaklığı düzelterek özellikle değildir. Hükümetin yapmak istediği gibi sonuç, piyasa ekonomisi kuralları içinde alınacaksa, ekonominin en önemli kesimini piyasa kuralları dışında bırakmak imkânı yoktur.

3 - İstikrar programları uygulamaları içinde banknot hacmindeki genişlemeyi yavaşlatma şartının yerine gelmesini önleyen üçüncü faktör, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'ne Hazine'den yapılan yardımların kontrol

edilememesidir. Yeni hükümetin programı ve son bir aydaki uygulamaları, resmi beyanları, KİT'lerin fiyat tespitinde serbest bırakılacağı ve bu şartlar altında da Hazine'ye başvurmak zorunda bulunanların tasfiyeye tâbi tutulacağı yönündedir.

Bu sözler, henüz kâğıt üzerindedir. Yukarıda «1»'de söylendiği gibi birçok KİT'lerin fiyatı, hükümetçe yükseltilmemiştir. KİT Yönetim Kurulları hâlâ, yatırım, finansman, fiyatlandırma, personel politikalarını tespit ve uygulamada serbest değildir. Bu bağımsız karar alma yetkisi onlara verilmeden, o yöneticiler, piyasa ekonomisinin kurallarına göre nasıl çalışacaklardır? Onlara bu yetkiler verilmeden, zarar edenlerin tasfiyesi nasıl sağlanacaktır? Devlet yatırımlarının yarısını yapmakla görevli olan

İthalat, İhracat ve
tüm kambiyo işlemlerinizde
hızlı ve etkin servis.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

“size avantaj sağlar”

ve kamu kesimi iş gücünün % 40'ını çalıştıran bu kuruluşlardan en küçüğünü bile nasıl tasfiye edeceğiz? Bu soruların cevapları henüz yoktur ve istikrar programının uygulaması başlamıştır. Yıl sonuna doğru hızla yaklaşılmaktadır.

4 - Geçmiş istikrar programları uygulamaları içinde yapılan önemli yanlışlardan biri, sadece para politikası tedbirleriyle sonuca ulaşmaya çalışmaktır. Dünya Ekonomisi tarihinde, kredi ve mevduat faizlerinin, döviz fiyatlarının, ithalât ve ihracatın, dış gezilerin serbest bırakılmasıyla başarıya ulaşmış bir tek istikrar programı gösterilemez. Bu konuda yazıp çizenler, yeni hükümetin son kararlarını «ihtilâl, reform» v.b. terimlerle ifade etseler de alınan tedbirler, bilinen para politikası tedbirleridir. Bu para politikası tedbirlerinin; üretim alanında daha iyi kapasite kullanımı, daha iyi yatırım ve devlet işletmelerinin normal bir kârlılık düzeyine ulaştırılması, tarım ürünleri alanında piyasa ekonomisinin yaygınlaştırılması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, daha iyi personel politikası tedbirleriyle desteklenmesi şarttır.

Para politikası tedbirlerini uygulamaya koymak çok kolaydır ve istikrar programları içinde, ekonomiyi yönetenlere ancak zaman kazandırır. Bu zaman süresi, serbest piyasa ekonomisinin yukarıda sözü geçen teorisyenlerince de ifade edildiği gibi, 6 - 12 aydan uzun değildir. Bu zaman süresi içinde üretim, vergileme ve piyasa şartlarının iyileştirilmesi, ekonominin piyasa şartlarına uyumunu kolaylaştıracak ölçüde tüketim malı ithalâtını sağlayacak döviz kaynaklarının bulunması gibi çok güç işlerin başarılması gereklidir. Bu zaman sü-

resi içinde sağlanması gerekli dövizler, aynı zamanda ekonomide sağlıklı üretim ve yatırım faaliyeti için gerekli döviz de sağlamalıdır.

Hedef, enflasyon hızını 1984'te % 25'in altına indirerek, ekonomik dengeleri sağlamak biçiminde ifade edilebilirse; Haziran 1984'ten önce şu kararların alınarak uygulamaları sağlanmalıdır.

1 - Bütün KİT Yönetim Kurulları, fiyatlama, personel, yatırım, finansman kararlarında kayıtsız ve şartsız olarak serbest bırakılmalıdır.

2 - Tarım ürünleri ile ilgili destekleme alım politikası, bu alanlarda piyasa ekonomisi kurallarının işlerliğini sağlayacak biçimde düzeltilmelidir.

3 - 1984 yıl sonuna kadar, banknot hacminin % 10'dan fazla artması için gerekenler yapılacaktır. (Şimdi 700 milyar TL civarında olan banknot hacminin yıl sonunda 750 milyar TL civarında tutulması şarttır.) Bunun için :

a) Bütçedeki görünmeyen % 30 civarındaki açığın karşılanması için sağlıklı kaynaklar bulunmalıdır. Katma Değer Vergisi tasarısının kanunlaşması sağlanmalı, verimsiz bazı vergiler kaldırılmalı, kısa sürede sonuç verecek bazı Hazine gelir kaynakları bulunmalıdır.

b) İmalât sanayii için KİT'lere çok yüksek yatırım görevleri verilmiştir. KİT Yönetim Kurulları, kendi kaynaklarından finanse edemeyecekleri yatırımları tasfiye etmek yetkisine sahip kılınmalıdır.

c) KİT Yönetim Kurulları, anonim şirket şeklindeki bağlı ortaklıkları, hisselerini halka satma yetkisine kavuşturulmalı ve bu yönde karar almaya teşvik edilmelidir.

Endüstrileşen Türkiye'de Borusan'a çok iş düşüyor

Borusan'ın üretimi içinde yer alan çeşitli ebat ve özellikle çelik borular, çelik levha ve şeritler, galvanizli saclar, açık ve kutu çelik profillerin inşaatın madenciliğe, gemi yapımından elektrik nakline, petrol naklinden tekstil imalatına kadar endüstrinin her alanında binlerce kullanım yeri bulunmaktadır.

Borusan ürünleri, üstün kalite kontrolleri, uluslararası standartlara uygunluklarıyla, yabancı pazarların da tercih ettiği ürünlerdir.

BORUSAN

Borusan İhracat İthalat ve Dağıtım A.Ş.
Borusan Binası Meclisi Mebusan Cad. 523/533 Salıpazarı/İSTANBUL
Tel: 145 10 90/5 lines - 144 87 50/9 lines
Telex: 24 190 brs tr - 24 586 brsn tr

Borusan Genel Üretim Programı

- PETROL BORULARI
(Line Pipes)
(API 5L)
- SU VE GAZ BORULARI
(Sıyah - Galvanizli)
TS 301/2 DIN 2440, DIN 2441, ASTM A-120
- ALÇAK BASINÇ KAZAN BORULARI
TS 416/1 DIN 2458 ASTM A-178
- SANAYİ BORULARI
TS 301/2 TS 416/1 DIN 2394 DIN 2458
- PASLANMAZ ÇELİK BORULAR
DIN 2463
- SOĞUK ÇEKİLMİŞ BORULAR
TS 302/3 DIN 2393
- ELEKTRİK BORULARI
DIN 49020
- KARE VE DİK DÖRTGEN PROFİLLER
Çeşitli ölçü ve şekillerde
ASTM A-500 ASTM A-501
- YAPI PROFİLLERİ
Çeşitli ölçü ve şekillerde
- AÇIK PROFİLLER
DIN 59413
- METAL KAPLAMALI ÇELİK BANTLAR
(Bükü, Çinko Prınc Baktır)
Çeşitli ölçülerde
- AMBALAJ ÇEMBERİ
TS 1142 DIN 1624
- SOĞUK HADDELENMİŞ ÖZEL BANTLAR
TS 924 DIN 1624
- GALVANİZLİ SAÇLAR
(Düz, Oluklu, Trepez, Star)
TS 822 DIN 59232 ASTM A-526
- SAC İŞLEYEN MAKİNELER
- MANŞONLAR
TS 301/5
- ÖZEL BORULAR
Sipariş göre

ekonomik göstergeler

	1981	1982	1983		1984
			Kasım	Aralık	Ocak
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	1101.7	921.9	1334.4	1209.8	1105.7
Tedavüldeki banknotlar (milyar TL.)	386.4	542.7	678.3	730.5	671.3
Merkez Bankası kredileri (milyar TL.)	920.3	910.5	1083.1	1227.5	1118.5
Hazineye kısa vadeli avans (milyar TL.)	261.9	266.2	312.3	338.6	340.0
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	1948.1	2614.8	2749.1		
Ticari	469.8	660.1	563.7		
Tasarruf	901.2	1508.6	1782.9		
Vadesiz Tasarruf	223.5	274.2	431.3		
Vadeli Tasarruf	677.6	1234.4	1351.6		
Resmî	157.4	220.3	291.3		
Bankalar	111.8	220.4	99.2		
Diğer Mevduat	8.0	5.3	11.9		
Toplam Krediler	1391.9	2044.2	2308.6		
Tarım	340.2	353.7	371.3		
Kalkınma Bankaları	63.5	90.5	109.7		
Küçük Esnaf ve Sanatkâr (Meslek)	63.3	91.7	145.2		
İpotek Karşılığı (Gayrimenkul)	19.7	34.5	60.1		
Denizcilik	15.4	34.4	44.7		
Ticari, Sınal, Sair	280.4	1428.7	1553.5		
İller Bankası	9.5	10.7	24.0		
PARA ARZI (milyar TL.)	872.8	1375.5	1594.4	1959.9	1693.4
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bank.)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi	3858.8	4816.5	6424.8	6784.5	7140.8
Gıda Maddeleri ve Yemler	3395.9	4030.6	5455.7	5862.6	6260.1
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	4630.4	6126.3	8039.8	8320.9	8608.7
İstanbul Geçinme İndeksi	4294.5	5567.3	7336.8	7655.2	7924.6
Ankara Geçinme İndeksi	3523.2	4557.0	5935.8	6135.7	6402.8
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	8933.4	8842.0	8144.9	9235.0	644.4
Dışsatım	4702.9	5746.0	5053.0	5727.8	541.3
İşçi Dövizleri	2849.6	2186.6	1429.8		

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibarıyla birikmelidir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

dilkur ingilizce

Genel İngilizce kursları yanı sıra,

- Export - Import - Banking (Ticari)
- TOEFL sınavına hazırlık,
- Teknik İngilizce kursları ve
- İlkokul 4. - 5. sınıf

öğrencileri için özel kurslar.

DİLKUR
“İngilizce öğretiminde uzman”

Aydede Cad. No: 9 Taksim - İstanbul Telefon: 155 30 37 - 155 32 99 - 155 34 96

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Emre KONGAR
- Kemal KURDAŞ
- Prof. Dr. Turhan OĞUZKAN
- Prof. Dr. Memduh YAŞA

YÖNETEN :

- Prof. Dr. Dündar SAĞLAM

Y Ö K Sorunu : Üniversitelerimizin Durumu, Yüksek Öğretim Kanunu, Yüksek Öğretim Kurulu

SAĞLAM — Toplantıya hoş geldiniz. Bu oturumda ülkemizin geleceğini yakından ilgilendiren üniversite ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) sorununu tartışma konusu yapacağız. Dilerseniz oturuma başlamadan önce dünyada çeşitli ülkelerde uygulanmakta olan üniversite yönetim biçimleri üzerine Sayın Oğuzkan'ın fikirlerini alalım. Ondan sonra da YÖK konusundaki açık oturumumuza başlayalım. Buyurun Sayın Oğuzkan.

dünyada çeşitli
ülkelerde uygulanmakta
olan üniversite
yönetim biçimleri

OĞUZKAN — Çeşitli ülkelerde, her ülkenin tarihi gelişmesi ile kendine özgü koşullarından kaynaklanan farklı üniversite yönetim biçimleri görülmektedir. Anglosakson gelene-

ğinde, üniversitelerde en yüksek karar organı, akademik kadrolar dışında kimselerden oluşan mütevelli heyettir. Mütevelli heyetlerinin görevi, üniversitenin amacına uygun olarak işlemesi ve gelişmesi için temel nitelikte kararlar almaktır. Başta gelen işi rektör tayinidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde eyalet üniversitelerinin mütevelli heyetleri üyeleri, genellikle eyalet valisi tarafından tayin olunur. Bu ülkede eğitim esas itibarıyla eyaletlerin sorumluluğu altında olduğundan, federal düzeyde, diğer bir söyleyişle ulusal düzeyde, bir üst karar organı yoktur. Buna karşılık İngiltere'de daha çok mali konularda yetkili, ulusal nitelikte bir Üniversite Tahsisleri Komisyonu bulunmaktadır. Avustralya ve Yeni Zelanda'da da mali bakımdan koordinasyon sağlayan benzeri kuruluşlar vardır.

Anglosakson geleneğinde eğitim kurumlarını devlet vesayetinden mümkün olduğu kadar uzak tutma yolunda öteden beri güçlü bir eğilim

olduğunu biliyorsunuz. Bu bakımdan, akademik özerklik konusunda büyük bir duyarlılık vardır. Buna karşılık, mali konularda genellikle ayrıntılara girmeyen, ancak ayrılan ödeneklerin gereği gibi sarfına özen gösteren bir denetim sistemi bulunmaktadır.

Angiosakson üniversite geleneğinde farklı olmak bir değerdir. Üniversiteler, diğer üniversitelerden ayrılan özellikleriyle övünürler.

Fransa'da geleneksel olarak üniversitelerin yönetimi üzerinde merkezi hükümetin geniş yetkileri olmuştur. Öğretim üyelerinin tayini, daima devlet tarafından sıkı bir biçimde kontrol edilmiş; üniversite bütçeleri, devletin ayrıntılı denetimine tabi olmuştur. 1968 yılında yapılan üniversite reformu geleneksel bazı özellikleri korumuş, bazı yenilikler getirmiştir. Ülkenin belli bir sosyal ve ekonomik birim oluşturan her bölgesinde bir rektör ile üniversite içinden ve dışından temsilcilerden oluşan bir Yüksek Öğretim ve Araştırma Bölge Konseyi bulunmaktadır. Böylece, her bölge için bir üst kuruluş düşünülmüştür. Ayrıca, bölge konseylerinin üzerinde Milli Eğitim Bakanının başkanlığında bir Yüksek Öğretim ve Araştırma Ulusal Konseyi kurulmuştur. Ulusal konseyin görevleri arasında yüksek öğretimin ve araştırmacının planlanması, üniversite ödenek istekleri hakkında görüş bildirmek, kurumların statüleri arasında denklige yönelik önerilerde bulunmak gibi hususlar yer alır. Reformun ana ilkeleri, «özerklik» ve «katılma» olarak özetlenebilir. Kurumlar, öğretim ve araştırma faaliyetleri ile öğretim ve sınav yöntemlerini, genel hükümler çerçevesinde kararlaştırma olanağına sahiptirler. Her düzeydeki üniversite konseyine, üniversite içinden ve dışından geniş katılma esası getirilmiştir.

Federal Alman Cumhuriyeti'nde eğitim sorumluluğu eyaletlere aittir. Üniversiteler arasında koordinasyon sağlayan başlıca kurul, Batı Almanya Rektörler Kurulu'dur. Bu kurulun yasal dayanağı veya yürütme yetkisi yoktur. Üniversitelere giden bir kısım araştırma ve teçhizat fonları, içinde üniversite temsilcilerinin ağır bastığı Alman Araştırma Konseyi'nce yönlendirilir. İlgili diğer kuruluşlar arasında, eyalet hükümetleri eğitim bakanlarından oluşan Eğitim Bakanları Daimi Kurulu ile ulusal düzeydeki Edebiyat ve Fen Şurası, araştırmalarla ilgili Max Planck Derneği bulunmaktadır. Eyalet hükümetlerinin, sıkı bir denetime tabi tuttuğu husus, ödeneklerin sarfidir.

İskandinav ülkelerinde devlet, geleneksel olarak üniversitelerle daima yakından ilgilenmiştir. İsveç'te üniversiteler Eğitim ve Din İşleri Bakanlığının denetimi altındadır. Yüksek öğretimin gelişmesi için planlamaların çoğu ya bakanlık veya önerilerinin bakanlığa yapan özel komiteler veya danışma kurulları tarafından yapılır. Üyeleri sınırlı sayıda bir Üniversite Komitesi vardır. Üniversite politikasını ilgilendiren çoğu sorunlar, parlamento tarafından karara bağlanır. Üniversiteler, tek bir Üniversite Rektörlüğü tarafından yönetilirler. Hollanda'da üniversiteler üzerinde devletin gözetim ve denetimi esas alınmakta; bu husus, üniversite dışından tayin edilen mütevelli heyetleri vasıtasıyla sağlanmaktadır. Ancak İskandinav ülkelerinde, yakın devlet kontrolüne rağmen, öğretim üyeleri ve öğrencilerin bireysel olarak akademik özgürlüğe sahip olmaları biçimindeki Alman geleneği etkisini korumaktadır. Kurumsal olarak da, akademik organlar, giderek ağırlıklarını daha fazla hissettirmektedirler.

Sonuç olarak şunu belirtmek isterim: Üniversite yönetiminde her

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; Prof. Dr. Emre Kongar (Hacettepe Üniversitesi eski Öğretim Üyesi), Kemal Kurdaş (Orta Doğu Teknik Üniversitesi eski Rektörü), Prof. Dr. Diünder Sağlam (Gazi Üniversitesi eski Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Turhan Oğuzkan (Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Memduh Yaşa (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi eski Öğretim Üyesi ve İstanbul Milletvekili); «Üniversitelerin Durumu, Yüksek Öğretim Kanunu ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)» konusunun tartışıldığı toplantıda bir arada görülmüyorlar.

ülkede devletin yönetim ve gözetimi doğaldır. Bunun için de geleneklerden kaynaklanan farklı yollar kullanıldığı görülmektedir. Gözetim ve denetimin en yoğun olduğu alan mali uygulamalardır. Öte yandan, örneklerini verdiğimiz ülkelerde akademik özerklik, aynı derecede titizlikle korunmaya çalışılan bir husustur. Akademik özerklik hem öğretim üyelerinin kendi alanlarında serbestçe gerçeği araştırmaları ve düşüncüklerini ifade etmeleri; hem de kurumların yetkili akademik kurulların öğretim programları, öğretim yöntemleri, öğrenci başarısını belirleyen kuralları ve araştırma programları üzerinde karar verebilmeleri anlamına gelmektedir. Bu ülkelerde üniversitelerin farklı yönlerde gelişmelerine olanak verilmekte; özellikle Anglo-sakson ülkelerinde farklı olma bir değer olarak kabul edilmektedir.

SAĞLAM — Teşekkür ederim Sayın Oğuzkan. Aynı şekilde Türkiye'de üniversitelerin geçirdiği başlıca aşamalar konusundaki düşüncelerinizi ve değerlendirmenizi dinleyelim.

türkiye'de üniversiteler özellikle yönetim biçimi açısından sürekli bir model arayışı içinde olmuşlardır

OĞUZKAN — Cumhuriyet Türkiye'sindeki üniversitemiz için sürekli bir model arayışı içinde olduğumuzu söyleyebilirim. Model sözü, kuşkusuz, üniversitelerin amaçlarından kuruluş ve işleyişinin ayrıntılarına kadar pek çok hususu kapsar.

Ancak ben daha çok, geçmişteki ve bugünkü tartışmaların odak noktası olan yönetim biçimi üzerinde durmak istiyorum. Bilindiği üzere, ilk reform 1933 yılında yapıldı. «Darülfünun» kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi açıldı. Amaç, bu kuruluşu, toplumdaki derin değişmelere ve bilim dünyasındaki yeniliklere kapalı olmaktan kurtararak canlı, verimli bir çalışma ortamına kavuşturmaktır. 1933 reformu, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir üniversite modelini öngörüyordu.

İkinci önemli hareket, 1946 yılında 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun çıkarılışı oldu. Bu kanunla, o tarihteki mevcut İstanbul, Ankara ve İstanbul Teknik Üniversiteleri, idari ve akademik özerkliğe kavuşturuldu. Üniversitelerin ve bunlara bağlı fakültelerin, kendi organlarınınca seçilen kimseler tarafından yönetilmesi ve programları ile uygulamaları üzerinde karar sahibi olmaları ilkesi benimsendi.

1956 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)'nin kuruluşu ve bir süre sonra bu üniversitenin diğerlerinden farklı kuruluş düzeninin yasal hale getirilişi, 1946 Üniversiteler Kanunu ile belirlenen üniversite anlayışı dışında bir arayışı temsil eder. ODTÜ, üniversite yaşayışımıza, öğretim sistemiyle ilgili bazı yeniliklerin yanı sıra, en yüksek karar organı olarak üniversite dışından kimselerden kurulu Mütevelli Heyeti, üniversite hatta kariyer dışından rektör, mali özerklik, diğer üniversitelerdeki kürsü düzenine karşı bölüm düzeni gibi yenilikler getirdi.

1961 Anayasası ile üniversitelerin idari ve akademik özerkliği Anayasal güvence altına alındı. Öte yandan, 1961 Anayasası, ODTÜ'nün kuruluş özelliklerini de yasal güvence altına da tutuyordu.

Bu arada Trabzon, Erzurum, İz-

mir ve Hacettepe Üniversiteleri ile Ankara'da yeni üniversitelerin kurulduğunu ve bir üniversiteye sahip olma çabasının yurdun öteki merkezlerine de sıçradığını görüyoruz.

Bir yandan ODTÜ örneği, bir yandan da yeni kurulan üniversitelerin, yerleşmiş üniversitelerin bağlı oldukları esaslarla güç gelişebilecekleri duygusu, 1960'ların ortasında ülkemizde üniversitelerin ne tür bir modele göre kurulması gerektiği sorusunu ortaya çıkardı. Bu dönemde üniversite modeli üzerine çok şey yazılmış, çok şey söylenmiştir. Ancak, düşüncelerin başlıca iki görüş etrafında toplandığını söylemek mümkündür: Üniversitelerin bütün yurttaki 1961 Anayasası'nda ilkeleri saptanan ve Üniversiteler Kanunu'nda ana çizgileri belirlenen tek bir modele göre kurulması düşüncesi; buna karşılık belirlenmesi gerekli esaslar dışında her üniversitenin hizmet anlayışına ve koşullarına en uygun biçimde gelişebilmesi için çerçeveye bir yasanın yeterli olduğu görüşü. Birinci görüşte olanlar, üniversitelerin büyük çabalarla elde edilmiş özerk ilke ve uygulamaların yeni denemelerle tehlikeye düşürülmemesi gerektiğini savunuyorlar; ikinci görüşte olanlar ise, her üniversiteyi aynı kalıba sokmaya çalışmanın yeniliğe giden yolları tıkadığını ve gelişmeyi engellediğini ileri sürüyorlardı.

Bu tartışmalar bir sonuca bağlanmadan üniversitelerde öğrenci hareketleri başladı; daha sonra bu hareketler, bütün yurdu kapsayan şiddet hareketlerine dönüştü. Bu ortam içinde, 1970'lerde iki eğilimin ağır basmaya başladığını görüyoruz. Birincisi, devletin üniversiteler üzerindeki gözetim ve denetimini güçlendirmek suretiyle üniversite özerkliğinin kötüye kullanılmasını önlemek; ikincisi, sayıları gittikçe artan üniversite dışındaki yüksek öğrenim kurumlarını da üniversite çatısı altına

da toplamak. 1970'lerin başında anayasada yapılan bazı değişiklikler üzerine 1973 yılında çıkarılan 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu, bu eğilimler doğrultusunda atılmış, biraz da ihtiyatlı diyebileceğimiz adımlardır. Bununla birlikte, ilk kez, 1750 sayılı Yasa ile üniversite hayatımıza, üniversite dışından üyelerin içinde bulunduğu bir üst kurul niteliği taşıyan Yüksek Öğretim Kurulu getirildi. İtiraz üzerine bu kurul, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildi.

Prof. Dr. Turhan OĞUZKAN

1970'li yılların terör olayları ve siyasal çalkantıları içinde üniversite hayatındaki kargaşa sürüp gitti. Nihayet, 12 Eylül döneminin yeniden düzenleme çalışmaları içinde 2547 sayılı ve 1981 tarihli Yüksek Öğretim Kanunu çıkarılarak yüksek öğretim kurumları üniversite çatısı altında birleştirildi ve geniş yetkilerle kısaca YÖK adı verdiğimiz üniversite içinden ve dışından üyelerden oluşan Yüksek Öğretim Kurulu kuruldu. 2547 sayılı Yasa'nın bir başka özel-

liği de, yetkilerin üniversite kurullarından çok yöneticilerde toplanmış olmasıdır. 1982 yılında kabul edilen Anayasa'da yer alan YÖK, Anayasal bir kuruluş haline geldi.

SAĞLAM — Teşekkür ederim Sayın Oğuzkan. Şimdi toplantımızın ikinci bölümüne gelmiş bulunuyoruz. 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun getirdiği üniversite sistemi, başlangıçtan itibaren eleştirilere uğramış; bu sistemin memleketimizin

Prof. Dr. Dündar SAĞLAM

yüksek öğretim sorununa bir çözüm getirmediği, üniversite özerkliğini yokettiği, yarattığı güdümlü hiyerarşik düzenin bilimsel araştırma heyecanını körelttiği, yükseköğretimde kalitenin düşmesine yol açtığı ileri sürülmüştür. Sizlerin de çok iyi takdir edeceğiniz üzere, üniversiteler toplumlara ışık tutan, geleceğine damgasını vuran kurumlardır. Bu kurumlardaki rahatsızlıklar toplumun bütün kesimlerini ilgilendirmeli, sorunun özüne inilmelidir. Son zaman-

larda üniversitelerden ayrılan öğretim üyesi sayısının büyük rakamlara ulaşması ve beyin göçünün halen devam etmesi, sorunun önem ve ciddiyetini bir kat daha artırmaktadır. Şimdi bu açık oturumumuzda YÖK'le getirilen sistemin objektif bir analizini yapmaya gayret edeceğiz. Getirilen modelin ne gibi özellikleri olduğu, memleketimizin yüksek öğretimde ihtiyaç duyduğu reforma cevap verip vermediği gibi konular üzerinde duracağız.

Sayın Kurdaş, YÖK'le getirilen sistemin belirgin özellikleri sizce nelerdir? YÖK sistemi, dünyadaki üniversite gelişme çizgisine ve yüksek öğretimde ihtiyaç duyduğumuz değişikliklere ne ölçüde cevap veren bir sistemdir?

YÖK sisteminin belirli vasfı; tek şekilci, merkeziyetçi, aşırı bir tepki düzeni olması; yüksek öğretimde otoriter ve disiplinler bir uygulamayı temel hedef almasıdır.

KURDAŞ — YÖK'ün ana vasıfları, getirdiği sistemin genel zaafı ve varsa kuvvetli noktaları hakkındaki görüşlerimi vaktiyle Dergimizin Kasım 1982 tarihli sayısında yayımlanan bir «Söyleşi»de ana hatlarıyla açıklamışım. Fazla ayrıntıya girmeyerek, sistemin bu konuşmadan sonra geçen birbuçuk yıllık dönemdeki uygulamasını da değerlendirerek sorularınızı şöyle cevaplandırabilirim:

Yüksek Öğretim Kanunu ve sonraki ekleriyle Türkiye'de yüksek öğretim alanına getirilen sistemin temel vasfı, bu kanunun 12 Eylül'den

evvel Türkiye'de olan hadiselerde sorumluluğu birinci derecede üniversitelere atfeden bir psikoz içinde, bir tepki kanunu olarak hazırlanmış olmasıdır. Bu açıdan kanun kendini son derece ileri aşırı olarak da tanımlayabiliriz— disiplinler bir anlayışa kaptırmıştır. Yani bu kanunun benzeri birinci derecede öncelik verdiği husus, üniversiteleri disiplin altına almaktır. Bu istek kanuna aşırı otoriter bir görünüm vermiştir. Ve bu özellik, kanunun başından sonuna kadar bütün düzenlemesinde hakim olmuştur. Kanunun aşırı otoriter yaklaşımını, bir maddeyi burada tekrarlayarak ve kamuoyunun dikkatine sunarak belirtmek istiyorum. Bu sistemde öğretim üyesinin hemen hiçbir güvencesi yoktur. Göreve girişte, unvan alısta, çalışmada olmadığı gibi fikir söylemekte ve davranışta da hiçbir güvencesi yoktur. Bildiğim kadarı ile diğer ülkelerde uygulanan üniversite sistemlerinde rastlanmayan bir şekilde, bu sistemde YÖK isterse bir öğretim üyesini en ufak bir bahaneyle üniversitenin dışına koyabilecek durumdadır. Bunu teyit eden maddeyi zapta geçirttim. Kanunun 1983'de değiştirilen 7'nci maddesinde YÖK'ün disiplinle ilgili görevi şöyle ifade edilmektedir: «..... Rektörlerin, disiplin işlemlerini kovuşturmak ve karara bağlamak; öğretim elemanlarından bu kanunda öngörülen görevlerini yerine getirmekte yetersizliği görülenler ile bu kanunla belirlenen yüksek öğretimin amaç, ana ilkeleri ve öngördüğü düzene aykırı harekette bulunanları rektörün önerisi üzerine veya doğrudan, normal usulüne göre, yüksek öğretim kurumlarıyla ilişkilerini kesmek veya denemek üzere başka bir yüksek öğretim kurumuna atamak...» Tabii YÖK'ün bunun dışında bir öğretim üyesinin kadrosunu kaldırmak, onu başka yere tayin etmek, gitmezse uzaklaştırmakla kalmayıp kamu hiz-

metlerinden yoksun duruma düşürmek gibi son derece aşırı yetkileri de vardır. YÖK Başkanı istemezse Türkiye'de artık kimse profesör olamaz. Bu hükümlerin, dünyada demokratik düzene geçmek veya demokratik düzen içinde bulunmak iddiasında olan hiçbir toplumda olabileceğini zannetmiyorum. YÖK'ün çıkardığı Üniversiteler Disiplin Yönetmeliği ve son defa 3 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Sicil Yönetmeliği'

Kemal KURDAŞ

ni okuyan bir kimsenin, 20'nci yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de üniversite öğretim üyelerine reva görülen muamele karşısında irkilmemesi mümkün değildir. O halde YÖK sisteminin benim öncelikle vurgulayacağım belirli vasfı, getirilen bu düzenin aşırı bir tepki düzeni olduğu ve yükseköğretimde son derece otoriter, disiplinler bir düzenlemeyi temel hedef aldığıdır.

İkinci husus, 6 Kasım 1981 tarihli 2547 sayılı Kanun'la getirilen düzenin, siyasi bir organın, siyasi bir

merciin genel yönetim ve kontrolü altında olmasıdır. Kanunda bütün yetkiler; idari, mali ve akademik alanlardaki hemen bütün yetkiler; Yüksek Öğretim Kurulu'na verilmiştir. Bütün temel yetkilerin verildiği Yüksek Öğretim Kurulu'nun bütün üyelerini ise fiilen Cumhurbaşkanı tayin etmektedir. Sekizini bizzat kendisi atıyor, diğerleri için adaylar alıyor, beğenmezse değiştirilmesini istiyor. Yani kanunda verilen imkânlarla YÖK üyelerinin hemen hepsini fiilen Cumhurbaşkanı atamaktadır. Bir başka deyişle, siyasi organ atamaktadır. Aynı şekilde üniversitelerin bütün rektörlerini de Cumhurbaşkanı atamaktadır. Böylece sistemin bütün kritik elemanları, bugün için belki tarafsız ama gerçekte politik bir makam tarafından belirlenmiş olmaktadır. Bu, ilerde sistemi siyasi müdahalelere en geniş ölçüde açacak bir zaftır.

Sistemin üçüncü özelliği, kanunda getirilen düzenin tek şekilci (üniformist) olmasıdır. Kanun, yüksek öğretimde tek bir kalıp, tek bir düzen öngörüyor ve bunun dışında bir üniversite sistemi kabul etmiyor. Oysa çoğulcu bir toplumda, bir memleketin; yüksek öğretimde çeşitli formları, modelleri denemeye, bunlar arasında kombinezonlar yapmaya, sonuçlar çıkarmaya hakkı vardır; hakkı olması gerekir, çünkü ilim çoğulcudur. İlim ve onun organlarını bir kalıba sokmanın isabeti son derece şüphe götürür.

YÖK sisteminde, gördüğüm dördüncü husus; sistemin tek şekilci olmakla beraber, aynı zamanda aşırı merkezîyetçi olmasıdır. Bu üniformistlik içinde ademî merkezîyete dayanan daha liberal bir şekil de olabilir. Kanun tek şekilciliği benimser, ama liberal bir düzenleme getirebilir. Oysa bu kanun tamamen merkezîyetçi bir düzen getirmeyi tercih etmiştir. Bütün yetkiler, en üst

kuruluş olan YÖK'de toplanmıştır. Rektörlerin tayininde kritik rolü oynamaktadır, dekanların tayinini o yapmaktadır. Bütçede, mali hususlarda fikir vermek değil, bütçeyi tasvip etmek ve devlete sunmak yetkisi de onundur; akademik konularda da hemen bütün ana yetkiler ona verilmiştir. Özellikle uygulamada bu yetkiler, tahminlerin de ilerisinde, her sahayı YÖK'ün düzenlemesine götürmüştür. YÖK'ün son iki yıllık dönemde çıkardığı, emirnamelere, yönetmeliklere bakılırsa; YÖK akademik unvanların kazanılması ile ilgili akademik yükselmelere, haftalık ders yükü ve çalışma esaslarına, öğretim elemanı yetiştirilmesine, yayın işlerine, bilimsel araştırmalarla ilgili giderlere uygulanacak esaslara; kurumdan kuruma geçiş koşullarına, lisans programlarının eşdeğerliliğine; çeşitli müfredat programlarının içeriğinin ne olacağına; hangi üniversitenin, hangi bilim dalında kaç öğretim üyesi ile çalışacağına... hep YÖK karar verecektir. Yani YÖK'ün akademik alanda belirleyemediği husus yoktur. Zaten sistemin diğer bir özelliği, öğretim üyelerinin hem idari, hem mali, hem akademik yönetime katılmalarını en aşgari düzeyde tutmak arzusudur. Sistemde bu arzu gayet belirgindir. Mesela YÖK sisteminde bir Bölüm Kurulu öngörülmemiştir. Diğer bütün kurullarda da öğretim üyesinin rolü, etkisi çok aşgari düzeyde tutulmuş; dikkati çeken hiçbir ağırlığı bırakılmamıştır. Hep üstten aşağı inen bir organizasyon sistemi getirilmiş ve tayinle gelen elemanlara her konuda ağırlık verilmiştir. Tabii gene bu tayinle gelen elemanlara disiplin sisteminde de aşırı ağırlık verilmiş bulunmaktadır. Yani ağzını açanın, ağzı kapatılır.

Bunlardan çıkarılacak sonuç şudur: Karşımızda siyasi gücün müdahalelerine açık, aşırı merkezîyetçi, idari muhtariyeti, çok büyük ölçüde

akademik muhtariyeti de bir kenara iten bir düzen vardır. Bu düzen felsefesi, işleyiş prensipleri açısından da kanımca pek çok itiraza açık bir düzendir. Kanunda, ders yükü, full-time, part-time çalışma, akademik unvanların alınması... vb. gibi konularda birtakım esaslar konmuştur. Kanımca bunların tamamı tartışmaya, tenkide çok açıktır; elverişlidir. Zaman darlığı sebebiyle bu prensipleri burada ne yazık ki uzun uzun tartışamayacağız; belki arkadaşlarımız kendi sıralarında bunların bazılarını ele alacaklardır. Ben bu noktada sadece biri üzerinde duracağım.

Kanun yüksek öğretim kurumlarını yurt sathına yaymak gibi bir prensip getirmiştir. Bu prensip içinde akademik kadroların yetiştirme ihtiyaçları, güvenlikleri tehlikeye atılmıştır, dikkate alınmamıştır. 7-8 kuvvetli ve ciddi üniversite yerine; Türkiye'nin sathına yayılmış, hiçbirinde yeterli bir üniversite karakteri olmayan bir sürü müessesenin ortaya çıkması sonucunu verebilecek bir prensiptir bu... Görünüşte cazip, ama sonuçları çok sakıncalı olabilecek bir tutumu yansıtıyor. Kuvvetli bir üniversitede temerküz etmiş, mesela 10 akademisyen, 10 numaralık bir değer taşır. Bu 10 akademisyeni çevrelerinden, laboratuvarlarından, kütüphanelerinden uzaklaştırıp, 10 müesseseye dağıtırsanız; bu defa toplam değerleri 10 değil, belki 3 bile olmaz. Sorunu öğretim üyelerini gereksiz yaymakla değil, makul bir yurt inşaatı programıyla öğrencileri onların etrafında toplamak yoluyla halletmek, çok daha verimli ve akılcı olabilir. Yüksek öğretim kurumlarını kalite kaybını ve daha peşkoç sakıncasını dikkate almayıp her yana saçmak, kanımca, 12 Eylül öncesi politik kadroların uyguladıkları siyasi oportünizmin bu kanunda da tekrarlanmasıdır. Eski siyasi oportünizmin

devam ettirilmesidir. Bu konuyu Kasım 1982 tarihli Dergi'de yer alan «Söyleşi»de ayrıntıları ile incelemiştım.

Bunların dışındaki tali noktalara değinmek istemiyorum. Ben düşüncelerimi vaktiyle özetlediğimden, toplantımıza katılan değerli arkadaşlarımı dinlemek istiyorum. Fakat vurgulamak istediğim, demokratik bir düzen içinde bir memlekette olmasının gereken bir üniversite sisteminin: bütün reaksiyoner vasıfları, aşırı disiplinler ve otoriter vasıfları, aşırı merkezîyetçi vasıflarıyla, tek şekilciliğiyle karşımızda olduğudur. Bu bana şu tarihi olayı hatırlatıyor. Belki Türkiye'nin dikkatini çekmedi. 1945'de Japonya'nın tesliminde, Japon toplumunu batılı demokratik düzene götürme yolunda yapılan ilk hareketlerden biri, eski askeri rejimlerden devralınan üniversite sisteminin ortadan kaldırılması olmuştur. Aşırı merkezîyetçi, otoriter, dogmatik, şovenist milliyetçi bir üniversite sistemi; 1945'den sonra batı demokrasilerine yakışır, çok yönlü, çok çeşitli, denemeye açık bir üniversite sistemine dönüştürülmüştür. Kanımca Japonya'nın 1950'lerden sonra yaptığı büyük hamlede, yükseköğretimde yapılan bu çok yönlü değişme ve gelişmenin önemli katkısı olmuştur.

SAĞLAM — Teşekkür ederim Sayın Kurdaş. Sayın Yaşa, YÖK'ün kurulmasından sonra ortaya çıkan başlıca sorunlar nelerdir? YÖK Yasası'nda bir değişikliğe ihtiyaç var mıdır? Varsa, yürürlükteki anayasa çerçevesinde ne gibi değişiklikler öngörüyorsunuz? Bu konulardaki görüşlerinizi rica ediyorum.

◆ Herkes benim düşünceme katılırsa, yanılmış olmaktan korkarım.

Oscar Wilde

üniversite özerkliğinin anarşi yarattığı ya da her türlü disiplini ve gerektiğinde devletin müdahalesini reddettiği varsayımı yanlıştır

YAŞA — Efendim, bu sorularınıza cevap verirken iki noktayı belirtmekte fayda görüyorum. Bu iki noktada Sayın Kurdaş'ın izahlarında da vardır. Ama ben üniversiteden yeni ayrılmış bir kimse olarak ve Sayın Kurdaş'ın üniversite dışında kaldığı dönemde cereyan eden hadiselerin içinde yaşamış bir kimse olarak iki hususa dikkatinizi çekmek istiyorum. Bir tanesi, YÖK Kanunu'nun hazırlanışı ve genellikle devletin üniversiteyi kontrol altına alma teşebbüsünde bir varsayımdan hareket edilmiştir, bir felsefeye dayanılmak istenmiştir. Hareket edilen varsayım, demin Sayın Kurdaş da söylediler; 12 Eylül öncesi, 1968'e kadar Türkiye'de cereyan eden anarşik olaylarda, özellikle üniversite içi anarşik olaylarda üniversite idaresinin, üniversite kütlesinin çok sorumsuzca davranışının kabul edilmesidir. Olaylardan üniversitelerin sorumlu olduğu ve bunun da sebebinin üniversite muhtariyeti olduğu; bir başka deyişle, üniversitelerdeki özerklik müessesesinin buna sebebiyet verdiği varsayılmıştır. Ben oraya kadar gitmek istemiyorum. Bu varsayım kanunun kazırlanmasında hareket noktalarından birini teşkil etmiştir. Halbuki hadiseler iyi tahlil edilirse, hadiselerin içinde yaşamış olanlar iyi hatırlarlarsa, üniversite olayları başladığı yıllarda, 1968 - 1969 - 1970 ve 1971 yıllarında dahi, üniversite idaresi devletin müdahalesini davet etmiştir. Devlet müdahalesini açık olarak kabul etmiştir. Bu

bakımdan, üniversite devlet otoritesinin dışında kalmamıştır.

İkincisi, bu olaylar muhtariyet olmayan müesseselerde de aynı ağırlıkta, hatta daha da ağırlıklı olarak cereyan etmiştir. Şu halde bir kere bu varsayım yanlışır. Yani üniversite muhtariyetinin, ya da tek başına özerkliğin mutlaka anarşi yarattığı, yahut her türlü disiplini reddettiği anlayışı, faraziyesi yanlışır.

Üçüncüsü, felsefe yani dünya görüşü ile ilgilidir. Üniversitelerin, devletin diğer müesseselerinden farklı birer kurum olduğu anlaşılmalı istenmemiştir. Yani Nüfus Dairesi hatta Emniyet Genel Müdürlüğü ne ise, Sümerbank ne ise, üniversiteler de bunlara benzer; devletten para alan ve devlet memurları elinde yürütülen müesseseler olarak düşünülmüşlerdir. Şu hale göre üniversiteler, adı geçen kuruluşlarla aynı statüler içerisinde, aynı disiplin esaslarına tabi olarak işlemelidir. Bunlara ayrıcalık tanınması, imtiyaz verilmesi, değişik bir statü tatbik edilmesi; bazılarının fikrine göre, devlet yapısına, devlet anlayışına aykırıdır. Çünkü herşeyin üstünde devlet vardır. Devlet mefhumunun da ne anlama geldiği, ayrı bir konu; o konuya burada girmek istemiyorum.

KURDAŞ — Sayın Yaşa, burada kritik bir saplama yapabilir miyim? Aslında bu kanun üniversite mensuplarına, memurlara uygulanan disiplin sisteminin ötesinde, o mensupları ikinci sınıf vatandaş derecesine düşürecek bir disiplin düzeni getirmiştir. Mesela bir memuru bir yere tayin ediyorsunuz, gitmiyor. İstifa etmiş kabul edersiniz. Ama bu sistemde bir üniversite öğretim üyesini bir yere tayin ettiniz, gitmedi; onu yalnız üniversiteden istifaya zorlamıyorsunuz, aynı zamanda kamu haklarından mahrum ediyorsunuz.

YAŞA — Buna ilaveten bir misal de ben vereyim: Üniversite hocala-

rına, üniversite hocalığının dışında iş yapmama mecburiyeti getiren hüküm... Bu başka memurlar için bu kadar sıkı değildir. Mesela biliyorsunuz eskiden beri memurun kanununda hüküm vardır; devlet memurları çiftçilik yapabilirler, tarımla meşgul olabilirler. Bunun da sebebi, tarımı teşvik etmek. Yahut mesai saatleri dışında birtakım işler görebilirler. Mesela devlet memuru olan bir mimar pekala öğle tatilinde veya akşamüstü proje yapıp, bunu satabilir. Üniversite hocası olan mimar bunu yapamaz. Bir vatman mesela, gece şöförlük yapabilir. Ama üniversite hocası tam çalışmalıysa, mesai saatleri dışında dahi, şöförlük yapamaz, hatta Kızılay'da fahri görev bile alamaz. Yani hiçbir vatandaşa, hiçbir devlet memuruna tatbik edilmeyen sınırlamalar, üniversite hocasına tatbik edilmektedir. Haklısınız; madem ki bunlar bugüne kadar bu serbestiden faydalandılar ve bunu da çok kötü kullandılar; o zaman bunları cezalandırılmalı görüşü hâkim.

SAÇLAM — Sayın Yaşa, biliyorsunuz YÖK Yasası'nda part-time statü var. Onu nasıl değerlendiriyorsunuz?

YAŞA — Efendim, part-time'lik ikinci sınıf vatandaşlıktır. Tam anlamıyla ikinci sınıf vatandaşlıktır. Çürkü aslında part-time dediğiniz şey fiilen full-time'dir. Yani başka memur tarafından yapıldığı zaman full-time olan iş, üniversite hocası tarafından yapıldığı zaman full-time sayılıyor. Onun için part-time çalışma işi halletmiyor. Kaldı ki, biliyorsunuz onun başka uygunsuz, sarkıncalı yönleri de var. Mesela iki yıllık sözleşme yapılması...

KURDAŞ — Yani sözleşme iki sene sonra bitiyor. Eğer yenilenirse, öğretim üyesi yeniden üniversiteye intisap etmiş oluyor. Yenilenmezse,

otomatikman üniversite ile ilişkisi kesiliyor.

YAŞA — Hatta ilk çıktığı zaman onu şöyle anlamıştık: Aksine karar alınmadıkça bu yenileme kendiliğinden olabilir...

KONGAR — Tam tersi. Diyorlar ki: «Şu tarihte işiniz bitiyor, haberinizi olsun. Eğer sizi tekrar tayin edersek, görevinize devam edersiniz.»

KURDAŞ — Bir başka deyişle, bu durumda açıkça uslüne uygun olarak yeniden tayin edilmezse, öğretim üyesinin üniversite ile bağı koparılacaktır.

YAŞA — Üniversite hocasının uslüne uygun olarak tayininin ne olduğunu biz eski hocalar biliyoruz. O

Prof. Dr. Memduh YAŞA

yine baştan aşağı imtihan olmak demektir. Şimdi, bildiğiniz gibi kanun, geçiş döneminin en ziyade hâkim olduğu bir sırada henüz Danışma Meclisi dahi kurulmadan önce çıkmıştır. Bu bakımdan herhangi bir

tartışmaya, efkârı umumiyede görülüşüne de imkân bulunamamıştır. İşte biraz evvel sorduğunuz, bu kanun çıktıktan sonra ortaya çıkan ilk sürprizdir. Üniversite hocaları bugüne kadar alışık olmadıkları, hatta zihnen dahi kendilerini alıştırmadıkları bir yeni sistemin içerisine girmişlerdir. Bu tatbikat herkes için bir şok tesiri yapmıştır. Daha önce üniversiteye, hatta teröre rağmen bir serbesti havası içerisinde girip çıkan üniversite öğretim elemanları ve yardımcıları; bundan sonra kendilerini disipline tabi tutulmuş bir müessesenin hiyerarşik sistemi içerisindeki mensupları olarak görmüşlerdir. Yani bütün emniyet unsurlarından mahrum bırakılmış bir duruma düşürülmüşlerdir. Bu tatbikat, tabii onları evvela psikolojik bakımdan fevkalade sarsmıştır. Özellikle eski hocaları... Ve birçoklarında bunun yarattığı ilk tepki, böyle bir müesseseden ayrılma arzusudur. Eski bir talebenizin hakkınızda sicil vermesi gibi bir duruma düşmeniz, sizi manevi olarak fevkalade sarsmıştır. Bu durumda ilk düşündüğünüz şey, buradan ayrılmak oluyor.

Bu psikolojik hava dışında, üniversite hocalarının güvencesini ortadan kaldıran birtakım uygulamalar da başladı. Bir kere bu part-time, full-time... Evvela şunu söyleyeyim. Getirilen mükellefiyetler çok ağırdır. Benim kanaatime göre, üniversite hocalarından istenilen haftalık ders saatini yerine getirme mükellefiyeti, normal bir üniversite hocasının, yani mesalsi zihni olan bir üniversite hocasının, ciddi olarak yapamayacağı bir iştir. Tabii bu benim düşüncemdir. Belki başka türlü düşünenler vardır.

KONGAR — İzin verirsiniz bir noktayı belirtebilir miyim? Çok haklısınız. Bunun sebebi şudur: Bu kanunu yapanlar, üniversite hocasına,

üniversite hocası muamelesi yapmaktadırlar. Lise hocası muamelesi yapmaktadırlar. Yani, kanunu karşılarındakiler lise hocasıymış gibi hazırladıkları için; haftada 10 saat, 12 saat ders gibi; dünyanın her yerindeki üniversite hocalarını güldürecek bir rakam koymuşlardır.

YAŞA — Ben kendi hayatımdan misal vereyim. Hepimiz için aynıdır. Benim için ders vermek bir nevi çocuk doğurmaktır. Çünkü 2 saat üstüste ders vermek çok zordur; bir saat dahi benim için çocuk doğurmak gibidir. Ne ondan birgün evvel kafamı başka şeye konsantre edebilirim, ne de ders verdikten en az yarım gün sonra... Bu bakımdan nasıl olurda günde 2 saat, 3 saat ders vereyim. Hele aynı dersi tekrar etmek daha da ağırdır. İnsan değişik mevzu anlatırsa bu, insan beynini dinlendirir. Ama monotonluk daha kötüdür. Aynı dersi, gideceksiniz değişik yerlerde tekrar edeceksiniz. Böyle şey olmaz. Ve fiilen getirilen ders yükü, kanunda olandan da fazladır. Çünkü yeni üniversitelere hoca yetiştireceğiz diye, eski üniversitelerin kadroları çok daraltılmış, çok düşürülmüştür. Böyle olunca da üniversite hocasının ders yükü artmıştır.

Diğer taraftan bu kanun, henüz ders verme durumunda olmayan kimselere, yetişme durumunda olan kimselere de ders verme mükellefiyeti getirmek suretiyle, iki zararlı netice doğurmuştur. Birisi, bu elemanların yetişmesini geciktirmiştir, hatta bir anlamda kesmiştir. Çünkü hepimiz üniversite hocasıyız. Özellikle kontinental sistemde uzun bir hazırlık devresi isteyen bir iştir, üniversite hocalığı. Ve bu kaybolmuş bir zaman da değildir. Vaktiyle Alman hocalarımız hep söylerlerdi. «Sakin ilk eserlerinizi kalın eser yazmayın, monografı yazın.» derlerdi. Bir kere de yazdınız mı, iş bitmiştir; bir şey öğren-

memişsiniz demektir. Asistanı 23 yaşında derse sokarsanız, orada artık birşey yapamaz; ders verir sadece, giderek ders verme makinası olur. Alır bir kitabı tekrar eder, ama ilim yapamaz. Bir kere adamın yetişmesini zorlaştırıyoruz. İkincisi talebeyi, henüz yetişmemiş bir kimsenin öğrettiği bir süje haline getiriyoruz. Yani onun da öğrenme imkânlarını daraltmış oluyoruz.

Şimdi, demin Sayın Kurdaş'ın da işaret ettiği gibi; bir kere getirdiği hiyerarşik sistem, üniversite sisteminde hem güvenceleri kaldırmış, hem ilişkileri bozmuştur. Eskiden eşitci olan ilişkiler, şimdi amir - memur münasebetleri haline gelmiştir. Bu, üniversitede tahammül edilmeyecek bir atmosferdir. Dekan, hiçbir zaman bizim amirimiz olarak baktığımız kimse değildi; hatta daha çok gençlerden, talebemiz olan kimselerden dekan seçirmek suretiyle idareyi gitkiççe daha genç nesillere devrederek onların tecrübe kazanmasını düşünürdük. Şimdi o elemanlar, dışardan tayin edilmiş birer amir olarak görülmeye başlanmıştır. Tabii bu, üniversite hocasını, ayrıca henüz üniversite hocası olmamış öğretim yardımcılarını tedirgin eden, rahatsız eden bir hal yaratmıştır. Bu da birçok hocaları ya ayrılmaya, ya da -çok özür dilerim- ilişkilerini değiştirmeye zorlamıştır. Eskiden üniversitelerimizde bilmediğimiz konformist cereyanlar, yeni birtakım ilişkiler kurmak gayretleri doğmuştur ki; eskiden bunlar fevkalade nadirdi, hatta hiç olmayan şeylerdi. Bugün üniversitelerde söz konusu olan bu gibi veya buna benzer ilişkiler; sicil, sicil amiri olma, mevki verme, seyahat sağlama gibi takdire dayalı hadiseler de ilişkileri bu duruma sokmuştur. Çünkü eskiden komitelerin idaresi varken, şimdi tek kişinin idaresi getirilmiştir. Bir müşterek idare ve bu idareye katılma ortadan kalkınca, tabiatıyla

tek kişinin idaresi ve dolayısıyla da takdiri esas alınmaya başlanmıştır.

Yeni sistemin getirdiği diğer bir rahatsızlık, bizim eskiden beri bir ocak olarak gördüğümüz asistanlık müessesesinin kaldırılmasıdır. Asistanlık müessesesinin kaldırılması zaten bu üniversite hocalığı mesleğinin artık meslek olarak kabul edilmediği görüşünün hâkim olduğu anlamına gelir. Bir başka ifade ile, «Herhangi bir kimse de üniversite hocası olur. Üniversite hocalığının mutlak uzun bir hazırlık devresine ihtiyacı yoktur.» görüşü benimsenmiştir. Araştırma görevlisi asistan değildir, benim kanaatime göre. Asistan gibi kullanılması mümkün değil zaten. Bir görevleri var. Ve böylece üniversite hocasının âdeta kökü kesilmiştir. Bu da rahatsızlık yaratmıştır. Full-time, part-time -demin söyledim-; bu bir suni ayırımıdır. Ve bu biraz da -kasıt yüklemek, atfetmek biraz zordur ama; kasıt değilse gaflet vardır- tecrübeli hocaların tasfiyesi maksadıyla yapılmış olabilir. Çünkü birçokları full-time'e girmeyeceklerdir. Yerleşmiş ilişkileri vardır. İlişkilerin tasfiyesi kolay değildir. Onları bir an evvel tasfiye etmek ve her yeni sistemde, her yeni rejimde istenildiği gibi biraz da beyninin yıkanması mümkün olan elemanları çalışmaya, üniversiteye almaya yönetmek... 55 - 60 yaşına gelmiş bir adamın beynini yıkamak zor olacağı için, yeni bir adam alıp, bu sisteme alıştırmak daha kolaydır. Bu sistemin kabul olduğu kadar çabuk yerleştirilmesi ile eskilerin tasfiyesi, zaten yekdiğerleriyle çok sıkı ilişkilidir. Bundan dolayı bu ayırım yapılmıştır.

Bu arada diğer bir unsur da üniversitedeki bu huzursuzluğu şiddetlendirmiştir. Bu da kanunlarla verilmiş olan üniversite hocalarını mesleklerinden mahrum etmek yetkisidir. 1402 sayılı Kanun'da konulan madde... Ben eski bir 147'lik olduğum

için, bunun ıstırabını içimde duyuyorum. Suç işlemiş hiçbir kimseyi himaye etmek aklımdan geçmez, ama suç işlediği sabit olmayan bir kimsenin cezalandırılmasının herhangi bir hukuk sisteminde mümkün olduğunu da kabul edemem. Meclis kürsüsünde de ifade ettiğim gibi, temennim, bu şekilde mesleklerinden uzaklaştırılmış elemanların bir an evvel mesleklerine iade edilmeleri; eğer suçları varsa, o suçlardan dolayı mahkûm edilmeleridir. Bunun başka türlü bir yolunu görmüyorum. Rektörlere, dekanlara, YÖK'e verilmiş olan yetkiler, tabii üniversite hocalarını rahatsız ediyor. Çünkü bu yetkiler güvenceyi ortadan kaldırıyor. Yetkiler kullanılsa bile, kullanılabilmesi imkânı, kanaatimce aynı neticeyi doğurur.

Üniversitelerin ders programı yapma yetkisi kaldırılmıştır. Bu çok ağırdır. Gerçi kanunda Üniversitelerarası Kurul'a verilmiş yetkiler vardır; ama bu kurul, artık eski Üniversitelerarası Kurul değildir. Çünkü Üniversitelerarası Kurul'un bünyesini tayin eden aynı organdır. Hatta yetkisi olmadığı halde YÖK Başkanı, oraya da başkanlık etmektedir. Kanunda verilmiş böyle bir yetki olmadığı halde... Bu kanunun verdiği otoriteyi kullanma imkânı, daha aşağı kademelerdeki kimselere verilen yetkilerinde kullanılması demektir. Nitekim Üniversitelerarası Kurul'un bugün içine düştüğü hal budur. Mesela YÖK programlarının yapılması... Bütün fakülteler, biliyorsunuz, artık aynı şablonlara oturtuluyor. İsmi değişik olsa bile Türkiye'nin her tarafında sosyal bilimler genellikle idari bilimler fakültelerinde tedris ediliyor. Diyarbakır'da ne okutuluyorsa, İstanbul'da da aynı şey okutuluyor. Olacak şey değil. Tabii bu da rahatsızlık doğuruyor. Üniversite hocasının programını kendisi yapmak, programının içeriğini kendine göre oturtmak, geliştirmek imkânını ortadan

kaldırıyoruz. Bu da tabii ilmi çalışmalarını çok zedeliyor.

Bu arada, müsaade ederseniz iki noktaya daha dokunacağım. Birincisi, üniversite hocasının yaş haddi neden indirilir, bilemiyoruz. Bu da zannediyorum deminki gibi, eskileri tasfiye etmek amacını güdüyor. Yani kadroların beynini yıkama işini kolaylaştırmak, ya da Türkiye'de başka müesseselerde 67'nin üstünde yaş olmadığı için üniversiteleri de oraya benzetmek... Şimdi efendim, mesela bayındırlık müsteşarının sakat olarak iş görmesi, sakat adam sandalyesinde iş görmesi düşünülemez. Ama üniversite hocasının durumu böyle değil. Ben biliyorum Amerika'da bazı üniversitelerde kusurlular için özel yürüyen merdivenler yaparlardı. Çünkü insanın beyni iyi işliyse, vücudunun işlemesi o kadar önemli değil. Üstelik 67 yaş, büyük yaş olmaktan da çıkmıştır. Ben hiçbir ülkede, Avrupa ve Amerika'da 67 yaş uygulayan üniversite bilmiyorum, varsa da nadirdir. Gerci 68 yaş uygulayan üniversiteler vardır. Ama genellikle yaş haddi 70'dir. Kaldı ki bunun dışında emeritüs müessesesi vardır. Ben Türkiye'de üniversite hocalarının yaş sınırının 67 ile tahdit edilmesinin fevkalade büyük bir kaynak israfı olduğu kanaatindeyim.

KURDAŞ — Savın Yaşa, burada birşey söyleyeyim. Üniversite hocasına yaş tahdidi getiriliyor. Ama biliyorsunuz YÖK üyeleri için yaş sınırlaması yoktur. YÖK, bir ihtiyarlar meclisi görünümündedir.

YAŞA — Şimdi, ikinci bir nokta daha var, onu da arz edeyim. Üniversite hocalarının kazanç seviyesi... Bence bu da fevkalade önemlidir. Üniversite hocasını hem dışarda çalıştırmaktan men edeceksiniz, hem de onu birtakım başka müesseselerin aylıklarıyla mutlak suretle bağlayarak belli bir seviyenin üstüne çıkartamayacaksınız; bu olacak şey değil.

Kaldı ki olamayacağı da şuradan bellidir. Bugünkü kanun da ihlal ediliyor. Döner sermaye kullanabilen fakültelerde bu durum değişebiliyor. Bu uygulama da kötü. Eğer döner sermayeden para kazanması mümkün bir fakülte ise, mesela tıp fakültesi ise, hocası diyelim 250-300 bin lira alıyor; kazanması mümkün değilse, mesela Edebiyat Fakültesi'nde felsefe hocası ise bunun üçte birini alıyor. Bir kere üniversitesi hocalarının maddi imkânları arasında bir farklılık yaratılmıştır. Bu farklılığın izahı mümkün değildir. Eğer devlet bunu himaye amacıyla yapıyorsa, aslında himaye edilecek olan kültür dersleridir, felsefeciliğin himaye edilmesi lazımdır. Doktorun, mühendisin nasıl olsa para kazanma imkânları olabilir. Halbuki tam tersi yapılmıştır. Üniversitelerin sosyal bilim ve Fültürle ilişkili fakültelerine yeni beyinlerin, yeni zekâların gelmesi önlenmiştir, sınırlanmıştır.

SAĞLAM — Bir de şunu sormuştum Sayın Yaşa. Bu YÖK Yasası'nda bir değişiklik öngörüyor musunuz, öngörüyorsanız bunlar nelerdir?

YAŞA — Kısaca söyleyeyim, efendim. Çünkü biraz önce izah ettim. Şimdi bir kere şunu samimiyetle itiraf edeyim, anayasadaki maddenin aynen kalmasının bir Allah emri olduğu kanısında değilim. Yani o rahatça değiştirilebilir. Ama bir an için onu fiili hal olarak kabul edelim. Ben anayasaya ilişmeden de kanunda bazı değişikliklerin yapılabileceği kanaatindeyim. Anayasadaki madde üniversitelerin ve üniversite hocalarının ilmi muhtariyetlerini mahfuz tutmuştur. Bilimsel özerklik var. Öğrenci için de var, hoca için de var. Anayasa müessesesi için, diyor zaten. Şimdi sınırlamak istediği idari muhtariyettir. Ancak idari muhtariyetle ilmi muhtariyet birbirine bağlıdır. Birini diğerine ter-

cih edemezsiniz. Kanaatım şudur: İdari muhtariyet, ilmi muhtariyeti zedelemeyecek tarzda tahdit edilebilir. Eğer idari muhtariyet, daha doğrusu idari hareketlerde getirdiğimiz hükümler, belli noktada ilmi muhtariyeti zedeliyorsa, orada durmamız lazım. Ve gördüğüm kadarı ile bugünkü düzenleme de zedeliyor. Müfredat programlarının yapılması zedeliyor... Bunları dengelemek imkânları vardır. Sayın Kurdaş'ın söylediği misallerde görüyoruz. Başka memleketlerde de vardı eskiden. Ama bizim üniversitelerimiz hiçbir zaman, belki 1961 Anayasası'ndan sonraki dönem hariç, tam muhtar olamamıştır. Çünkü mali muhtariyet olmamıştır. Ben basılacak olan eserlerin tahsisatını devletten aldığım müddetçe, demek ki devletin benim üzerimde, hatta yazacağım kitapların miktarı üzerinde bir tasarruf yetkisi vardır. Biliyorsunuz, telif hakkını da kendisi tespit ediyor. Demek ki bir denge kurulabiliyor; ilmi muhtariyet de işleyebiliyordu. Bu sıkı mali kontrole rağmen işliyordu. Kanaatıma göre, idari müdahaleyi ilmi muhtariyeti zedelemeyecek şekilde sınırlamak lazım; bu bir.

İkincisi, benim tasavvur edebileceğim YÖK, ancak Türkiye'nin üniversite seviyesinde işgücü planlamasını yapması gereken bir müessese olarak kabul edilebilir. Anayasa hükmü de ona göre değiştirilebilir. Tabiatıyla üniversitelerde veya üniversite dışında herhangi bir müessesede anarşi, terör görüldüğü zaman; devlete mutlak olarak müdahale yetkisi tanımak gerekir. Zaten bunu kimse reddetmez. Ama Türkiye'deki bütün üniversiteleri aynı yapıya kavuşturacağım, bir merkezden bütün hocaları tayin edeceğim, bütün unvan verme yetkilerini ve bunların statülerini hazırlayacağım dersiniz, bu yanlış olur. Bu kadar merkezîyetçi, bu kadar hiyerarşik, disiplinler bir

müesseseyi ben Türkiye'nin geleceği bakımından faydalı ve hayırlı telakki etmiyorum.

SAĞLAM — Teşekkür ederim Sayın Yaşa. Sayın Kongar, YÖK sisteminin bilimsel ve idari özerklikleri büyük ölçüde zedelediği eleştirisi vardır. Bilimsel ve idari özerklik şeklinde bir ayırım yapmak ne ölçüde doğrudur? Bugün akademik unvanların verilisinde jürilerin önemini yitirdiği, yöneticilerin tercihlerinin önem taşıdığı şeklindeki eleştirilere katılıyor musunuz? Üniversite Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'ni bu açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz?

üniversitede ne mali, ne idari, ne de akademik özerklik kalmıştır; yapılan uygulamalar kamuoyuna tümüyle yanlış ve tek taraflı olarak aktarılmaktadır

KONGAR — Sayın Sağlam, önce beni bu oturma çağırduğunuz için çok teşekkür ederim. Ben çok büyük bir üzüntüyle üniversiteden istifa ettim, ayrıldım. Ayrıldığımdan beri de YÖK ile ilgili kanun ve yönetmelikler ve YÖK'ün fiili uygulamalarıyla çok yakından ilgileniyorum, bunları tek tek izliyorum. Çok yakında bu konuda bir de kitabım çıkacak, üniversite üzerine. Bunun için sorunuza sorduğunuz sistematik içinde cevap verirken önce üç başlığı belirtmek istiyorum:

(1) Üniversitede ne mali, ne idari, ne de akademik özerklik kalmıştır. Bunun yerine üniversiteye, -kelimelerimi çok dikkatli seçerek ve al-

tını iki defa çizerek kullanıyorum-malı, idari ve akademik diktatörlük getirilmiştir. Bunu ileride açıklayacağım.

(2) Birinci başlık kadar vahim bir olay gözüme çarpmaktadır, sosyolojik olarak. Türkiye'de ne yazık ki üniversite hakkında yapılan uygulamalar kamuoyuna tümüyle yanlış ve tek taraflı olarak aktarılmaktadır. Ve ne yazık ki Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, özellikle TRT televizyonu buna alet edilmektedir. Bir devlet kuruluşu olan YÖK, yani Yüksek Öğretim Kurulu, devletin kendisine tanıdığı imkânları bu tek yanlış ve yanlış propagandaya alet etmektedir. Kamuoyu ve yöneticiler ciddi biçimde yanıtılmaktadırlar. Çünkü Türk toplumu gerek yönetim kademeleri, gerek halkı, gerek ilgili insanları ile bu kadar büyük bir yanlışta bu kadar uzun süre sessiz kalmazdı.

(3) Üniversiteler bugün can çekişmektedirler ve çok hızla tedbir alınmadığı takdirde bir daha canlanamayacak biçimde ölüp gideceklerdir. Bundan da yalnız ve yalnız Türk toplumu zarar görecektir. Ve bu telafisi mümkün olmayan bir zarar olacaktır. Çünkü -biraz ileride onu da anlatmaya çalışacağım- bilim ve eğitim uzun vadeli bir iştir. Aramızda Sayın Oğuzkan gibi son derece saygı duyduğum bir eğitimci, yani eğitime bilimsel olarak bakan bir kişi ve sizler gibi çok değerli eğitim yöneticileri var. Bu bakımdan bu konuda daha fazla birşey söylemeyi fazla sayıyorum.

Şimdi kısaca kamuoyunun nelerde yanıtıldığını, sekiz küçük noktada toplayarak hızla söylemek istiyorum:

(1) «Özerklik daha da genişletilmiştir.» denilmektedir. Oysa, bunun böyle olmadığı gazetelere dahi yansımıştır. Bedri Koraman'ın Gü-

neş Gazetesi'nde çıkan bir karikatürünü hatırlıyorum. Bir yanda Doğramacı: «Üniversiteler şimdiye kadar olmadığı biçimde özerktir.» diyor; öbür tarafta kargalar kah kah kah gültüyorlar. Yani gerçek, üniversitelerde özerkliğin tümüyle kaldırılmış olduğudur.

(2) Kamuoyunun yanıtıldığı bir diğer nokta, YÖK'ün kimsenin işine son vermediğidir. YÖK, kimilerini sözleşmelerini uzatmayarak doğrudan doğruya, kimilerini de kabul edilmeyecek haysiyet kırıcı muamelelere tabi tutarak istifaya mecbur etmek suretiyle, çok kişinin işine son vermiştir.

SAĞLAM — Sayın Kongar, acaba burada YÖK yerine rektörlük diyebilir miyiz? Sayın Doğramacı bu konuda YÖK'ü sorumlu tutmamakta ve hiçbir kişinin YÖK tarafından işine son verilmediğini ileri sürmektedir.

KONGAR — Sayın Sağlam'ın uyarısına çok teşekkür ediyorum. Doğru, görünüşte sözleşmeleri yenilemeyecek işe son verme ve genellikle haysiyet kırıcı diğer muameleleri uygulayanlar rektörler olarak görev yapmaktadır. Fakat ben bilerek YÖK dedim. Çünkü şahsi deneyimlerimle saptadığım gibi, rektörler bu yaptıkları muamelelerin gerekçeleri sorulduğunda, hiç çekinmeden ve son derece açık biçimde bunun YÖK'ten geldiğini, YÖK Başkanı'nın telkini veya YÖK'ün emri olduğunu söylemektedirler. Ben böyle bir uygulamaya uğramış bir öğretim üyesiyim.

YAŞA — Efendim, müsaade eder misiniz bir şey söyleyeyim? Zannediyorum yetkiler ikiye ayrılıyor. Üniversitenin içerisinde tayin yetkisi rektöre ait, ama şehir dışında yetki YÖK'e aittir. Kaldı ki uygulamayı yapanın rektör olması hiçbir şeyi de-

ğıştırmaz. Çünkü sistem böyle kurulmuştur.

KONGAR — Böylece kamuoyunun nasıl yanıltıldığı da ortaya çıkıyor. Yani birtakım kelime oyunları yapıyor: Öğretim üyesinin işine YÖK son vermedi de rektör son verdi gibi... Zaten meselemiz o değildir. Meselemiz yeni sistemin uygulamadaki sonuçlarını ortaya koymaktır.

(3) Öğrenci işlerinden doğrudan doğruya rektörlerin ve dekanların sorumluluğu, YÖK'ün bu konuda hiçbir dahli bulunmadığı söylenmektedir. Oysa durum tam tersinedir.

Prof. Dr. Emre KONGAR

Kamuoyunun yanıltıldığı bir nokta da budur. Bütün öğretim yöneticilikleri ve öğrenci yönetmelikleri tek tip hale getirilerek YÖK tarafından hazırlanmakta ve yine YÖK tarafından fakülte ve üniversitelere empoze edilmektedir. Öğrencilerin sorunlarının birinci derecede sorumlusu YÖK'tür. Başvuru makamı YÖK, düzeltecek makam yine YÖK'tür. Bu da

kamuoyundan gizlenmektedir. Bu noktaya gelmişken bir konuya daha işaret edeyim. Bu, o derecede dehşet verici sonuçlar doğurmuştur ki, Türk tarihinde ilk defa öğrenci konusunda bir meclis affı gündeme gelmiş ve çıkarılmıştır. Sanıyorum bu, YÖK'ün işleri düzeltici değil de karıştırıcı olduğunun en güzel örneğidir.

(4) Kamuoyunun yanıltıldığı diğer bir nokta: öğretim üyelerinin unvanları, özlük hakları, atanmaları ve benzeri konularda YÖK'ün yetkisiz ve sorumsuz olduğunun ve muhatap olmadığını söylenmesidir. Bu, bütünü ile yanlıştır. Öğretim üyelerinin tüm sorunlarıyla YÖK doğrudan doğruya ilgilidir, sorumludur, yetkilidir ve bu yetkilerini de fiilen kullanmaktadır. Tabii bu yetkiyi rektörler ve dekanlar aracılığıyla kullandığı için, bunu bir paravan yapmakta ve kendisini âdeta -tabir caizse- perde arkasına çekmektedir.

(5) Fakültelerin ve bölümlerin ders programlarının belirlenmesinde YÖK'ün etkisiz ve yetkisiz olduğu söylenmektedir; bu da yanlıştır. Bu propaganda da yanlıştır. YÖK; hem fakültelerde ve bölümlerde okutulacak genel ders programlarının hem de bu ders programları içerisinde belirtilen herhangi bir dersin içeriğinin ayrıntılı olarak tespit edilmesinde fiilen müdahalelerde bulunmakta ve ders programlarını fakültelere, bölümlere empoze etmektedir.

(6) Kamuoyunun yanıltıldığı diğer bir nokta şudur: Anayasa değişmeden YÖK Yasası yani Yüksek Öğretim Kurulu Yasası veya Yüksek Öğretim Kanunu değişmez denmektedir. Tamamen yanlıştır. Anayasamızda yer alan hükümler, bırakınız YÖK'ün işleyişini, kompozisyonunu bile tahdidi olarak tespit etmemiştir. Dolayısıyla anayasaya hiç dokunmadan YÖK'ün tüm sakıncaları,

tüm eksiklikleri, tüm yanlışlıkları düzeltilebilir. Altını çizerek ifade edeyim, böylece kamuoyunda sanki YÖK'ün dokunulmazlığı, erişilmezliği varmış gibi bir hava yaratılmak istenmektedir. Tümüyle yanlıştır bu hava.

(7) Kamuoyunun yanıltıldığı diğer bir nokta, YÖK kurulduktan sonra öğrenci başarısının arttığı söylenmesidir. Bunu kanıtlamak için de birtakım istatistikler verilmektedir. Bu, tam bir istatistiki yalandır, yanlıştır.

(8) Kamuoyunun yanıltıldığı sonuncu nokta da, YÖK kurulduktan sonra öğretim üyelerinin verimlerinin arttığı ileri sürülmesidir. Bu da çok yanlıştır. Çok ciddi bir yanıltmadır. Öğretim üyelerinin ne verimi ne de sayıları artmıştır. Tam tersine nitelik ve nicelik olarak büyük bir düşüş vardır.

Şimdi bu sekiz yanlışma noktasını tespit ettikten sonra, Sayın Sağlık'ın sorusuna geri dönersek, şunu çok açık söylememiz mümkün: Üniversite özerkliği kavramı, ne yazık ki bilimsel bir temele oturtulmak yerine, güncel politika içerisinde yıpratılmış bir kavramdır. Ve ister kabul edelim ister kabul etmeyelim, özerklik kavramının yıpranmış olması, ne yazık ki onsuz olamayacak bir akademik özerkliği de üniversitemizin elinden almıştır. Şimdi konu nedir? Konu şudur: Bilim yapmak, bütün günlük hayatın faaliyetleri gibi bir faaliyettir. Askerlik de böyle bir faaliyettir, siyaset de böyle bir faaliyettir, sanat da böyle bir faaliyettir. İnsanoğlunun oluşturduğu toplumun günlük yaşamının çok çeşitli alanları vardır. Bu alanların her birinin de kendisine özgü nitelikleri vardır. Bu kendisine özgü nitelikleri olmazsa, o faaliyetler de olmaz. Örneğin, güzellik olmazsa sanat olmaz. Sanatın ayırıcı vasfı güzelliştir. Güzel olmayan

şey sanat değildir. Aynı biçimde çok ciddi bir emir-komuta zinciri olmazsa askerlik olmaz. Askerliğin kendi içinde, tabiatında vardır, emir-komuta zinciri. Şimdi politika, insanlarla ikna etmek ve insanları dengeleri hesaba katarak yönetme sanatıdır. Dengeleri hesaba katmadınız mı, politika yapamazsınız. Hemen düşerseniz, bu gayet açıktır. Bilim de böyledir. Bilimde sistematik olacaksınız, fevkalade sabırlı olacaksınız, uzun vadeli çalışacaksınız, tekrar tekrar sonuçlarınızı kontrol edeceksiniz ve bütün bu uzun yıllar iğneyle kuyu kazar gibi uğraştığınız çalışmaların sonunda da çok şüpheli olacaksınız ve çalışmaların en sonunda elde ettiğiniz sonuç da hiç de gözler kamaştırıcı olmayacak. Bir iğne boyu yol aldığınızı göreceksiniz. Artık o eski mucitler, o dahiler dönemi kapanmıştır. Şimdi grup çalışmaları, sistematik çalışmalar dönemi açılmıştır. Özetle bilim; (1) süreklilik, (2) sabır, (3) kuşkuculuk, (4) göz kamaştırıcı olmayış ve küçük sonuçlarla yetinme, özelliklerini taşımaktadır. Şimdi bu özellikler dikkat edildiği takdirde, bunlar insanoğlunun tabiatına çok uygun özellikler değildir. Yani bilim yapmak kârlı bir iş değildir. Bilim yapmak insana şan, şöhret filan getirecek bir iş de değildir. Bilim yapmak zor bir iştir, meşakkatli bir iştir.

Tartışmaları ciddiyetle ve büyük bir keyifle izliyorum. Aramızda çok ciddi ekonomistler, maliyeciler var; bu işi çok iyi bilenler var. Ben o konuda bir örnek getireceğim. Hani para korkaktır, para hassastır derler; ona göre bir benzetme yapayım. Bir piyasa ekonomisinde para ne kadar hassas ise, herhangi bir toplumda bilim ondan daha da hassastır. Çünkü bunun öyle ödülü, şanı, şerefi, parası, pulu yoktur. Bilim adamı daha da hassastır. Şimdi tarif ettiğim bilimi yapmak için bir insan niçin hayatını

tehlikeye atsin? Bırakınız hayatını tehlikeye atmayı, niçin ekonomik sıkıntıları göze alsın? Niçin birtakım mahrumiyetlere katlanmaya kalksın? Hele bir de ceza tehdidi olursa... Efendim, doğruyu söyleyecek bir ben mi kaldım? Üstelik ben bir bilim adamıyım; ben söylesem de söylemesem de doğru zaten oradadır. Galile dünyaya dönüyor dedi diye dönmüyor ki dünya. Veya dünya dönmüyor deyince, dünya durmadı ki. Ben Emre Kongar olarak çok açık söylüyorum. Bırakınız ceza tehdidini, herhangi bir tehdit getirin, ben söyleyeceklerimin hiçbirini söylemem. Çünkü dünya, benim söyleyeceklerimi söylememenden dolayı hiçbir şey kaybetmez. Bunun açıklaması çok kolay. Çünkü ya benim söyleyeceklerim gerçektir ve doğrudur, ben söylemesem de orada vardır onlar; o halde hiçbir şey kaybetmez. Veya ben yanlış olurumdur, söylediklerim gerçek ve doğru değildir; o zaman yine hiçbir şey kaybolmaz, aksine çok kazanç olur.

Şimdi bu bilime, emir-komuta zinciri olarak, mesela bir askeri özellik ya da politikanın özelliği olan dengeleri dikkate almayı sokarsanız; bu bilim bozulur. Bilim başka bir şeydir çünkü. Bilim politika değildir. Bilim sanat değildir. Bilim askerlik değildir. Bilim ticaret değildir. Bilim bunlara yardımcı olur. Bunlar da bilime yardımcı olur. Estetik bildiğiniz takdirde, daha iyi hocalık yapabilirsiniz. Bilim bildiğiniz takdirde, daha iyi ticaret yapabilirsiniz. Yani etki-leşim karşılıklıdır. Veya bilimi kullanırsanız, askerliği daha rasyonel, daha etkin hale getirebilirsiniz. Ama bilime bunları soktuğunuz, bilimin yerine bunları getirdiğiniz zaman, bilimi öldürürsünüz. Dolayısıyla özerklik burada önem kazanıyor. Yoksa özerklik, demin Sayın Hocalar da belirttiler; üniversiteye polis girip girmemesi değildir. Bir ülkede nerede suç işleniyorsa, oraya güvenlik kuv-

vetleri girer; ister üniversite, ister özel bir konut olsun, farketmez. Bunlar tartışma meselesi bile yapılmamalıdır. Buradaki özerklik şudur: hangi konular incelenecek, bu konular nasıl incelenecek, hangi vadeyle incelenecek?.. Özerklik şuradadır: bilimden anlamayan bir insana, on yıl bir laboratuvar denemesi yapıp, bunun sonucunda da çok göz kamaştırıcı olmayan bir neticeyi elde edeceğinizi söylerseniz; onu ikna edip para alamazsınız. Aynı biçimde, ben bir gecekondu bölgesine her on yılda bir defa gidip, otuz yıllık bir dönemde oradaki değişmeyi tespit edeceğim dersem, kimi ikna edip de para alabilirim? Bilimin, demin anlatmaya çalıştığım kendi iç mantığından dolayı gereklidir özerklik.

Bu açıklamalardan sonra söyleyelim ki; bu yasa kesinlikle özerkliğin her türlüünü reddetmiştir, bozmuştur. Ayrıca ben, çok ısrarı da değilim; yani mallı özerkliği, idari özerkliği, akademik özerkliğin bir ön koşulu gibi görüyorum ama; şimdi dünyanın hiçbir yerinde kanunkoyucu mali bakımdan yetkilerinden fazla fedakârlık etmiyor. Belki bazı kurumlar kuruyor ve bu kurullara bazı yetkiler veriyor; ama üç aşağı beş yukarı akademik ve idari özerkliği verse bile mali yetkileri elinde tutarak buna bir ölçüde denge getirmeye çalışıyor. Sözlerime birkaç cümle ile son vermek istiyorum, ikinci turda tekrar söz hakkı geleceği umudu içinde. Ben YÖK öncesi düzenin yüzde yüz karşısında bir insanım; o düzene yüzde yüz karşı çıkmış birisiyim. Fakat şimdi YÖK'ün yaptıklarını görünce; benim için birinci sorun, üniversitelerin YÖK'ün kötülüklerinden kurtarılmasıdır. Bunun için bir geriye dönüş bile olsa razıyım. Ama mutlaka YÖK'ün yaptığı tahribatı önlemek lazımdır. Bunun her ülkesini seven, vatanını seven, bu topluma gönül vermiş insanın, bu top-

lumda yetişmiş insanın görevi olduğu kanısındayım.

SAĞLAM — Efendim, müsaade ederseniz şimdi ikinci tura geçelim. Konuşmalarımızdan şu anlaşılıyor ki, YÖK sistemi aşırı merkeziyetçi ve ayrıntıya kadar inen bir müdahaleler sistemini getirmiştir. Fakat şunu da biliyoruz ki, 12 Eylül öncesi üniversitelerinde, YÖK benzeri olmamakla beraber bir koordinasyon merkezine ihtiyaç olduğu şeklinde bir görüş mevcuttur. Şimdi YÖK sistemini değiştirdiğiniz takdirde yerine neyi koyacaksınız? Örneğin, Sayın Kurdaş'ın bu konuda daha önce yaptığı «Söyleşi»de ileri sürdüğü bir öneri var. Diyorlar ki; YÖK yerine, daha genelde kalan bir çerçeve yasası ile meseleye yaklaşılmalıdır. Bu konuda Sayın Kurdaş'a söz vermek istiyorum. Ekleyeceği fikirler var mı? Bugünkü aşamada yapılması gerekenler nelerdir?

yükseköğretim
düzenlemesi ana ilkeler
ve önlemleri içeren bir
çerçeve kanunu ile
yapılmalı ve akademik
özgürlük kesinlikle
tesis edilmelidir

KURDAŞ — YÖK sistemi, YÖK Kanunu Türkiye'ye; aşırı reaksiyondan doğan; disiplini, otoriteyi, herşeye tercih eden; bu anlayışla hem idari, hem akademik özgürlükleri ortadan kaldıran; aşırı merkeziyetçi, aşırı müdahaleci, tek şekilci bir düzen getirmiştir. Sistemin işleyiş prensipleri her açıdan modern bir toplumun yükseköğretim anlayışına ters düşmektedir. Bu sistemi mutlaka değiştireceğiz. Türkiye'de ben bu siste-

mi değiştirirken birkaç adımı öngörüyorum. Bunları eski konuşmamda söylemiştim. Kısaca özetleyeyim:

Türkiye'de; insan gücü ihtiyaç ve gelişmesine katkıda bulunacak, buna göre yükseköğretim kurumları ve öğretim ihtiyacı planlamasını yapacak; yeni üniversiteler kurulmasında, fakülteler kurulmasında bir fikir merkezi olarak faaliyette bulunacak, teklifleri değerlendirecek, yükseköğretim kurumlarının bütçelerini alıp inceleyecek, koordine edecek; kurumların performansını ana hatlarıyla denetleyecek ve mesela Meclis'e yıllık rapor verecek; gelişmelerin nasıl olduğunu, öğretim üyesi kadrosunun, yayınların, araştırmaların durumunu saptayacak, kurumlararası plan çerçevesinde ahenk ve işbirliğini sağlayacak; bir yükseköğretim düzenlemesi kabul edilebilir. Ben bu düzenlemenin, ana ilkeler ve tedbirlerde kalan bir Çerçeve Kanunu ile yapılmasını öneriyorum. Bu kanun kesinlikle üniformist olmamalı; yükseköğretimde çeşitli sistemlerin, çeşitli modellerin serbestçe denenmesine açık olmalıdır. Böyle bir kanunun getireceği yeni sistemde, akademik özgürlük kesin olarak tesis edilmelidir. Akademik kararlarda, öğretim üyesinin -ki bütün sistemin hayati, kritik unsurudur- ağırlığı kesin olmalıdır. Akademik kararların sahası onundur. Kurulacak üniversitelerde bölümden veya kürsüden başlayarak, akademik kararların alttan oluşturulup üste doğru gelmesini, fakülte ya da üniversite seviyesinde bitmesini öngörüyorum. Biterken de dıştan bir müdahale olmamasını kesinlikle öngörüyorum. Çünkü fakülte seviyesinde veya üniversite seviyesinde önyemli kararlar olabilir.

Burada bir hususu hemen belirtiyim ki, Amerikan sistemi Türkiye'de bu açıdan biraz yanlış anlaşılıyor. Amerikan sisteminde idari başkan dıştan gelebilir, ama onun akademik

kararlara müdahalesi prensipte yoktur ve olamaz. Zaten böyle bir müdahaleden örneğin bir Anglosakson alimine söz ettiniz mi, yüzünüze boş boş bakar, «Sen ne söylüyorsun?» der gibi... Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki rektörlüğüm sırasında, Sayın Oğuzkan da bilirler, akademik kararlara müdahaleyi aklımdan geçirmemişimdir. O, bölüm kurullarında oluşur; programlarını yaparlar, konularını tespit ederler. Mesela, yıllık kataloğun yarım santimini değiştirmişizdir; ama başına kısaca üniversitenin tarihçesini yazmışızdır. Şunu açıkça belirtmeliyiz: akademik özgürlük kesinlikle bilim adamınınıdır. Bilim adamınının hem fikir özgürlüğü, hem de güvencesi olacaktır. Özgürlükler birlikte düşünülmelidir. Siz bir bilim adamını, üniversiteye alınışından profesör oluncaya kadar, seksen kere Demokles'in kılıcı altında tutarsınız; «orada doktora yaptığın için burada doçent olamazsın; profesör olmak için dışarıya gideceksin, yoksa seni kamu haklarından mahrum ederim; sen benim felsefeme uymadın, düzenin aleyhindedin, seni atıyorum» dersenis; kimse bilim adamı olmaz. O insanı mesleğinden etmek yetkisi ve tehdidi havada olduğu sürece, kimse bilim adamlığına heveslenmez ve bilim adamı huzur içinde çalışamaz. Bu şartlar içinde akademik özgürlükten bahsetmek de tabii çok suni bir davranış olur.

Bu bakımdan yeniden düzenlemede akademik konularda mutlak bir özgürlük düşünüyorum. Çeşitli üniversite sistemlerinin denenmesinde idari yetkinin, mali yetkinin, akademik yetkiden ayrılması; o konularda akademik yetkiye tecavüz etmeyecek düzeyde ayrı bir yönetimin kurulması düşünülebilir. Örneğin Amerikan üniversitesinde rektör yönetici (manager)'dir. Onlar öğretim kurumunu bir işletme olarak düşünüyor. Akademik özgürlük kesindir. Aksine bir

durumu kimse hayalinden geçirmez. Ama o üniversitenin para bulması, yatırım imkânlarına kavuşması, dışa prezante edilmesi, gerekebilir; üniversite içinde ya da başka kurumlarla aralarında çıkacak görüş ayrılıklarında görev alacak bir hakeme ihtiyacı bulunabilir. Böyle bir düzen içinde üniversite yeniden teşkilâtlandırılır.

Yüksek öğretimin yeniden düzenlenmesinde görüşlerimi özetlersem: yüksek öğretimin en üstünde bir Yüksek Öğretim Kurulu olacaktır. Burada Yüksek Öğretim Kurulu daha çok idari düzenleyici, planlayıcı olmalıdır. Bütün üniversitelerin akademik düzenlemesi, Üniversitelerarası Kurul'a verilmeli ve bu Üniversitelerarası Kurul da akademik özgürlüğün icaplarına yüzde yüz uygun olarak kurulmalıdır. Bu kurula katılacak üyeler, üniversitelerden seçilmelidir. Ayrıca konuşmamın başında belirttiğim mali-idari koordinasyonu yapacak bir kurul olacaktır. Bir bakanlık olacak; örneğin, Yüksek Öğretim Bakanlığı... Bunun bir de konseyi olur. Bu konsey, idari bir konsey olarak düşünülmelidir. Ama burada da bilim adamının önemlice bir ağırlığı olmalıdır. Bunun dışında, üniversitelerin bütün bilimsel sorunları Üniversitelerarası Kurul'da çözülmelidir; ve bu kurulda idari katkı, eğer olacaksa, en düşük düzeyde olmalıdır.

SAĞLAM — Sayın Kurdaş, bir şey sorabilir miyim? Şimdiki uygulamadaki doçentlik ve profesörlük atamalarında, üniversite rektörünün üç kişilik bir profesörler heyetinden görüş alması konusunda ne diyorsunuz?

KURDAŞ — Hayır efendim, olacak iş değildir o. Bugün kurulan aşırı disiplin düzeninde üniversiteye

kendilerine uygun bilim adamını alabilmek için bulunmuş bir yoldur o. Böyle şey olmaz. Bilim adamının değerlendirilmesi, bilimsel ölçüler içerisinde açık yapılır. Eserleriyle yapılır. Bu yüzden sözünü ettiğiniz uygulamayı kabul etmek mümkün değil. O tamamen şahsi takdirin işlenmesini açık tutmak için bulunmuş bir yoldur.

Sözü tekrar ana konuya getirirsem: Türkiye'ye getirilmesini öngördüğümüz yeni sistemde çeşitli üniversite düzenlerini denemeyi açık tutacağız. Bu, akademik ve idari yetkilerin ayrıldığı bir düzen olabilir. Bir Amerikan, bir Anglosaksonvari düzen de denenebilir. Fakat ne olursa olsun, üniversite yöneticileri akademik konularda hakem, koordinatör, kaynak bulucu, genel uyuşmayı sağlayıcı bir rolde kalmalıdır. Bir de şunu kaydedeyim. Mali özerklikte de yeni bir yaklaşımı denemek zorundayız: Bugün üniversitelerimiz mali özerkliği talep edemezler. Çünkü üniversitelere gerçekte bütün parayı devlet veriyor. Devlet, verdiği parayı da kontrol edecektir. Mesele üniversiteyi kendi kaynaklarına kavuşturmadır. Bunun için de diyorum ki; üniversiteler prensip olarak cari giderlerini kendileri sağlamalıdır. Öğrenciden bunun gerektirdiği harcı almalıdır. Ama devlet de, cari giderleri için üniversitelere vereceklerini, bir milli burs planı içinde, öğrenciye dağıtmalıdır. Yani üniversite devletten almamalı parayı, okuttuğu öğrenciden, cebbetiği öğrenciden almalı. Öğrenci de bu kaynağı, yeteneklerine göre devletten burs şeklinde almalıdır.

YAŞA — Veya ihtiyacı olanlar almalı.

KURDAŞ — Evet, tabii. Bugünkü sistemde en varlıklı, son derece lüks hayat içindeki bir çocuk üniver-

sitemi bedava okuyor; üniversite sistemine hiçbir mali katkı yapmıyor. Üniversite bütün kaynaklarını devletten alıyor, bu arada harçlar sözde kalıyor. Devletin de tabii tam hâkimiyeti altına giriyorlar. Amerikan sisteminde üniversiteler öğrenciden büyük ölçüde kaynak aldıklarından, bir manada mali özerklikleri de vardır. İngiltere'de de Üniversite Tahsisler Komitesi, daha çok üniversitenin yatırım kaynaklarını sağlar. Üniversite cari kaynaklarını mümkün olduğu kadar kendi bulmaya çalışır. İşte yeni düzenlemede bizde de böyle bir sistem getirilmeye çalışılmaktadır.

SAĞLAM — Buna ben bir hususu daha eklemek istiyorum. Bugün Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun verdiği kredi, ayrıcalıksız bütün öğrencilere tatbik edilmektedir. Yani varlıklı olan bir öğrenci ile varlıksız öğrenci ayrılmaksızın hemen hemen isteyen herkese kredi verilmektedir. Bu tatbikatın da eşitlik ilkesine aykırı olduğu kanaatindeyim.

KURDAŞ — Bunu 1961'den beri tartışırız. Benim öngördüğüm yol şudur: Bugün Türkiye'de devlet üniversitelere verdiği parayı 100 bin, 200 bin gibi miktarı yeterli bursa böler. Bunu geçim sıkıntısına bağlar; muhtaç olma sıkıntısına bağlar. Ayrıca başarılı çocuklara verir. Çocuklar da bu borcun yüzde 70'ini üniversitelere öderler. Yüzde 30'u ile de kendi geçimlerini sağlarlar. Böyle bir sistem getirirseniz, o zaman vasıflı üniversiteler daha çok öğrenci çekecektir. Hatta vasıflı üniversite, daha çok para istemek imkânını bulacaktır.

YAŞA — Bir bakıma da rekabet olacaktır.

KURDAŞ — Evet, rekabet olacaktır. Üniversite sattığı malın fiyatını isteyecektir. Devlet, üniversitelerle ilgili yatırımlarını öngördüğümüz teşkilat -örneğin Üniversite Tahsis-

ler Komitesi- kanalıyla yapacaktır. Son söz olarak ben şunu belirteyim. Tabii üniversite sorunu ile ilgili bütün hal şekillerini burada ne ben, ne de çok değerli arkadaşlarımız tüm ayrıntılarıyla söyleyebilecek durumda değiliz. Vurgulayabileceğimiz husus şudur: Bu konuda vakit geçirilmeksizin bir tartışma açılmalıdır, tartışma başlatılmalıdır. Mevcut sistem yürüyemez. Bu sistem Türkiye'nin önüne kara bir perde getirmiştir. Türkiye bu sistemle on sene sonra telafi edilemeyecek durumlara düşecektir. Birkaç öğretim üyesini cezalandıracağız diye bilimi, teknolojik gelişmeyi cezalandırır gibi bir durumumuz var.

KONGAR — Afedersiniz, ben bir saplama yapabilir miyim? Sayın Kurdaş çok haklıdır, tartışma yapılmalıdır demekle. Ancak, yürürlükteki yasa tartışmayı engellemiştir. Sorarım size; bu, dünyanın neresinde görülmüştür. Öyle bir üniversite yasa ki, bırakınız üniversitenin kendi kendisini eleştirmesini, konunun tartışılmasını bile engellemektedir. Ayrıca sürgün cezası, görevden alma cezası koymaktadır. Bu durumda neyi tartışabilirsiniz, yanlışları nasıl düzeltebilirsiniz?

YAŞA — Burada ben de bir saplama yapmak istiyorum. Üniversite hocası yalnız kendi meselesini tartışmaktan menedilmemiştir. Üniversite hocası, toplum meselelerini de tartışmaktan menedilmiştir. Çünkü toplum meselelerini basında veya başka bir organda tartışmaya kalktığı zaman,

◆ İnsanın yapabileceği en büyük fenalık, kendisine olan güvenini kaybetmesidir.

Richard Benedict

YÖK Kanunuyla menedilmiş bir iş yapıyor farzedilmektedir. Bu durumda üniversitelerin toplum ile ilişkisi ve gelişmesine katkısı nasıl olacaktır? Doğrusu ben bu sorunun cevabını arıyorum ve bulamıyorum. Dünyanın hiçbir tarafında üniversite hocası bir yere yazı yazdı diye, bir dergiye beyanat verdi diye meslek dışı faaliyet icra etmiş ve disiplin cezasına müstahak kılınmış addedilemez. Bu, Türkiye'ye has bir şeydir.

KURDAŞ — Kanundur, bu açık. Düzene aykırıdır dediği, beğenmediği bir şeyi söylediniz mi, sizi meslekten atabilecektir. Ama ne olursa olsun bu konuda bir tartışma açılmalıdır. Türkiye 5 yıl öncesine kadar Ortadoğu'nun bir bilim merkezi, teknoloji geliştirme merkezi olma istidadında idi. Bu kanunla Türkiye bütün bu liderlik ümitlerini kaybedecektir. Ortadoğu'nun bilim ve teknoloji geliştirme merkezleri Türkiye dışına kayacaktır. Biz çok yakın bir gelecekte, bugün Arabistan'a verdiğimiz fikir katkısını belki de onlardan alacağız. Çünkü onlar daha akılcı üniversiteler kuruyorlar.

Son bir eleştiri de vakıflarla ilgili. Bu kanun o kadar disiplinler, o kadar müdahaleci, o kadar merkeziyetçi ki; vakif üniversitesi kurma hakkını tanımış, fakat onları da kendi kontrol altına almış ve diğer üniversitelere benzetmek için her hükmü koymuştur. Madem ki vakif, hiç olmazsa ona karışma. Bu zihniyeti kökünden reddediyorum. Çoğulcu, demokratik, gerçekten fikir yaratacak, teknoloji yaratacak bir toplum istiyorsak; biz böyle bir üniversite kanunu ile yaşayamayız. Eskiye dönmeyi hiçbirimiz istemeyiz. Ama böyle aşırı tepkici bir sistemle de sağlıklı bir geleceğe gidemeyiz.

SAĞLAM — Teşekkür ederim. Sayın Yaşa, sizin ekleyeceğiniz hususlar var mı?

YÖK kanunu'nun bir an önce tadiline gidilmeli, idari ve bilimsel faaliyetler arasında işbirliği sağlanmalı, üniversiteler milli iradenin kontrolüne açık tutulmalıdır

YAŞA — Ben üniversite tahsilimi, hatta doktoramı tek parti zamanında yaptım. 1937'de üniversiteye girdim, 1941'de bitirdim. 1945'de de doktoramı yaptım. 1937'de, yani Atatürk'ün sağlığının yerinde olduğu, Türkiye'de tek parti rejiminin çok katı olduğu dönemde dahi üniversite hocaları, üniversite yaşayışı bence ilmi bakımdan özerkti. O kadar özerkti ki Maarif Vekill rahmetli Hasan Ali Yücel gelir, koridorlarda dolaşır, hiçbir talebe yanına gitmezdi. Benim Prof. İ. Dobretsberger'den aldığım ilk seminer görevi, Lenin'in «Emperyalizm, Kapitalizmin Son Aşaması» adlı kitabı üzerineydi. Üniversiteler o kadar rahattı ve sağlamdı. Şunu söylemek istiyorum: üniversitenin Türkiye'de oldukça eski bir geleneği vardır. Onun için bu fikri öldürmek bu kadar kolay olmayacaktır. Ve bu tepki kanununa da Türkiye'de çok şiddetli tepkiler çıkacaktır. Bu tepkileri önlemek için dahi kanunun bir an evvel tadiline gitmek, mücadeleyi siyasal zemine kaydırmamak lazımdır. Sonuç olarak bu işi bitirmek lazımdır.

KURDAŞ — Burada bir küçük saplama yapayım. Osmanlı'da bile ulemanın ayrı bir yeri vardır. Padişah herkesin malını alabildiği halde, ulemanınkini alamaz. Ona bir nevi özerklik tanımıştır, güven tanımıştır.

YAŞA — Bir noktaya daha işaret etmek istiyorum. Her yüksek okulun üniversite olmasına da karşıyım. Bu, memleketimizden başka yerde yoktur. Ben bilmiyorum böyle bir şeyi. Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nin ya da konservatuvarın, yani renk ve ses düzenine dayanan bir faaliyetin üniversite ile ilgili bir faaliyet sayılmasını anlamak çok zordur. Üniversiteyi gerçek üniversite haline getirelim. Yakın zamana kadar Cambridge ile Oxford'a işletme dersi koyduramazdınız. Çünkü ne felsefeye dayanıyor, ne matematiğe dayanıyor; bir tatbikattır o. İktisat giriyor da işletme giremiyordu. Üniversiteyi batı anlamında disiplinlerin tedris edildiği bir yer olarak kavrayalım.

İkincisi, eski kanuna da bir itiraz olarak, tenkit olarak söylemek istiyorum; demokratik bir idarede, parlamenter bir rejimde milli hâkimiyetin kontrolünün dışında bir müessesce, bir faaliyet kabul etmiyorum. Öyle bir sistem ki, bugün de dün de; bunun içindeki adamların milli iradeye hesap verme mecburiyetleri yok. Geçen gün TBBM'de bir sual soruldu Milli Eğitim Bakanı'na, o da YÖK'den adam getirdi. Soruya YÖK'den gelen ilgili cevap verince, meclisin yarısı dışarı çıktı. Bizi idareyle karşı karşıya bırakamazsınız düşüncesiyle. Diğer diyor ki, ben sorumluyum. Bakan diyor ki; «Açın kanuna bakın; varsa benim sorumluluğum hesap vereyim.» Ben milletin vekili olarak ona soramadıktan sonra kime soracağım? Böyle şey olmaz. Adına Üniversitelerarası Kurul mu diyeceksiniz, yoksa demin sözünü ettiğiniz Koordinasyon Heyeti mi diyeceksiniz; her ne ise, işte onun başına sorumlu olarak Milli Eğitim Bakanı'nı oturtmak lazım, ya da Başbakanı. Bunu bir yerinden, bir kanadından milli iradenin kontrolüne açık tutacaksınız. Bunu muhakkak yapmak lazım. Siyasal

otoritenin emrine vermek değil, fakat nihai safhada milli iradenin kontrolünü sağlayacak bir kanal açmak muhakkak lazımdır, şarttır.

Üniversitenin, demin çok iyi belirttiniz, idari faaliyeti ile ilmi faaliyetini birbirinden ayırmak lazımdır. Biz eski kanunda da bu hatayı işledik. Yani odacı tayini, süpürge alımı da dekanın elinde, hatta Profesörler Kurulu'nun elinde. Böyle şey olmaz. Üniversitenin idari personeli ni ayrıca düşünmek lazım. Fakülteyi, bölümü bir işletme olarak telakki etmek, başına bir işletme müdürü koymak; ama fakülte kurullarına, senatolara bunları bir noktada kontrol yetkisi vermek... Belki idari faaliyetlerin başına gelecek kişinin tayini fakülte kurullarınca ya da senatoca yapılabilir. Böylece idari faaliyetlerle ilmi faaliyetler arasında işbirliği sağlayabilecek bir yol bulunabilir. Ama herhalde Üniversitenin bütün idari hizmetlerinin hocalara gödürülmesi usulünden vaz geçmemiz lazımdır.

Harç meselesinde Sayın Kurdaş'la beraberim. Orada bir ayırım da yapılabilir. Ben iktisatçı olarak bir kriter takdim etmeye çalışayım. Üniversiteler bütün amme müesseseleri gibi iki türlü hizmet yaratırlar, iki türlü fayda yaratırlar. Faydanın bir tanesi bölünebilen faydadır. Bir tanesi de bölünemeyen faydadır. Bölünebilen fayda o hizmetten fiilen ve şahsen faydalanan kimsenin elde ettiği faydadır. Adama gidiyorsunuz, oturup ders veriyorsunuz, ölçülebilir faydadır. Ve bunun fiyatı vardır; bunu faydalananın alması. Bir de üniversitelerin topluma faydası vardır ki, bölünemeyen, pay edilemeyen kısım budur. Bir memleketin belli bir bilim seviyesine, belli bir teknoloji seviyesine ulaşmasının: bütün ekonomiye, memlekete, kültüre hayatına yarattığı bir genel fayda var. Bunu bölmek mümkün değil: tıpkı

müdafaa hizmeti gibi, tıpkı diploması hizmeti gibi. Bunun da fiyatını devlet öder. İşte onun adı yatırımdır, veya araştırmadır; onu öğrenciden alamazsınız. Böylece üniversitede iki türlü fon oluşur. Birisi özel faydanın karşılığı olarak yaratılan fiyatın getirdiği gelir, diğeri de topluma yapılan faydanın fiyatından dolayı devletten alınan gelir. Bunlar üniversitede toplanır. Bu uygulama üniversiteyi kısmı bir idari muhtariyete, dahası mali rahatlığa kavuşturur.

Son olarak şu noktayı da arz edeyim: Üniversitelerimizde çok tenkit edilmiş bir konudur. Seçimle rektör ve dekan tayini konusu... Seçmene rüşvet verildiği veya şahsi anlaşmazlıklar yüzünden aylarca dekan tayin edilemediği ileri sürülmüştür. Böyle bir şey olmamıştır, bir kere onu söyleyeyim size. Üniversitelerinin eski sistemi bozmalardan doğmuştur. Ama bunu önlemenin imkânları vardır. Yukardan rektör veya dekan tayini yerine, bir kompromize gidilebilir. Demin bir arkadaşımız da ifade etti. Başka memleketlerde vardır. Üniversiteler birden fazla adam seçerler, namzet gösterirler; dekanlık için olsun, rektörlük için olsun. Mesela üç namzet gösterir. Belli bir siyasi makam veya belli bir merkezi organ bunlardan bir tanesini seçer. Böylece iki tarafın da arzuları yerine getirilmiş olur. Şu anda ekleyeceğim bunlardan ibarettir.

KURDAŞ — Burada bir şey daha söylemek istiyorum. Üniversitelerin bu üst yönetim kademelerinin seçilişinde, mahalli çevreyle bir bağ kurulmasını da öneriyorum. Diyelim ki üniversitelerin bir İdare Konseyi olsun. Bu konsey, üniversitenin asli unsurları olan öğretim üyeleri, yardımcıları ve üniversitede çalışanların temsilcileri ile mahalli idarelerin yani halkın vereceği temsilcilerden ku-

rulsun. Rektör namzetlerinin belirtilmesinde o konsey de bir söz sahibi olsun; Amerika'dakine benzer şekilde, toplum da üniversitelere çok genel anlamda hem katılsın, hem de kontrol etsin.

SAĞLAM — Sayın Kongar, yukarıdaki görüşlere ekliyeceğiniz başkaca hususlar var mı?

gerçekte özerklik
anarşi ve teröre
karşı bir güvencedir;
YÖK'ün en önemli
özellği ayrıntıdaki
her türlü sorunu
çözmeyi aşırı
merkeziyetçiliğin
gereği saymasıdır

KONGAR — Konuşmama birtakım çarpıcı başlıklarla başlamak istiyorum. Birinci olarak söylemek istediğim şey şu. Bu konuyla ilk kez karşılaşan politikacıların veya başka insanların başlıca soruları şunlar oluyor: Sıkıntılar YÖK'den mi kaynaklanıyor? Yüksek Öğretim Kanunu'ndan ve Yüksek Öğretim Kurulu'ndan mı kaynaklanıyor? Yoksa YÖK Başkanı'nın kişiliğinden mi, yani Sayın Doğramacı'dan mı? Ben bu sorulara çok muhatap oldum. Bu konuya adım atan insanların önce öğrenmek istedikleri şey bu. Şimdi bir defa çok net olarak şunu vurgulamak istiyorum. YÖK'süz bir İhsan Doğramacı veya İhsan Doğramacı'sız bir YÖK, bu kadar zararlı olamaz. Eğer biz sorunların nereden, ya da kimden kaynaklandığını araştırmak istiyorsak, bunu ne bir insanın ne bir kurulun, ne de bir kanunun üstüne yükleyip orada bırakalım. Bu,

1980'lerin Türkiye'sindeki bir mutsuz ve çok talihsiz bir sentezdir ki, Türk üniversitelerinin üstüne bir kâbus gibi çökmüştür. Bir defa bunu açıkça ortaya koyalım; sorunları birbirinden soyutlamak mümkün değil. Dolayısıyla herhangi birini değiştirerek; yani YÖK Başkanı'nı yerinde tutarak, YÖK'ü; ya da YÖK'ü yerinde tutarak, YÖK Başkanı'nı değiştirmekle hiçbir yere varılmaz. Meseleyi böyle çok somut kişisel veya çok soyut kurumsal düzeylere kaydırmanın, her iki tarafa da saptırmanın bir anlamı yok. Bu bir sentezdir.

İkinci olarak yine bir başlık biçiminde söylemek istediğim şey, gerçekte Sayın Kurdaş bunu fevkalade iyi olarak belirttiler; Türkiye'deki yüksek öğretim sorununun çözümünün, bir çerçeve yasası ile mümkün olacağına dair olan inancımdır. Neden çerçeve yasası da, YÖK değil? Efendim, YÖK'ün en önemli özelliği yalnız aşırı merkeziyetçi olması değil, ayrıntıdaki her türlü sorunu çözmeyi de bu aşırı merkeziyetçiliğin gereği saymış olmasıdır. Oysa

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Unal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.
Fiyatı: 500 — TL

İsteme Adresi :

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Catalçeşme Sokak No 17/4 Cağaloğlu - İstanbul
Telefon : 26 34 11

Not: Ödemeli postalamo yapılmaz. PTT ile gönderilmesini isteyenler, kitap bedeline ES — TL lütfen pul parasını ilave ederek, önceden havale çizir/malvarı paralarını bildirirler.

Kıtapçılar İçin Genel Dağıtım :

GE - DA

hepimizin bildiği gibi, bilim çeşitliliğidir. Yalnızca farklı görüşlerin bir arada yaşaması değil. Ziraat bilimi ile mikrobiyoloji, kimya, siyaset bilimi ve istatistik aynı anda, aynı muameleye tabi tutulamaz. Tutmaya kalkarsanız, muhakkak birinden birine haksızlık yaparsınız, engellersiniz. Bir defa onun için çerçeve yasa... İkincisi, çok önemli bir hata yapılmıştır. Bunu Sayın Yaşa belirttiler. Özerk olan üniversitelerde anarşik olaylar var, denilmiştir. Yanlıştır bu. Tümüyle yanlıştır. Mukayeseli olarak yanlıştır; çünkü özerk olmayan eğitim kurumlarındaki anarşi daha çoktur. Dolayısıyla sosyal bilim gereği konuya karşılaştırmalı olarak bakıldığında, özerkliğin anarşi ve teröre karşı bir zırr, bir güvence, bir kalkan olduğu hemen görülecektir. Fakat büyük bir hata işlenmiştir. O kendi içlerinde özerk olmadıkları için daha fazla anarşi ve teröre yer verilen kurumlar, üniversite kapsamı içine, üniversite bünyesi içine alınmıştır. Bu hata ile yetinilmemiş, buralarda öğretim görevleriyle yükümlü olan devlet memurları da üniversite mensuplarının haklarına kavuşturulmak üzere bu yasanın içine alınmıştır. Kanunla yirmi yıllık devlet memuruna profesör, bilmem kaç yıllık devlet memuruna da doçent olma hakkı verilmiştir. Bu, bırakınız kanunun aşırı merkezizetçiliğinden ve YÖK Başkanı'nın kişiliğinden gelen sıkıntıları; bilimi dinamitlemektir. Birtakım devlet memurlarına doğrudan unvanlar tevcih edilmesi, Türk üniversitelerini dinamitlemektir.

Unvan konusu deyince, çok dik-kati çeken bir noktayı da belirtmek istiyorum. Yasa, gene onu hazırlayanların bence kasıtlı tutumuyla, doçentler ve profesörler arasında çok ciddi bir ayırım yapmıştır. Demıştır ki; «Bu yasa çıkmadan önce işlemlerine başlanmış olanların yükseltilmeleri, bundan öncekine göre yapı-

ır, müteşep hakları vardır. Atamaları ise bu yasaya göre yapılır.» Hem doçent, hem profesörler için böyle bir madde getirilmiştir. Çok sureti haktan gözükün, çok masum bir madde-dir. Ama çok ağır bir maddedir. Çünkü kesin ayırım yapmaktadır. Hepingizin bildiği gibi, bu doçentlik için söz konusudur. Yani üniversitede birtakım insanlar önce başvururlar, doçentliğe yükseltirler; daha sonra da atanırlar; atanmasa da kaybettiği hiçbir şey yoktur. Onun unvanı doçenttir. Oysa profesörlükte bu tam tersidir. Önce kadrosu kendisine verilir, yükseltmeyle birlikte kadroya atama işlemi yapılır. Yanlı ataması yapılmadan yükseltilmesi söz konusu değildir, eski kanuna göre. Sayın Doçramacı bunu bana bizzat ifade ettiği için söylüyorum. Bilerek ve istiyerek «Bundan sonra eski usulde profesör olmak yok.» demiş ve Türkiye'de yasa çıkmadan önceki profesörlük işlemlerini de bu maddeyle tutmuştur. Sonra da ne yapmıştır? Profesörlüğü doğrudan kendi imzasına almıştır. Bugün profesör olabilmek için YÖK Başkanı'nın merhametine muhtaçsınız. Onun imzasına muhtaçsınız. Olmaz efendim, böyle şey olmaz. Bu, cumhurbaşkanlığının yetkileri döneminde bile üçlü kararname ile olurdu. Cumhurbaşkanını, başbakan ve milli eğitim bakanının kararnamesi ile olurdu. Şimdi bir tek insanın imzasına bağılısınız. Ondan önceki aşamada yapılan değerlendirme, tamamen idari yetkilere sahip olan bir insanın atayacağı bir kurulun yaptığı değerlendirmedir. Ben bunları yaşadığım için söylüyorum. Ben tıp kurullarının, sosyal bilim dereceleri verdiği yaşamış bir insanım. İnşallah bir gün bunları tarih olarak yazacağız, anı olarak değerlendirileceğiz. Ama bunun ne kadar kötü kullanıma elverişli olduğunu görüyorum.

Son olarak şimdiye kadar hiç

kimsenin üzerinde durmadığı, önemli olduğunu sandığım bir noktaya değinerek sözlerimi bitirmek istiyorum. Mali mesele ve harcama meseleleri... Biliyorsunuz Hacettepe Üniversitesi'nin arkasında, bugünkü YÖK Başkanı'nın kurduğu üniversitenin arkasında bir mitoloji vardır. Denir ki, Amerikan yardımı falan. Hayır efendim, alınız, hesapları inceleyiniz; Hacettepe tamamen devlet bütçesinden ayrılan paralarla kurulmuştur. Nasıl kurulmuştur? Hacettepe Vakfı'nın inşaat şirketleriyle kurulmuştur. Kimdir Hacettepe Vakfı'nın başı? Hacettepe Üniversitesi Rektörü'dür. Hacettepe Üniversitesi Rektörü; bir eliyle devlet memurudur, para harcama yetkisi vardır; öbür eliyle Vakıf İnşaat Şirketi Başkanı'dır, para alma yetkisi vardır. Şimdi aynı şey YÖK'de olmaktadır. Bütçe merkezleştirilmiş ve ita amirliği YÖK Başkanı'na verilmiştir. Yani YÖK Başkanı bir eliyle devletin harcama yetkisini tutmakta, öbür eliyle kurulun veznedarlığını yapmaktadır. Böyle benim mantığının ve bilgimin erişmediği birtakım düzenlemeler de bu işlerin arkasında, önünde, üstünde sürekli olarak gitmektedir. Bu konuya da şimdilik yalnızca dikkati çekmekle yetiniyorum. Çok teşekkür ederim.

bünyemize uymayan YÖK sistemi hızla değiştirilmeli, konu kamuoyunda objektif biçimde tartışılmalıdır

SAĞLAM — Cumhuriyetimizin kuruluşundan 60 yıl geçmesine rağmen üniversite gibi çok hayati bir kuruluşun hâlâ nasıl kurulması lazım geldiğini, nasıl yönetilmesi gerektiğini tartışıyoruz. Üniversite geleceğinin çok köklü olduğu ülkelere

gittiğiniz zaman, bazı tartışmaların çoktan gerilerde kaldığını, sistemin esaslarının kurulmuş olduğunu ve ancak günün ihtiyaçlarına göre bazı yenilikler yapıldığını görürsünüz. Oralarda yüksek öğretim hayatında bir reform yapılacaktır; o zaman çok dikkatli bir şekilde meselenin incelendiğini, her şeyin en ince teferruatına kadar düşünüldüğünü ve sistemin oturtulmaya çalışıldığını görürsünüz. Bugünkü tartışmalarımızdan YÖK sisteminin bünyemize uymadığı, en süratli şekilde değiştirilmesi gerektiği sonucuna varıyoruz. Bunun için konu soğukkanlı ve objektif bir biçimde kamuoyunda tartışılmalı, en uygun çözümler aranmalıdır. Toplantıya katıldığınız için hepinize teşekkür eder, sağlık ve esenlikler dilerim.

Dergi'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 5 Mart 1984 tarihinde yapılmıştır.

1955-1979 yılları arasında Türkiye'nin temel ekonomik sorunları

*** Hatalı tutum ve politikalara doğru cevapların bulunması.**

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

İsteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
 Ortadoğu Sokak No. 17/4, Cağaloğlu - İstanbul
 Telefon: 26 34 11

Süper Sistem

Rasyonel bankacılık anlayışı içinde,
sektördeki gelişmeleri izleyen
Garanti Bankası,
formaliteleri sınırlandıran,
işlemleri çabuklaştıran kendine özgü
bir sistemi bütün şubelerinde
uygulamaktadır.

GARANTİ BANKASI

Silen, Selpak, Solo adlarıyla bilinen
ipek gibi yumuşacık, emici
kâğıt peçeteler, kâğıt mendiller,
kâğıt havlular, tuvalet kâğıtları,
temizlik kâğıtları, çocuk bezleri.
Orkidler.

Temizliğiniz, sağlığınız için.
Her bütçeye uygun, çağdaş, kullanışlı,
zaman kazandıran...

İpek Kâğıt'tan.

İPEKKAĞIT
ipek kağıt sanayi ve ticaret a.ş.

İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Uygulaması

PROF. DR. KENAN BULUTOĞLU

SUUDİ Arabistan'ın çarşı esnafı gecenin geç vaktine kadar dükkânını açık tutar. Kepengi indirince günün hâsîlatını götürüp köşe başındaki sarrafın kasasına kor. Sarraf dükkânını esnaftan sonra kapatır. Suudi Arabistan'da çalışan yabancı işçiler de paralarını memleketlerine sarrafların havalesi ile gönderirler. Yurt dışına giden ya da para gönderen Suudiler de sarraflardan yabancı para satın alırlar. 1950'lerden beri sayıları zamanla artan, işlerini bü-yüterek şubeler açan sarraflar, 1970'lerde petrol zamları Arabistan'a sağanak gibi para yağdırınca, kabuk değiştirmeye başladılar. Zenginlik, yavaş da olsa, kral ailesinden ve prenslerden daha geniş bir halkaya doğru yayılıyordu. Sofu Suudiler faizi haram saydıklarından bankaların kapısından içeri adım atmıyorlar, faizden ve bankadan domuz eti gibi uzak duruyorlardı. Bu yüzden paralarını sarraflara bırakıyorlardı. Bunların topladıkları paralar son yıllarda o kadar hızlı arttı ki, sonunda ticari bankaların topladıkları mevduatı bile aştı.

Ne var ki Suudi Para Makamı'nın (Merkez Bankası'nın) yakın za-

mana kadar sarraflar üzerinde hiç bir denetimi ve düzenlemesi yoktu. Sarraflar müşterilerine çek karnesi veriyorlar, bunların çeklerini hesaplarından ödüyorlardı. Ama bir hesap sahibinin verdiği çek karşılıksız çıkarsa alacaklının yapabileceği hiçbir şey yoktu; çünkü sarrafın çeki yasal bir çek değildi. Oysa bir banka hesabına karşılıksız çek yazan, tıpkı Batı ülkelerinde olduğu gibi, hapisle cezalandırılıyordu. Sarrafların çoğu büyük kişisel servet sahibi olduğundan, halk esnaftan türeme bu para emanetçilerine güvenini esirgemi-yordu, ama bu gidiş denetimsiz bırakılamazdı.

Suudi Para Makamı ipin ucunu kaçırmaya başladığından kaygılıydı. Çünkü sarraflar halkın mevduatını kendi ticaretlerinde işletiyorlar, hatta ticaret kılığı altında, tüccara faize veriyorlardı. Hiç bir yedek akçe ya da hazır para tutma yükümlülükleri yoktu. 1981 sonunda Para Makamı (ki bu Suudi Arabistan'da Merkez Bankası işlevini görüyor) uyanık kalmayı korkulu rüya görmeye yeğledi. Bir dizi önlem aldı: yeni sarraflık izni vermeyi durdurdu, eskilerin varlık ve borçlarını beyan ederek yeniden

izin almalarını istedi. Her bir sarraflık şubesi için konması gerekli sermaye enazını belirtti ve sarrafların bankalarda belli miktarda ihtiyat akçesi tutma zorunluğunu koydu. En önemlisi sarrafların 1984'den sonra mevduat kabul edemeyeceklerini, ödünç veremeyeceklerini belirtti.

Para Makamı bu düzenlemelerle geç bile kalmıştı. İlk skandal altı ay sonra 1982 baharında patlak verdi. Suudi Arabistan'ın en büyük sarrafları El Raci ailesindendi. En büyük sarraflık kuruluşundan başka, ülkenin üç büyük sarraflık kuruluşu bu ailenin üyelerinindi. Bunların en genci Abdullah Salih el Raci babasının ve amcasının mülkiyetindeki en büyük sarraflık şirketinden ayrılıp kendi şirketini kurmuş, topladığı paralarla kıymetli madenler üzerinde spekülasyona girmişti. Gümüş ticaretinde girdiği borçları ödeyemeyince, Suudi Para Makamı işyerlerini kapatmış, kendisini göz hapsine koymuştu. Suudi Para Makamı daha büyük bir yıkımla karşılaşmadığına şükrederek, o günden sonra sarraflar üzerindeki denetimini büsbütün sıkılaştırmıştı.

Yeni düzenlemeden bunalan sarraflar ise seslerini yükseltmeye başlamışlardı. Suudi toplumunun gerçek gereksinimini kendilerinin karşıladıklarını, hükümetin halkı bankalara iteleyerek günaha sokmaya hakkı olmadığını, halktan mevduat kabul etmelerine konan yasağın kaldırılmasını istiyorlardı. Sarrafların en büyüğü Süleyman el Raci ise daha kurnaz davranmış, kuruluşunu bir İslam bankasına çevirmek için hükümetten izin istemişti. İslam'lığın tapınma, yeme, içme, örtünme kurallarını sıkı sıkıya uygulayan Suudi Hükümeti ise

bu İslam bankası kurma talebine karşı epeyce soğuk davranmıştı. Çünkü İslam bankaları açılırsa halk şeriata uygun diye bunlara koşacak, bu da hem ticari bankaları hem de Suudi Hazinesi'ni zora sokacaktı. Kaldı ki Hazine'nin 150 milyar dolar tutarındaki nakit varlığı ve prenslerin varlıklarının büyük bir kısmı Batı bankalarında faize konmuştu. Halk bu paraların da İslam bankalarına konması için baskı yapabiliirdi. Bu ise milyarlarca doların belirsizliğe, büyük bir rizikoya atılması demektir.

Süleyman el Raci sarraflık işletmesini bir İslam bankasına çevirirken bir taşla birkaç kuş birden vurmayı hesaplıyordu: önce kendi şirketinden ayrılarak rakip firmalar kurmuş olan en küçük kardeşinin ve iki yeğenin rekabetinden kurtulacaktı, bu arada öteki sarrafların toplamaktan yasaklandıkları tüm mevduatı toplayacaktı, nihayet dünya nüfusunun dörtte birinin Müslüman olduğunu düşünüyor ve kendi İslam bankasına uluslararası boyutlar kazandırmayı kuruyordu. Hükümet sonunda, isteksiz de olsa, Süleyman el Raci'nin talebini kabul ederek, İslam bankası kurması için gerekli izni 1983 yazında verdi.

Böylece, şeriata sıkı sıkıya bağlı olan Suudi Arabistan'da İslam bankası tüm Arap ülkelerinden sonra kurulabilmişti. İslam devletlerinin kurmuş oldukları İslam Kalkınma Bankası tıpkı Dünya Bankası gibi, İslam ülkelerine uygun şartlarla kredi veren bir kuruluş olduğundan ve mevduat kabul etmediğinden, halkla iş yapan bir İslam bankası sayılamazdı. İlk İslam bankası Dubai'de 1975'de kurulmuş, bunu Kuveyt, Mısır ve Ürdün'de kurulanlar izlemiştir. Öteki

Müslüman ve Müslüman olmayan ülkelerde de İslam bankaları hızla çoğalmaya başlamıştı. Türkiye'ye halen iki yabancı İslam bankası kuruluş için başvurmuştur. Prens Faysal'ın başkanı olduğu Dar ül Mal el İslami'nin Türkiye kolu olarak kurulacak olan Masraf Faysal İslami ve Kuwait Finance House.

İslamda Faiz ve İslam Bankaları

Kuran faizi yasaklamıştır; ödünçlenen paranın belli bir süre sonunda önceden belirlenmiş bir faiz geliri doğurmasına *riba* denir, bu haramdır. Faizi Tevrat da yasaklamıştır. Sabit bir faizle mevduat kabul eden ve ödünç para veren bir bankacılık İslam dinine aykırı sayılıyor. Şimdi petrol milyarderi Araplar İslam'a uygun bankacılığı geliştirmeye çalışıyorlar. İslam bankası nasıl bir şeydir? Bunu İslam Yatırım Bankası Darül Mal el İslami'nin başkanı Emir Muhammed el Faysal el Suud şöyle açıklıyor:

«İslamda faiz haramdır; ama ortak olup kârı paylaşmak, ticaret yapmak, bir malı kiraya vermek helaldir. Bankacılık işlemleri helal olan bu ticaret türlerinden birine bürünmelidir. Bu işlemlerden başlıcaları şunlardır:

«**Muşaraka** bir işletmenin sermayesine katılma, ona ortak olmadır. Tasarruf sahibi bir işletmeden pay satın alır, işletme sermayesi kor, ortak olur; kârı veya zararı paylaşır. İşin başındaki yönetici kârları sermaye koyanlarla paylaşır, zarara ise sadece sermaye koyanlar katlanır. Ama yönetici zarar eden işletmeden emeğinin karşılığını alamayacağı için kayba uğrar.

«**Murabaha** sermaye sahibinin bir malı satın alıp belli bir kâr payı

koyarak müşterisine satmasıdır. Bir tüccar bir malı satın almak için İslam bankasından kredi istediğinde, banka parayı kendisine vermez; söz konusu emtiayı satın alır ve tüccara üzerinde anlaştıkları kâr payı ile satar.

«**İcara** bir mülkün ya da bir makina veya aygıtın kiraya verilmesidir. Bir iş sahibinin üretimi için ihtiyaç duyduğu bir makina, teçhizat veya binayı İslam bankası satın alır, üreticiye kiralar.

«**İcara vü İktina**'da ise İslam bankası bir malı belli bir dönem için kiraya verir; kiracı bu süre zarfında kira ile birlikte malın mülkiyetini kazandıran taksitleri de öder.

«**Mudaraba** ise üyelerin bir ortak sandık kurup buradan ödünç almalarıdır.

«Bu işlemlerden muşaraka bir ortaklık şeklidir, elde edilen gelir faiz değil kâr payıdır. Buna karşılık, bir tüccarın mal alımını murabaha sözleşmesi ile akçeleyen bir İslam bankası, bu malı müşterisine satarken koyduğu kâr payını tıpkı ticari bir bankanın verdiği ödünçün faizi gibi hesaplayabilir. Burada zarar olması değildir, kâr tıpkı faiz gibi önceden bellidir. Bir taşınmazın, bir makina veya aygıtın, bir taşıtın İslam bankasına satın alınıp kiraya verilmesi de ödünçlenen paranın faizi gibidir. Kiralanan malın mülkiyetinin İslam bankasında olması, Batı bankacılığının akçelediği bir mala, parasını geri alıncaya kadar, rehin veya ipotek koymasından sonuç bakımından farksızdır.

«İslam bankalarının mevduata açtıkları çek hesabı faizsiz olduğu için, geleneksel bankacılığın faizsiz (bir ölçüde aşırı) çekime müsaade

eden) çek hesabından farksızdır. Buna karşılık, İslam bankalarının vadeli mevduatı değerlendirme biçimleri ticari bankacılıktan temelde farklıdır. İslam bankaları vadeli mevduata ödeyecekleri getiriyi, dönem boyunca yaptıkları iştiraklerin, mudarabaların sonuçlarını alınca belirlerler, vadeli hesabın getirisi önceden belli değildir. Bu bakımdan İslam bankalarının vadeli mevduatı ödüllendirmeleri tipik yatırım bankalarının (yatırım fonlarının), para yatırımcıları bir hisse senetleri ve menkul kıymetler cüzdanını ortağı sayarak, dağıtacakları kârı dönem sonunda cüzdanın (portföyün) kârlılığına göre belirlemelerine benzer.

«İslam bankası müşterisinin akçelediği işine ortak olur, emtia alımlarına aracı kârını kor, mal ve taşınmazın kira ile sağlar. Böylece, müşterisinin işlerini yakından izlemek, içice ilişkilere girmek, sözleşmelerine taraf olma, (ortaklık, emtia alım satımı, kira sözleşmesi) yoluyla daha güvenceli ve denetimli bir bankacılık yapabileceği izlenimini yaratıyor. Ancak, fiilen bu işlemlerin her birini ayrı ayrı tanıyıp ticari verimini ölçerek karar vermesinin maliyeti çok yüksektir. Bu nedenle, işlemlerin çoğunda, özellikle emtia alımı akçelemesinde, banka büyük bir iş hacmini gerçekleştirebilmek için, güvendiği müşterilerinin işlemlerinde malları görmeden, tipik geleneksel bankalar gibi, belli bir kredi tavanı ile çalışacak, alım satım kâr paylarını, paranın tutulma süresine göre, faiz gibi hesaplayacaktır. Makina ve teçhizat alıp kiraya vermek ise, bankaların orta ve uzun vadeli proje kredilerinden farklıdır. Ticari bankalar ve geleneksel yatırım bankaları projeleri daha çok uzun vadeli

ödünçle kısmen de ortak olarak akçelerler; İslam bankaları ise hep ortak olurlar.»

Türkiye'de İslam Bankası

Bakanlığım sırasında bana bağlanmış kuruluşlardan DESİYAB'ın binasının yan duvarına boydan boya yeşil harflerle «Türkiye'de faizsiz kredi veren tek banka» diye yazılmıştı. Genel müdürü çağırdım ve faizsiz kredinin nasıl bir şey olduğunu sordum. Anlattığına göre, banka makineyi satın alarak işletmeye kiraya veriyor, işletme de kiranın başka ana para taksitlerini de ödeyerek makinanın sahibi oluyordu. Yukarıda icara vü iktina denen, Batı bankacılığının rehinli ödünçlü ile aynı kapiya çıkan yöntemdi bu. Banka parayı kiralamayı malı kiralama diye gösteriyordu. Yeni genel müdür bu yazıyı sildirdi; o gün bu gün Türkiye'de İslami kurallara göre ödünçleme yaptığını iddia eden kuruluş kalmadı. Ama hükümetin önünde yukarıda da belirttiğimiz gibi şimdi iki talep var: biri Suudi, öteki Kuveyt kökenli iki İslam bankası Türkiye'de şube açmak istiyor. Acaba Türkiye'de İslam bankası kurulabilir mi?

Birinci sorun Anayasa'ya uygunluk... Anayasa'nın 24 üncü maddesinin altıncı paragrafı şöyle: «Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar, yahut nüfus sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.» Acaba İslam bankası kurmak devletin «ekonomik temel düzenini..... kısmen de olsa din kurallarına dayandırmak» değil midir? Sanı-

rım buna evet demek gerek. Ayrıca, bir bankanın adını İslam bankası diye ilan etmesi «kişisel çıkar, yahut nüfuz sağlama amacıyla.... dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar» etmek, kötüye kullanmak sayılmaz mı? O kadar kesin değil ama, belki Anayasa Mahkemesi buna da evet diyecek. Öyleyse İslam bankalarının kurulması karşısında bir anayasal sorun var.

Kaldı ki güçlükler burada bitmiyor. Bayağı bankaların tutacakları ihtiyatları, alacakları, faizleri, genellikle Bankalar Kanunu uyarınca hükümet belirliyor. İhtiyatlara genellikle belli bir faiz ödenir, İslam bankası bu faizi almayacak mı? İhtiyatlar, yedek akçeler devlet tahviline bağlandığında, İslam bankası için faizsiz bir irat formülü mü düşünülecek? Mevduat kabul eden ticari bankacılığın İslami esaslara göre düzenlenebilmesi için Bankalar Kanunu ile Merkez Bankası Kanunu'nun buna göre değiştirilmesi şarttır.

Ne var ki İslam bankalarına müsaade etmemek, Arap aleminde hızla çoğalan bu kurumların getirebilecekleri sermayeyi reddetmek demektir. Türkiye'de yatırım fırsatlarının bolluğu ve sermaye kıtlığı, Arap ülkelerinde ise sermayenin bolluğu gözönüne getirilince; böyle bir kaynak akımının iki tarafa da ne kadar büyük yararlar sağlayacağı kolayca anlaşılır. Yeter ki gerekli kurumsal düzenlemeler yapılsın.

Özal Hükümeti iktidara geldikten hemen sonra kâr ortaklığına dayanan finans kurumlarına ilişkin bir düzenleme yaptı. Bunu Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin verdiği (madde 90) banka sayılmayan mali kuruluşları düzenleme

yetkisine dayanarak yaptı (Resmi Gazete, 19.12.1983). Özel Finans Kurumları denen bu kuruluşlar bir banka sayılmayacak, ama İslami esaslara uygun şekilde kaynak kabul edecek, kullandıracak ve kaynak sahiplerini ödüllendirecek.

Özel Finans Kurumları, kendi öz sermayelerinden başka halktan da fon toplayıp ekonomiye tahsis edebilecekler. Bu hesaplar iki türlü olacak: «cari hesaplar»da toplanan paralar karşılığında hesap sahibine faiz, kâr veya her ne nam altında olursa olsun bir bedel ödenmeyecek ve bu toplanan paralar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamına girmeyecek. İkinci tür hesap ise, tasarrufların kurum ile bir «kâr ve zarara katılma hesabı akdi» yaparak yatırımları paralar; buna da «katılma hesabı» deniyor.

Özel Finans Kurumları hakkında ki karar bu kurumların halktan topladıkları paraların «mevduat» sayılmamasını sağlayacak şekilde kaleme alınmıştır. Gerçekten Bankalar Hakkında KHK mevduatı «yazılı veya sözlü olarak, veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle, faiz veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığında, istendiğinde veya belli bir vadede, aynı veya misli olarak iade edilmek üzere para alınması» diye tanımlıyor. Cari hesaplara hiçbir faiz ödenmediği için bunlar mevduat sayılmayabilir. Ama katılma hesabına her ne kadar faiz ödenmiyorsa da, yatırılan fonların kullanılmasıyla sağlanan kâr ve zararlara hesap sahibinin katılma hakkı doğuyor. Kâr ve zararlara katılma yada «her ne ad altında olursa olsun bir ivaz» (ödün) sayılmaz mı? Para yatırımlarını bunu bir mevduat gibi gör-

mesinler diye, karar, yatırılan paraların mevduat için kabul edilmiş olan Sigorta Fonu kapsamına girmeyeceğini de belirtiyor.

Katılma hesapları mevduat sayılabilir. Bir çözüm olarak, İslam bankacılığı mevduat kabul etmeyen yatırım bankacılığı olarak düşünülebilir. Hatta sermayenin mevduat gibi, fakat mevduat sayılmadan kolayca girip çıkmasını sağlamak için değişken sermayeli yatırım şirketi formülü de kullanılabilirdi. Çeşitli formüllere başvurulabilir: ama amaç gözden uzak tutulmamalı, İslam ülkelerinden sermaye çekmeyi kolaylaştıran bir kurumsal düzenleme gerçekleştirilmeli. Yoksa Türkiye'de dindar mudiler bankalardan mevduat çekip İslami ilke-

lere göre çalışan bu kurumlara yaptırırlarsa, güçlükleri zaten çok büyük olan Türk bankalarının kaynakları daha da kurur. Mevduat, banka sayılmadıkları için Bankalar Kanunu'nda öngörülen denetimin dışında kalan kurumlara akabilir. Ayrıca, banka sayılmayan, fakat halktan para toplayacak olan bu kurumların nasıl çalışacağı, hangi hesapları tutacağı, nasıl denetleneceği ve gözetileceği bir tebliğ ile belirlenmiştir (Resmi Gazete, 25.2.1984).

Özel Finans Kurumları

Bu düzenlemeler ışığında İslam bankacılığını uygulamak için kurulmasına izin verilmiş olan «özel finans kurumları»nın ödünçleme ve tasarruf-

Türkiye'de ve bütün dünyada

Akbank Türkiye'de ve bütün dünyada hizmetinizdedir.

İhracat-İthalat işlemlerinizi, döviz-mevduat-kredi hesaplarınızı ve tüm bankacılık sorunlarınızı için Akbank'ın deneyiminden ve dış dünyadaki itibarından yararlanın.

Yurt içinde Akbank şubeleri, yurt dışında Akbank Temsilcilikleri ve Akbank'ın bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri ile surdurdüğü işbirliği, tüm bankacılık sorunlarınızı kısa sürede çözüme ulaştırır.

Dış Temsilcilikler

NEWYORK FRANKFURT LONDRA
Essen, Batı Berlin, Münch, Hamburg, Stuttgart, Hannover

AKBANK
Güveninizin eseri

REPRO

ları değerlendirme yöntemlerine bir göz atalım ve bugünkü bankacılığı-mızdan farklı noktalarını belirtelim. Karşılaştırmayı önce kaynak alıp kullananlar açısından, sonra da kaynaklarını değerlendiren tasarruf sahipleri açısından yapacağız.

Özel finans kurumlarının kaynak kullandırma yöntemleri İslam bankalarının uyguladıkları yöntemlere benziyor. Kararda «üretim desteği sağlanması» denen yöntemde, finans kurumu başvuranların ihtiyaç duydukları madde, teçhizat ve taşınmazları üçüncü şahıslardan peşin satın alıp vadeli satar; vadeli satışa kâr paylarını koyar. Bu yöntemde İslam bankacılığında murabaha deniyor ve faiz kâr payına cevrilerek alınıyor. Bir işletme nasıl geleneksel bir banka ödücüne önceden saptanmış bir faiz ödüyorsa, bu yöntemde de önceden saptanmış bir kâr payı ödemektedir. Kaynağın bedelinin adı değişmekte, başka hiçbir şey değişmemektedir. Kurum mal karşılığı olan vesaikin alım satımı yolu ile dış ticareti de akçeleleyebilir. Keza teçhizatı satın alıp, işletmeye kiralayınca aldığı para ekonomik anlamda faizdir, ama sözleşme metninde kira (icara) olarak ifade edilmektedir.

Bu iki yöntemde karşılık; kurumun kâr ve zarara katılma yöntemi ile kaynak kullandırması, özünde banka kredisinden farklıdır. Yapılan sözleşmeye göre, ortaklık işletmenin tüm kâr ve zararını ya da belli bir faaliyetten veya bir parti malın satımından elde edilecek kâr veya zararını kapsayabilir. Böyle bir kaynak kullanan işletmenin rizikosu azalmaktadır: zarar ederse kullandığı kaynak için bir şey ödeyemeyeceği gibi, kullandığı kaynağın toplamdaki payı kadar

zarardan da kurtulmaktadır. Geleneksel bankacılıkta böyle bir yöntemle kaynak sağlamak için, işletme kâra iştirak senetleri veya tahvilleri çıkarılmalı ve bu senetleri bankaya satmalıdır.

Bu açıklamalarımızdan şu sonuca varıyoruz. İslam bankacılığı kaynak kullanan geleneksel bankacılığın veremeyeceği bir hizmeti verdiğini iddia edemez. Ne var ki geleneksel bankalar, kaynak kullandırmak amacıyla, işletmelerin kâra iştirak hisselerini veya tahvillerini satın almaya pek yanaşmazlar. Bunu daha çok yatırım bankaları ve tasarruf kurumları yaparlar.

Şimdi İslam bankacılığının ve özel olarak Türkiye'de özel finans kurumlarının tasarrufçular için ne gibi kaynak değerlendirme hizmetleri getirdiklerini görelim.

Tasarrufçular özel finans kurumlarında iki çeşit hesap açtırabilirler. Birincisi özel cari hesaplardır; bunlar istendiği anda geri çekilebilir, faiz veya kâr getirmez. Herhangi bir kimse geleneksel bankalarda da bu tür hesaplar açtırabilir. Parası üç milyon liraya kadar sigortalı olduğu için, banka hesabı daha da güvencelidir.

İslam bankacılığının ve özel finans kurumlarının asıl yeniliği, tasarrufçunun paralarını «kâr ve zarara katılma yatırım sözleşmesi» ile değerlendirmesidir. Özel finans kurumlarında bu hesaplar 3, 6, 12 ay ve daha uzun vadeli olmak üzere dört kümeye ayrılmıştır, her küme ayrı işletilir. Kurum bu hesaplardaki paraları çeşitli kaynak kullandırma yöntemleri ile değerlendirerek sağladığı kârların yüzde yirmisini hizmetinin karşılığı olarak alır, veya uğradığı zararların yüzde yirmisini üstlenir, geri kalanı

hesap sahiplerine payları oranında dağıtır.

Kâr ve zarara katılma hakkı veren hesaplarda para yatırımlarının varlıklarının ulaştığı değer hesaplanması yöntemdeki değişken sermayeli yatırım fonlarından (open end unit trust) farklıdır. Ne var ki yatırım fonlarında tasarruflar hisse senetlerine ve tahvillere yatırılarak değerlendirilir. Kâr ve zarara katılma hesaplarında ise, kurum topladığı kaynaklarını yukarıda saydığımız çeşitli yöntemlerle değerlendirebilmektedir. Hisse senetleri ve tahvilleri satın almak yerine doğrudan doğruya ticarete ödünç vermek daha rizikolu sayılabilir. Kâr ve zarara katılma yöntemi ile kaynak kullandıran bir banka, işletmeleri yakından izlemek gerektiğinde yönetime karışmak zorundadır. Bu ise uzmanlığı gerektirir ve maliyeti de oldukça yüksektir. Kâr ve zarara katılma yöntemi ile verilen paralar büyük miktarlara ulaşmadıkça bu maliyetler karşılanamaz. Bu ise hesaplardaki rizikoların dağıtılmasını zorlaştırır. Özel finans kurumları büyük miktar kaynaklara sahip olmadan, çeşitli fonlarda işlem sayısını çoğaltarak, yeterince riziko dağıtımını yapamaz. Oysa yatırım fonlarında hesaplar bölmelenmemiş olduğu için kaynak miktarı daha fazladır. Ayrıca, hisseler cüzdani marjinal alım satımlarla sürekli farklılaştırılabilir ve riziko ayarlanabilir.

Kâr ve zarara katılma hesaplarının güvencesi de genellikle yatırım fonlarının güvencesi kadar yüksek olamaz. Bu hesaplarda kurum kârın ve zararın % 20'sini almaktadır. Başka bir deyişle, kurum hesaplara konan paraları işletme karşılığında artı ve eksi getiride % 20 pay sahibi ol-

maktadır. Tasarrufların katılma hesabına koydukları paralar işlemlerin zararlı çıkması sonucu yok olabilir; buna karşı kurum hiçbir güvence vermemektedir.

Katılma hesaplarına konan paraların kâr ve zararlarının hesaplanması çok güçtür. Bu nedenle, kurum belli bir miktardan az olan tasarrufları bu hesaplara kabul etmek istemeyecektir. Tebliğ özel finans kurumlarında bu hesaplara yatırılacak paraların 100.000 liradan az olmaması ilkesini koymuştur. Ama kurum bu sınırı daha da yükseltebilir.

Tebliğ özel finans kurumlarının sermayelerinin beş milyar liradan, hisselerinin yazılı değerinin 100.000 liradan az olmayacağı, bir milyonluk hissenin genel kurulda bir tek oyu olacağı kurallarını da koymuştur. Bu sonuncu kayıt Ticaret Kanunu'nun bir hisseye bir oy veren emredici kuralına aykırıdır.

Özel finans kurumları bugün bankaların yaptıkları birçok işlemleri de yapabilirler. Kasa kiraya verebilirler, havale ve transfer yapabilirler, izin almak kaydıyla teminat mektubu verebilirler, ortaklık kurabilirler, katılma fonları ile tarımsal sanayi işletmesi kurabilirler ve özel proje finansmanı için ayrı hesaplarda fon toplayabilirler. Buna karşılık katılma hesapları için yedek akçe ya da Merkez Bankası'nda bir karşılık tutmak zorunda değildirler. Sadece cari hesaplarda biriken kaynakların % 10'unu nakit olarak, diğer % 10'unu Merkez Bankası'nın belirlediği likit menkul değerlerde veya nakit olarak Merkez Bankası'nda tutmak zorundadırlar. Geri kalan % 80'in yarısını bir yıla kadar vadeli olarak kullanabilirler. Cari hesaplardaki paraların en çok

% 20'sini kâr ve zarara katılma hükümlerine göre şirketlere kullandırabilirler.

Henüz uygulaması başlamamış olan özel finans kurumlarının bugünkü düzeni halktan kaynak toplama ve kullandırmak konusunda bankaların tabi oldukları düzenden daha serbest ve avantajlıdır. Önce, halktan para topladıkları halde bu kurumların aldıkları paraların mevduat sayılmaması sanırım yasalara aykırı. Bankalar bu konu üzerinde durarak kararlarının Danıştay'da iptalini isteyebilirler.

Cari hesaplarda para toplama bakımından bu kurumlar bankalara kıyasla daha imtiyazlı duruma getirilmişlerdir. Karşılık zorunlukları çok daha sınırlıdır ve munzam karşılıklardan bağışık tutulmuşlardır. Ayrıca, bu fonların % 80'ini ticari işlemlerde, % 10'unu menkul kıymetlerde değerlendirebilmektedirler. Fiyat artış hızının yavaşlaması halinde, eğer bu kurumlar hizmetlerini de geliştirirlerse, vadesiz cari hesaplarda bankalara kıyasla imtiyazlı bir duruma girmiş olurlar. Bunu iyi kullanırlarsa bankalardaki mevduattan önemli bir pay alabilirler.

Tasarrufların kâra ve zarara ortaklık formülü ile değerlendirilmesinde tasarruflar için yeterli bir güvenlik sağlanmış değildir. Gerçi bu hesaplara para koyanlar kârın yanı sıra zararın da olabileceğini, bir rizikoya girdikleri bilecekler. Ama, hesapların vadelere göre ayrı kümelerde bölmelenmesi, her biri için ayrı ayrı kârlılıkların saptanabilmesi hem karışık, hem de haksız işlemlere sebep olabilecektir. Bu arada kurumlar bankaların üstlendikleri yükümlülüklerle girmeksizin kambiyo ve ha-

vale işlemleri yapabilecekler, teminat mektubu verebilecekler. Böylece, zaten zor durumda olan geleneksel bankaların en kârlı işlerinden pay kapacaklardır... Özel finans kurumlarının ekonomiye net bir katkıda bulunabilmeleri büyük miktarda yabancı sermaye ile kurulmalarına ve mevduatlarını da daha çok ülke dışından çekmelerine bağlı görünüyor.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları:

- Bankacılar
- İktisatçılar
- Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
- yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak.

1983 yılı cildi :	2.000.— TL
1982 yılı cildi :	1.500.— TL
1981 yılı cildi :	1.000.— TL
1980 yılı cildi :	800.— TL
1979 yılı cildi :	800.— TL
1978 yılı cildi :	800.— TL
Önceki yıllar :	500.— TL

İSTEME ADRESİ :

Çatalceşme Sokak No. 17/4

Cağaloğlu - İstanbul

TELEFON : 526 34 11

Tasarruflarınızı
yüksek ve güvenceli
gelire kavuşturmak mı
istiyorsunuz ?

Dış ticaret veya
sanayi alanlarında
çalışmalarınızı geliştirmek mi
istiyorsunuz ?

Kambiyo
ilişkileri yönünden
sorularınız mı var ?

**önce bize
danışınız...**

DIŞBANK

Türk Dış Ticaret Bankası

"çıkış yolu"

Sermaye Piyasası

Doç. Dr.
M. ŞÜKRÜ TEKBAŞ

MART ayında 13 hisse senedinin değer kazanması ve 7 hissenin değer kaybetmesi sonucunda Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi 5.88 puan artarak 249.65'e yükseldi.

Son üç aydan beri en yüksek artışın gerçekleştiği Mart ayı içinde Akçimento 200 TL, Anadolu Cam 500 TL, Bağtaş 100 TL, Bastaş 250 TL, Hektaş 200 TL, Koç Holding 1.000 TL, Lassa 100 TL, Plastifay 200 TL, Polylen ve Sifaş 3.000'er TL değer kazandılar. Diğer taraftan Kav 2.000 TL, Koruma Tarım 350 TL, Pimaş 700 TL, Rabak 250 TL, Siemens 1.500 TL değer kaybettiler. Yeniden değerlendirme fonunu sermayesine ekleyerek her kişiye 6 bedelsiz hisse veren ve sermayesini 375 milyon TL'den 2.625 milyon TL'ye yükselten Kordsa'da eski hisse senetlerinin değeri 30.000 TL'den 7.200 TL'ye düştü ve yeni verilen bedelsiz hisseler ise piyasada 4.300 TL'lik bir değer buldu. Değer artışı gösteren hisseler arasında ise ilk sırayı son ayların en gözde hisse senedi olan Polylen ve Sifaş 3.000'er TL'lik değer artışı ile aldılar. Bu hisselerin % 400 oranında kârpayı dağıtılmalarının ve 4 bedelsiz hisse vermelerinin beklenmesi, sürekli olarak değer kazanmalarına neden olmaktadır. Ayrıca bu hisselerle yüksek talep de bu değer artışını hızlandırmaktadır.

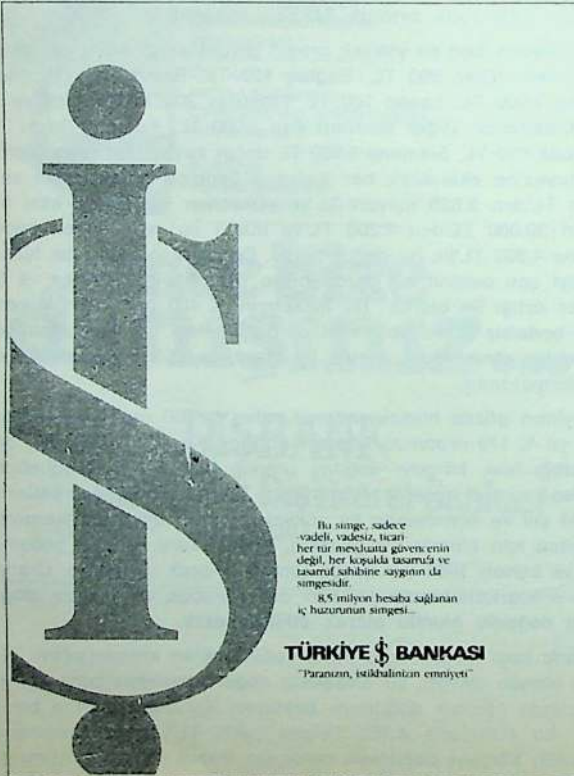
Son ayların gözde hisselerinden Kordsa % 260 oranında kârpayı dağıtacaktır. Geçen yıl % 179 oranında kârpayı dağıtan Kordsa, 1983 yılını başarılı bir şekilde kapattığı için, kârpayı dağıtım oranını bu yıl da yükseltebilmiştir. Ancak bedelsiz hisse senedi vererek sermayesini yükselten diğer şirketler gibi Kordsa'nın da 1984 yılı ve sonrasında bu yüksek oranları devam ettiremeyeceği bir gerçektir. Kordsa için olumlu bir gelişme, kapasitesini artırma çalışmalarının hızla ilerlemesi ve bunun 1984 yılı içinde tamamlanacak olmasıdır. Üretimi ve dolayısıyla satış miktarlarının artması kârı da artıracak ve kârpayı dağıtımını, hisse senetlerinin değerini olumlu olarak etkileyecektir.

Bu arada bazı hisse senetlerinin dağıtacakları kârpayılarının, piyasanın beklentilerinin altında olması, bu hisselerin değer kaybetmelerine yol açtı. Örneğin, % 100 oranında kârpayı dağıtması beklenen Koruma Tarım'ın bu oranı % 80'e düşürmesi, bu hisselerin 4.250 TL'den 3.900 TL'ye gerilemesine neden oldu. % 60 oranında kârpayı dağıtması beklenen Rabak'ın da bu oranı % 50'ye indirmesi ile hisse 3.000 TL'den 2.750 TL'ye geriledi.

Önümüzdeki günlerde kârpayı oranlarının belirlilik kazanması ile hisse senedi fiyatlarında yeni hareketler ortaya çıkacaktır.

Tahvil kesiminde ise ilgi çekici gelişme, % 43'e varan faiz oranlı devlet tahvillerinin tasarruf sahipleri tarafından ilgi ile karşılanmasıdır. Nitekim yılbaşından itibaren 35 milyar TL'lik tahvil derhal satılmıştır. Ayrıca Meyak anapara ödemelerinin emisyonu yol açmadan devlet borçlanması yoluyla ödenmesi de olumlu bir finanslama şeklidir.

Sermaye Piyasası Kurulu, yayınladığı yeni bir karar ile, bankaların ve borsa bankerlerinin tahvil alım satımlarında uygulayacakları iskonto oranlarını % 26.6 ile % 49.4 arasında belirlemiştir. Kurulun kararına göre, iskonto oranının alt sınırı bir yıllık vadeli mevduat faiz oranının 0.7 katsayısı ile ve üst sınırı da bunun 1.3 katsayısı ile çarpılması sonucunda bulunmuştur. İkincil piyasada alım satımı yapılan tahvillerin fiyatları, her şirketin faiz oranı farklı her tertip tahvili için belirlenerek her gün ilan edilecektir.

Bu simge, sadece
-vadeli, vadesiz, ticari
her tür mevduata güvenenin
değil, her kapıda tasarrufla ve
tasarruf sahibine saygının da
simgesidir.
85 milyon hesaba sağlanan
iç huzurunun simgesi...

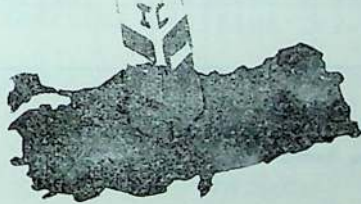
TÜRKİYE \$ BANKASI
"Paranızın, isikahalinizin emniyeti"

Ayrıca, özel sektör tahvillerinin faiz oranları, yeni bir kararla, bir yıllık vadeli mevduat faiz oranının 0.7 ile 1.3 katı olarak belirlenmiştir. Eski uygulamaya göre bu, mevduat faizinin 0.8 ile 1.2 katı kadardı.

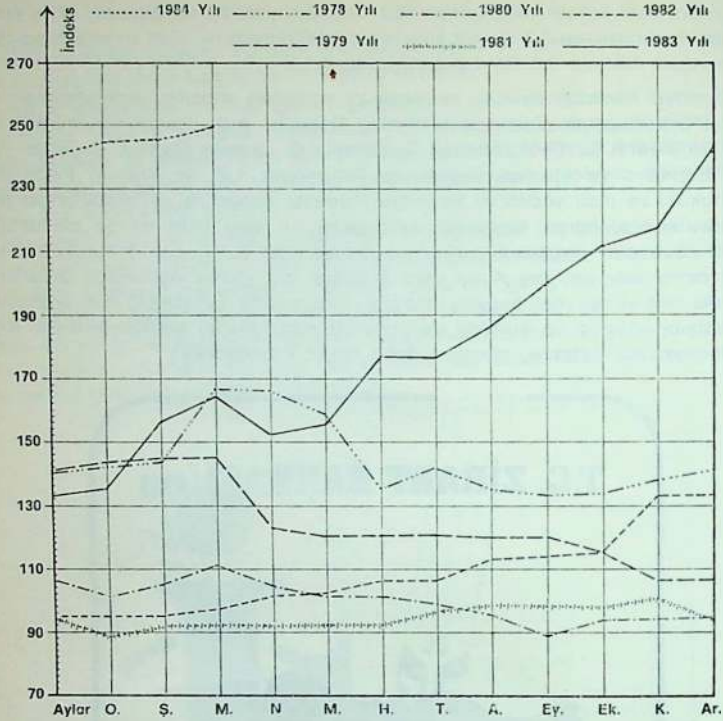
Sermaye Piyasası Kurulu, sermaye piyasasında aracılık faaliyetlerinde bulunacak 6 kuruluşun (Eczacıbaşı Menkul Değerler A.Ş., Genborsa Menkul Değerler Ticareti A.Ş., Oyak Menkul Değerler A.Ş., Semih Menkul Değerler A.Ş., Serpa Sermaye ve Menkul Değerleme Pazarlama A.Ş. ve Yatırım Finansman A.Ş.) hukuki ve mali yapılarını Sermaye Piyasası Yasası'na uydurduklarının saptanması üzerine, borsa bankerliği belgelerini en kısa süre içinde alacaklarını açıkladı. Sermaye piyasasında aracılık faaliyetinde bulunacak 6 kuruluşun sayı olarak az olması üzerine, Kurul yeni girişlere izin verme eğiliminde bulunmaktadır. Bu arada iki yeni kuruluş aracılık faaliyetinde bulunmak için başvuruda bulunmuştur. Ayrıca üç kuruluş da başvuru hazırlıklarını sürdürmektedir. Aracı kuruluş sayısının artması, piyasayı daha renkli kılacaktır.

T.C. ZİRAAT BANKASI'na

gelin

**tasarrufunuzla
ulusal
kalkınmaya
katılın**

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

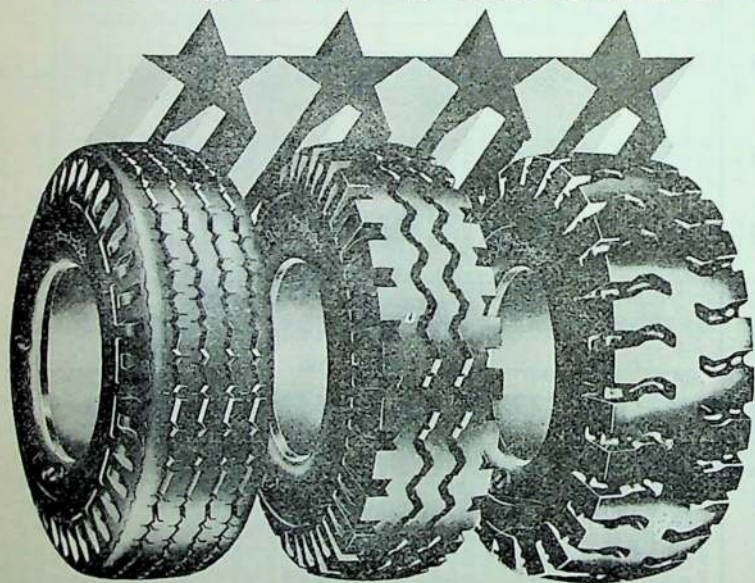
Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11
Şubat	96.11	118.57	120.82	140.09	144.25	105.08	90.24	94.60	157.44	243.77
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31	90.37	101.49	152.04	
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63	91.66	102.60	156.08	
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90	91.83	106.38	176.25	
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.18	97.63	106.22	176.40	
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18	98.53	113.08	186.42	
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12	97.89	112.47	199.71	
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21	97.35	115.27	212.63	
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51	100.27	132.45	217.12	
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	94.64	94.18	133.33	242.03	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Ödenmiş Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı				Dağıtılan Kâr Payı (%)				Piyasa Fiyatı (TL)		
				1983 (000 TL)	1981 (000 TL)	1982 (Milyon TL)	1980 (Net)	1981 (Net)	1982 (Net)	Mart 1983	Ocak 1984	Subot 1984	Mart 1984	
1	AKCİMENTO	630	630	128.619	310.570	318.2	50	50	50	8.000	5.250	5.500	5.700	
2	ALTAŞ	60	60	29.703	50.303	70.1	35	50	50	5.250	1.400	1.400	1.400	
3	ANADOLU CAM	350	350	363.408	1.303.419	772.5	34	100	100	7.000	13.000	13.500	14.000	
4	AROMA	200	200	3.199	z	z(178.7)	d	z	z	1.000	800	900	900	
5	ASLAN CİMENTO	2.226	2.226	140.390	z	z(668.5)	d	z	z	800	800	800	800	
6	BAGFAŞ	1.000	1.000	569.611	1.751.181	1690	40	64	65	5.250	3.400	3.500	3.600	
7	BASTAŞ	270	270	83.395	314.000	171.9	d	110	50	5.000	6.250	6.250	6.500	
8	BATI ANADOLU CİMENTO	75	75	223.259	285.000	104.4	60	100	40	18.000	24.000	24.000	24.000	
9	BURSA CİMENTO	282	282	297.359	391.900	472.7	50	60	85	6.000	7.400	8.000	9.000	
10	CELİK HALAT	432	432	322.530	265.814	119.4	50	50	133	9.250	14.000	14.000	14.000	
11	CİMSA	180	180	366.452	1.368.015	2.682.7	100	200	200	14.500	30.000	27.500	26.500	
12	CUKUROVA FLEKTRİK	1.200	1.200	306.878	660.200	665.7	61	61	100	6.250	3.200	3.200	3.200	
13	EZGACIBASI YATIRIM H.	800	800	257.167	331.500	215.6	50	50	30	1.400	1.200	1.250	1.250	
14	EGE GÜBRE	800	800	246.638	832.715	1065.7	40	70	80	4.000	6.250	4.000	4.000	
15	GÜBRE FABRİKALARI	1.400	1.400	1.173.035	963.403	1323	58	65	60	5.000	3.200	3.200	3.200	
16	GOOD YEAR	81	81	148.025	555.200	1283.7	C3	100	800	17.000	26.000	26.000	28.000	
17	HEKTAŞ	600	600	281.688	304.055	687.8	-0	51.33	94	3.400	4.600	4.800	5.000	
18	İZOCAM	405	405	307.396	623.743	925.5	d	100	170	8.250	24.000	26.000	26.000	
19	KARTONSAN	3.080	3.080	3.140.65	137.872	483.7	40	60	120	8.000	7.500	7.250	5.000	
20	KAV	120	120	31.406	137.872	483.7	200	150	500	15.000	23.000	23.000	21.000	
21	KOC HOLDİNG	1.000	1.000	1.404.020	1404.4	1404.4	40	50	150	6.000	7.000	7.000	8.500	
22	KOC YATIRIM	750	750	164.422	205.421	438.7	20	35	50	1.650	1.600	1.600	1.600	
23	KORDSA	2.825	2.825	527.737	760.988	2013	60	75	119	19.000	32.000	30.000	7.200	
24	KORUMA TARIM	1.575	1.575	647.037	904.050	1351.2	70	75	110	6.000	4.500	4.250	3.900	
25	LASSA	4.500	4.500	z	z	953.1	d	z	10.1	2.500	2.000	2.000	2.000	
26	MAKİNA TAKİM	250	250	75.138	211.167	152.2	50	50	3	1.000	1.400	1.500	1.600	
27	MENSUCAT SANTRAL	324	324	z	z	133.7	b d	z	b d	1.000	900	900	900	
28	MASAŞ	2.000	1.500	521.067	413.003	103.9	65	50	6.8	1.500	1.800	1.750	1.750	
29	NUH CİMENTO	71.5	71.5	742.459	82.600	92.5	260	230	444	19.000	24.000	24.000	25.000	
30	OLUK	300	300	228.366	189.532	56.1	50	50	10	3.400	3.350	3.000	3.800	
31	OTOSAN	6.000	3.020	381.490	760.000	1118.4	75	104	84	7.000	8.000	8.000	8.000	
32	PİMAŞ	300	300	166.669	114.498	71.8	50	50	22	4.000	2.900	2.800	2.100	
33	PLASTİFAY	54	54	69.221	105.294	134.9	75	50	125	3.500	6.000	6.600	6.800	
34	POLYEN	450	450	130.255	345.599	1387.3	5	80	300	4.500	15.000	15.000	18.000	
35	RABAK	6.000	2.100	261.951	431.285	510.7	55	75	60	5.000	3.000	3.000	2.750	
36	SARKUNSAN	6.000	2.100	471.147	459.900	832.7	155	100	195	8.000	3.650	3.400	3.400	
37	SIEMENS	700	700	1.432.800	+432.9	1377.7	85	85	200	14.000	14.000	15.000	13.500	
38	SİFAŞ	520	520	281.600	309.000	1377.7	60	60	400	0.000	15.000	15.000	18.000	
39	SUNTA	240	240	82.733	z	z(36.8)	15	z	z	1.200	900	900	900	
40	T. ŞİŞE VE CAM FAB.	1.000	1.000	401.701	1.018.628	809.6	60	60	104	7.000	12.500	12.500	12.500	
41	TRANSURK HOLDİNG	600	600	189.630	275.632	275.6	35	31.5	5 d	1.250	850	800	800	
42	T. DEMİR DÖKÜM FAB.	1.000	1.000	311.475	z	z(155.4)	60	z	z	1.100	1.600	1.600	1.600	
43	UNİROYAL	900	900	51.008	359.000	510.3	25	120	50	3.500	4.800	4.800	4.800	

Açıklama: z = Zarar; b, d = Belü Döğü; d = Dağılımıyır.

yeni

LASSA Dört Yıldız

LASSA
"soglam, garantili"

**İŞSİZLİK
VE
«KUR FARKI»
SORUNU**

M. FATİH KAYTMAZ

GELİŞMİŞ, gelişen ve az gelişmiş tüm dünya ülkelerinin güncel sorunu haline gelen «işsizlik», özellikle içinde bulunduğumuz şu son günlerde, gelişen Türkiye'nin de rahatsız edici en önemli sosyal problemlerinden birisi olmuştur.

Nitekim, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tahminlerine göre, 1983 yılı Türkiye'sindeki toplam işsizlerin sayısı 3.565.900 civarındadır (Tablo 1). Halbuki, 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı

projeksiyonlarına göre; 1978 yılında 2,3 milyon kişi olan toplam işsiz miktarı, 1983 yılında 1,7 milyona düşecek ve bununla bağımlı olarak 1978 yılında % 13,9 olan işgücü fazlası oranı, 1983'de % 9,7 olacaktı (Tablo 2).

Fakat, DPT'nin 1983 yılı verileri, 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile istihdam alanında ulaşılmak istenen amaçlara ulaşılamadığını kanıtlamaktadır. Nitekim, plana göre 1983'de % 9,7 olması gereken işsizlik oranı-

TABLO 1
Emek Piyasası (1978 - 1983)
(Bin Kişi)

Ekim Ayında Durum	1978	1979	1980	1981	1982*	1983**
Sivil İşgücü Arzı	16.640,1	16.905,2	17.182	17.621	18.081,3	18.492,6
Sivil İşgücü Talebi	15.249,3	15.238,6	15.231,3	15.367	15.457	15.591,7
Tarımdışı İşgücü Fazlası	1.390,8	1.666,6	1.951,3	2.253,1	2.624,3	2.900,9
Tarımsal İşgücü Fazlası	720	700	700	665	665	665
Yurtiçi Toplam İşgücü Fazlası	2.110,8	2.366,6	2.651,3	2.953,1	3.289,3	3.565,9
Yurtiçi Toplam İşgücü Fazlası (%)	12,69	14,00	15,43	16,88	18,20	19,30

Kaynak : DPT. (*) 1982 yılı verilerine göre. (**) Tahmini.

nin «% 19,3 veya üstünde» şeklinde gerçekleşmesi kesinlik kazanmış olup, bir önceki paragrafta da belirtildiği gibi, 1983'de plana göre 1,7 milyon olması gereken işsiz sayısı 3,6 milyon civarındadır.

Bütün bu tablo rakamları da ortaya koymaktadır ki, toplumu içten içe kemiren ve kanımca enflasyon, dış borç ve ödemeler dengesi açığı gibi çeşitli sorunlara kıyasla, oldukça önemli boyutları olan, ekonomik mali ve sosyal sorunları içeren «işsizlik», ülkemiz sosyal yapısını tehdit edici bir gelişme grafiği çizmektedir. O halde, geçmiş yıllara göre düşmesi gerekirken, tırmanma eğilimi gösteren işsizlik sorununun bir ölçüde de olsa çözümlenebilmesi, daha başka bir deyişle işsizlik oranının % 19,3'ün altına düşürülebilmesi için yapılması gereken nedir? Sorunun yanıtı son derece basittir. Eğer büyüme hızı artırılabilirse, işsizlik oranı düşebilir. Nitekim, DPT'nin 1983 yılı programında da, büyüme hızının % 7 civarında istikrarlı bir yapıya kavuşturulması ile istihdam sorununun çözümlenebileceği gerçeği dile getirilmiştir. Bu nedenle, kamu ve özel kesimin, özellikle emek-yoğun nitelikler taşıyan

yeni yatırımlar yapmaları, istihdam sorununun çözümünün hemen hemen tek yoludur.

Nitekim, kur garantisinin olmaması ve genellikle dövize bağlı bulunulması nedenleriyle, yatırımların ülke düzeyinde durması, mali durumu iyi birkaç firmanın, yalnızca önemsiz sayılabilecek tevsiî yatırımlarda bulunabilmesi ve bunlara bağlı olarak, işsizliğin sosyal yaşamı olumsuz yönde etkileyecek kadar önemli boyutlara ulaşması; Ulusu Hükümeti'ni sınıoı yatırımları arttırıcı önlemler almaya zorlamıştır. 25.8.1983 gün ve 18146 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan, «Dış Kredilerin Kullanımı İçin Kur Farkı Fonu Tesisine Dair Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 27 Sayılı Karar», hükümetin yatırımların canlandırılması konusunda almaya başladığı önlemlerin en önemlilerinden birisiydi. Anılan Bakanlar Kurulu Kararı ile; yapılacak yatırımların ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı amacı güdülerək, dış kaynaklardan sağlanacak krediler için, Para Kredi Kurulu'nun onaylaması halinde kur garantisi getirilmekteydi. Buna göre, dış kredilerin kullanıldıkları tarihteki cari kurlar üzerinden buluna-

TABLO 2

Türkiye'nin İstihdam Durumu ile İlgili DPT Projeksiyonu
(Bin Kişi)

	1978	1983
Toplam Sivil İşgücü Arzı	16.411	17.535
Toplam Sivil İşgücü Talebi	14.845	16.457
Tarımsal İşgücü Fazlası Haric, Kır ve Kent Kesimlerindeki İşgücü Fazlası	1.566	1.078
Tarımsal İşgücü Fazlası	720	620
Türkiye'deki Yurtiçi İşgücü Fazlası	2.286	1.698
Yurtiçi İşgücü Fazlası Oranı (%)	13,9	9,7

Kaynak: 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı.

çak TL karşılıkları, krediden nihai olarak istifade edenlerin geri ödemekle sorumlu olacakları Türk Lirası Kredilerini oluşturacak ve bu kredilerin faiz ve anapara geri ödeme tarihleri, ilgili dış kredilerin faiz ve anapara geri ödeme tarihlerini geçmemek üzere ilgili Bankaca saptanacak idi. Para ve Kredi Kurulu'nun saptayacağı kredi faiz oranının, yatırımları teşvik eder nitelikte olması halinde, girişimcilerin yeni yatırımlar yapması ve bunun da istihdam sorununu bir ölçüde çözmesi doğaldı.

Fakat, anılan mülga kararnamede gözardı edilen en önemli husus; istihdamın yalnızca yeni yatırımlar yaparak yaratılamayacağı, çok düşük kapasitelerle çalışan ancak, bazı sorunlarının halledilmesiyle tam kapasite veya tam kapasiteye yakın bir seviyede çalışabilecek olan sınai kuruluşların durumlarının düzeltilmesi gereği idi. Örneğin; kur garantisinin olmaması nedeniyle, gün be gün batağa saplanarak iflâsa sürüklenen veya son derece düşük kapasitelerle çalışan «Halka Açık Şirketler»in ülke ekonomisi üzerindeki yüklerinin en etkili ve önemli yansıması, çalışan insanların sosyo-ekonomik yanlışların kurbanı olmaları; daha değişik bir deyişle, durup dururken işsiz kalmaları şeklinde kendini belli etmektedir. Bu yüzden, yatırımları arttırmak ve bununla bağlantılı olarak istihdam sorununu azaltmak amacıyla çıkarıldığı kanısına varılan adı geçen 27 sayılı Karar'ın, yalnızca bundan böyle yapılacak yatırımlar için kur garantisi getirmesi, dövize bağlı olarak önceden yapılmış yatırımları bu garanti kapsamına almaması, çok önemli bir eksiklik idi.

Eğer amaç, sınai yatırımları arttırarak sanayi sektörü ve bununla

ilişkili olarak hizmet sektöründe istihdam olanağı yaratmak idiyse, kur farkı temel sorunu nedeniyle durma noktasına gelen veya faaliyetini tatil eden «Çok Ortaklı Şirketler»in de, kur garantisini kapsamına alınması gerekirdi. Eğer böyle yapılırdı, kur farkı ana sorunlarını bir ölçüde de olsa çözümlenmiş duruma gelen adı geçen şirketlerin tümü veya bir bölümü, dünya standartlarına göre düşük bile olsa, Türkiye standartlarına göre normal % 40 veya % 50 kapasite ile çalışabilecek seviyeye gelebileceklerdi. Bu durum, yeni istihdam olanakları yaratacağı gibi, var olan kaynak israfının azalmasını da sağlayabilecekti. Ayrıca, kur farkı sorunlarını çözümlen «Halka Açık Şirketler»in güçlü ortaklar bulma olanakları, dolayısıyla bu firmaların kuruma umutları artabilecekti.

Bu önemli fakat düzeltilebilecek eksikliğe rağmen, yatırımları canlandırılma olasılığının bulunması nedeniyle, söz konusunu 27 sayılı Karar «yerinde alınmış bir karar» niteliğindedir. Hal böyle iken, Ulusu Hükümeti'nden sonra işbaşına gelen Özal Hükümeti, 29.12.1983 gün 28 sayılı T.P.K.K. Hakkındaki Kanun'un geçici 8. maddesi ile, önemli eksiklikleri içermesine rağmen, ekonomik yönden olumlu izlenimler yaratan 27 sayılı Karar'ı yürürlükten kaldırmıştır.

Halk şirketlerini de kapsamı içine alması gerekirken, «Kur Garantisi» olayının, 28 sayılı Karar'ın geçici 8. maddesi ile devre dışı bırakılmasının nedeni anlaşılamamıştır. Çünkü, daha önceki paragraflarda da belirtildiği gibi, şu anda Türkiye'nin içinde bulunduğu en önemli sorun, işsizlik sorunudur. Bu sorunun tek çözüm yolu yatırımları arttırmaktır.

Genellikle dövizle bağı olan yatırımları arttırmanın bir yolu ise; döviz kredisi kullanacaklara ve özellikle daha önce, devrin hükümetine güvenerek bu tür kredi kullanmış olan halk şirketlerine, «Kur Garantisi» sağlanmaktan geçmektedir.

Nitekim, sayısı 223'ü bulan «Halk Girişimi Şirketler»in proje kapasitesinde çalışmaları halinde istihdam edebilecekleri toplam işçi sayısının 42.067 olmasına karşın, şu anda anılan şirketlerde düşük kapasite ve kapanma nedenleriyle bu rakamın yaklaşık yarısı kadar insan istihdam edilebilmesi; «Halk Girişimi Şirketler»in kur farkı sorunlarının oluşturduğu olumsuz etkilerin bir kanıtıdır. Gerçekten de, kur farkı temel sorunlarının çözümlenmesi halinde kötü durumdaki firmalardan yarısının mali durumlarının düzelebileceği varsayılırsa, bunun sosyo-ekonomik yansıması, kaynak israfının önemli ölçüde azalması ve ek istihdam olanaklarının açılması şeklinde kendini belli edecektir.

1984 ve daha sonraki yıllarda öngörülen yatırımların gerçekleştirilebilmesi ve dolayısıyla işsizlik oranının azaltılabilmesi amacıyla yatırım yapmak için döviz kredisi kullanmak zorunda olan girişimcilere, Özal Hükümeti'nin «Kur Garantisi» sağlamak zorunda olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Özal Hükümeti'nin ekonomik felsefesine ters düşmesine rağmen, eski ve yeni yatırımların canlandırılarak işsizliğin azaltılabilmesi için, döviz kredisi kullanan halk şirketleri ile bundan sonra kullanılacak olan girişimcilere «Kur Garantisi» verilmesi, kaçınılmaz bir zorunluluk halini almıştır. Çünkü, Türkiye genelinde son 4-5 yıldır yatırımlar durma noktasına

gelmiştir. Bazı güçlü holdinglerin yaptığı tevsiî yatırımlar dışında, ciddi nitekte yatırım yapılmamaktadır. Eğer, dış kredilerde, «Kur Garantisi» sağlanabilirse, bu ekonomik problemin çözümünde önemli bir adım atılmış olacaktır.

Bu nedenle, hükümetin olası bir kararlar, dış kredilerde «Kur Garantisi» sağlaması halinde, bu kararın yalnızca bundan sonra yapılacak yatırımları değil, «Halk Girişimi 223 Şirketi» de kapsamı; Türkiye'nin kıt kaynakları ile oluşturulmuş önemli sınıai kuruluşlara işlerlik kazandırılması ve bununla bağıntılı olarak işsizlik oranının birkaç puan bile olsa düşürülmesi yolunda atılmış önemli bir adım olacaktır.

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

1984 Yılında:

Sayısı	: 200.— TL.
Yıllık abone	: 2400.— TL.
Öğrenci aboneliği	: 1200.— TL.

Abone bedelleri posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıda sayıları belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi: 1541
Akbank Türbe Şubesi: 4512
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi: 768

Lütfen, aboneliğinizi
bir an önce yenileyiniz!..

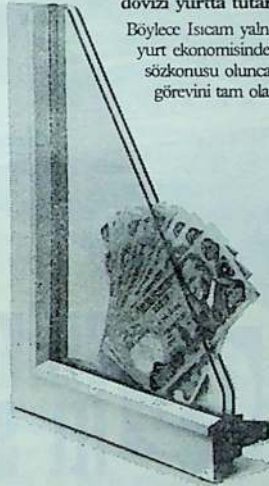
pencerenizdeki tasarruf hesabı

Para biriktirmek iyi şeydir.
Ama para yalnız üstüste konularak biriktirilmez.
Isıcam da insanın para biriktirmesini sağlar.
Isıyı odada tutar.
Dengeli bir yakıt harcaması sağlar.

Isıcamlı evde oturan kişi bilir ki
yakota verdiği para
harcadığı ısının tam karşılığıdır.
Isıcam tasarrufun ta kendisidir.
Ne yakıt boş gider, ne de para.

Bu arada boşa gitmeyen birşey daha vardır:
Ülke ekonomisinin petrol gereksinmesi için
yurt dışına ödenen dövizler.
En küçük evden başlayarak en büyük binaya kadar
Isıcamla donatılan yapılar ısıyı odada,
dövizini yurtta tutarlar.

Böylece Isıcam yalnız evlerdeki tasarruf değil,
yurt ekonomisindeki tasarruf da
sözkonusu olunca
görevini tam olarak yapar.

ISICAM SİSTEMİ NEDİR?

Isıcam, iki cam plakasının araya bir metal çita konularak
sızdırmaz dizeleli elastik dolgu ile bağlanmasından meydana gelir.
Metal çita çitanın içi, hava boşluğunun devamlı kuru
kalması için özel nem emici bir maddeyle donatılmıştır.
İçerde kalan kuru hava boşluğa ısıcamın yalıtımını sağlar.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Büyükdere Caddesi, Beytem Han, Şişli - İstanbul Tel: 146 11 30 (6 Hat)

Cam Pazarlama A.Ş. Türkiye Şişli ve Cami Fabrikaları A.Ş.'nin bir kuruluştur.

**BEYNELMİLEL NORMLARA UYGUN
YÜKSEK KALİTELİ
MUHTELİF TİP VE ÇAPLARDA**

devlet,
milli bankalar ve halk
iştirakinin; kurduğu bir
sanayi müessesesi

**ÇELİK HALAT VE
TEL SANAYİİ A.Ş.**

• muhtelif tip vinci • asansör • sondaj • hava nakliyat • TELEFERİK • TELESİJ • TELESKİ
• maden ihraç • dozer • skreyper • ekskavatör • deniz DİKME • GERME • MANEVRİ
• elektrik nakilleri topraklama • televizyon antenleri dikme HALATLARI
• yatak koltuk yaylarında • baskılet jant TELLERİNDE
• yüksek rezistanslı ÇELİK TELLER

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

GEÇTİĞİMİZ ayın ekonomik bakımdan pek hareketli olduğu söylenemez. Bunun önemli nedenlerinden biri, Türkiye'nin, ekonomik konjonktüründeki yavaşlama döneminin içinde olunmasıdır. Diğer bir neden, yükselme eğilimi gösteren fiyat artışlarının da göz önünde tutularak tedavüldeki banknot miktarının azaltılmasıdır. Para sıkıntısı çekilen bir piyasada, kredi hacminin daraltılması eğilimi de ortaya çıkarsa, ekonomik durgunluğun olumsuz etkileneceği kolaylıkla anlaşılır.

25 Mart 1984'de yapılacak olan yerel seçimlerin piyasalarda durgunluk yarattığını ifade eden işadamları da vardır. Bununla beraber, hükümetin sağladığı dış kredilerin toplamı 750 milyon dolara yaklaşmakta olduğundan, piyasayı canlandırarak nakit akımının yakında artması beklenebilir.

1984 Mart ayında yayınlanan ve ekonomik hayatı ilgilendiren önemli mevzuat kısaca şöyle açıklanabilir:

KAMU ORTAKLIĞI FONU

17 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan «Gelir Ortaklığı» ile ilgili kanun, hiç şüphesiz geçen ayın en ilginç ekonomik olayıdır. Hükümetin programında yer alan ve kamuoyunda «köprü, baraj satışı» gibi isimler alan konu, «Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkındaki Kanun» ile gerçekleştirilmiş bulunmaktadır. Bu kanun, devlete ek yatırım kaynakları sağlamak amacıyla; köprü, baraj, kara ve deniz yolları ile limanlar için «gelir ortaklığı senedi» çıkarılmasına imkân sağlamaktadır. Ayrıca bazı Kamu İktisadi Kuruluşları için de «hisse senedi» çıkarılması mümkün kılınmaktadır. Bu kanun ile bir Kamu Ortaklığı Fonu ihdas edilmiş ve bu fonu idare etmek üzere Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu kurulmuştur.

ÜCRETLİLERE VERGİ İADESİ

7 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de, ücretlilere vergi iadesi konusuna ilişkin bir dizi mevzuat yayınlanmıştır.

Kanuna İlâve :

Bunlardan biri, 2978 sayılı Ücretlilere Vergi İadesi Hakkında Kanun'a yapılan ilâvedir. 84/7777 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile vergi iadesinden yararlanacaklar kapsamına şu kişiler de dahil edilmişlerdir :

- a) Emekli aylığı almaya hak kazanmış olanlardan emekli olmadan veya emekli aylığı almakta iken vefat edenlerin aylık bağlanan ana ve babaları;
- b) Vatani hizmet tertibinden aylık alanlar;
- c) Şehit dul ve yetimi sıfatıyla dul ve yetim aylığı alanlar;
- d) 2913 sayılı Dünya, Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alanlar;
- e) 2022 sayılı Kanun hükümleri uyarınca aylık alan 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kimsesiz ve sakat Türk vatandaşları;
- f) 1005 sayılı Kanun'a göre İstiklal Madalyası aylığı alanlar ile bunların eş, çocuk ve bakmakla yükümlü olduğu kimseler.

Ayrıca 2978 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinde yer alan vergi iadesine konu harcamalar kapsamına, dayanıklı tüketim mallarının bakım ve onarım giderleri de dahil edilmiştir.

Tebliğler :

7 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 4 adet ve 17 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1 adet Genel Tebliğ ile ücretlilere vergi iadesi işlemlerine açıklık getirilmiştir.

1 No.lu Tebliğ, vergi iadesinden yararlanacak olanlarla ücretlerin tanım-larını açıklamaktadır.

2 No.lu Tebliğ, vergi iadesine konu harcamalar ile bu harcamaların ne şekilde belgelendirileceğine açıklık getirmektedir.

3 No.lu Tebliğ, fatura ve İşletme Vergisi perçende satış vesikası vermek zorunda olanları, serbest meslek makbuzu vermek zorunda olanları, Kurumlar Vergisi'nden muaf olanların verecekleri belgeler ve kredili mal alışlarına dair harcamaları; vergi iadesi açısından açıklamaktadır.

4 No.lu Tebliğ, vergi iadesiyle ilgili usul ve esaslara, uygulanacak cezalara ve diğer uygulamalar hususlarına açıklık getirmektedir.

5 Nolu Tebliğ'de ise, çeşitli sosyal kurumlardan emekli olanlarla ilgili vergi iadesi esas ve usulleri açıklanmaktadır.

FAİZ ORANLARI İLE İLGİLİ TEBLİĞLER

a) Merkez Bankası'nca reeskont ve avans işlemlerinde uygulanan ve 19.12.1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğin birinci maddesinde belirtilen faiz oranları, 24.2.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile, 1.3.1984 tarihinden itibaren aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

«Birinci maddede belirtilen faiz oranları, bankalarca; kısa vadeli kredilerde genel olarak % 50, ihracat kredilerinde % 40, orta vadeli kredilerde genel ola-

rak % 52, gemi inşa kredileri ile kalkınmada öncelikli yörelerde kullanılan yatırım kredilerinde % 20, diğer yatırım kredilerinde % 30 faiz oranlarının uygulanması halinde geçerlidir. Kredi faiz oranlarının, bankalarca belirtilen bu oranlar üzerinde uygulanması halinde, her bir puan fazlalık için reeskon ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranı 2 puan artırılır.»

Reeskont ve avans işlemleriyle ilgili ihracat kredileri faizleri % 40 olarak tespit edilmiştir.

b) 24.2.1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğ ile ihbarlı vadesiz mevduat faizleri 1.3.1984'den itibaren değiştirilmiştir. 15 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğ ise, diğer mevduat faiz oranlarını 1.4.1984'den itibaren düzenlemektedir.

Bankalarca mevduat kabulünde verilecek yıllık azami faiz oranları aşağıda gösterilmiştir :

Mevduat Faiz Oranları	Yıllık (%)
A — Vadesiz mevduat	5
B — İhbarlı vadesiz mevduat	
a) 1 ay ihbarlı	43
b) 3 ay ihbarlı (Mevduat Sertifikaları dahil)	49
C — Vadeli mevduat (Mevduat Sertifikaları dahil)	
a) 6 ay vadeli	47
b) 1 yıl vadeli	45
D — Üçer aylık faiz ödemeli tasarruf mevduatı (Mevduat Sertifikaları hariç)	
a) 6 ay vadeli	42
b) 1 yıl vadeli	38
E — Bankalararası mevduat	Serbest

KONUT İNŞAATINDA TEŞVİKLER

• 1.3.1984 tarihli Resmi Gazete ile yayınlanarak yürürlüğe giren «Konut inşaatında ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda vergi, resim ve harç istisna ve muafıkları tanınması hakkında kanun» ile konut inşaatı ve yatırımların teşviki amaçlanmaktadır.

• 17 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan «Toplu Konut Kanunu» ile Merkez Bankası nezdinde Toplu Konut Fonu kurulması ve konut inşaatıyla ilgili hizmetlerin teşvikine imkânlar hazırlanmıştır.

İTHALATLA İLGİLİ KARARLAR

• 1984 İthalat Rejimi ile ilgili olarak bazı ithal mallarının Gümrük ve İstihsal Vergisi nispetleri yeniden düzenlenmiştir. Bu değişiklikler 2 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de açıklanmış bulunmaktadır.

• İthalat Yönetmeliği'nde yer alan müsadeye tabi mallar listesinde değişiklik yapan İthalat 84/8, 4 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu maddeler esas olarak tıbbi müstahzar imali ile ilgilidir.

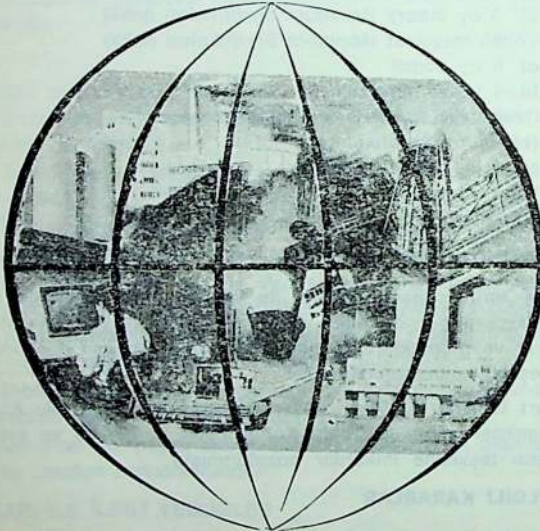
YURT DIŞI MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ İLE İLGİLİ TEBLİĞ

6 Mart 1984 tarihli Resmi Gazete'de, Yurt Dışı Müteahhitlik Yüksek Kurulu'nun bir tebliği yayınlanmıştır. Bu tebliğe göre, Yurt Dışı Müteahhitlik Belgesi veya Geçici Belge verilen firmalar, yeniden bir değerlendirmeye tabi tutulacaklardır. Ayrıca, ŐirketleŐme veya başka Őirkete ortak olma amacıyla karnelelerini devreden kiŐilerin iŐ bitirme belgeleri, yalnız bir firma için değerlendirilecektir.

Bu tebliğ ile, yurt dışı müteahhitlik hizmetleri yapan firmaların gütürecekləri iŐçilerin teminiyle ilgili hükümlerde de değişiklikler yapılmıştır.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine ve yönlendirilmesine gösterdiği özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine büyük katkıları sağlamaktadır. Mutluyuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

TÜRK İÇİŐARET BANKASI
TÜRK BANK

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

VERGİ KONUSUNDA DEĞİŞİK BİR YAPIT

Süleyman GENÇ – Akman YARGICI; «Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Sair Vergi Kanunları, Harç ve Resimler ile İlgili Kanunlar, Belediye Gelirleri Kanunu, Tebliğler»; SÜRYAY Sürekli Yayınlar Ticaret ve Sanayi A.Ş. Yayınları No. 1, İstanbul 1983, 6 Cilt içinde 2200 sayfa + devamı, 15.000.— TL.

Maliye Bakanlığı Gelirler eski Kontrolörlerinden Sayın Genç ve Yargıcı'nın deneyimli oldukları bir alanda hazırladıkları altı ciltlik yapıt, birkaç yönden dikkati çekmektedir.

Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunları son yıllarda önemli değişikliklere uğramış bulunmaktadır. Uygulamadaki gelişmelerden, değişikliklerin bundan sonra da devam edeceği anlaşılmaktadır. Yazarların «Önsöz»de belirttikleri gibi; «Vergi almakla ekonomik olaylar arasındaki bağlantı çok güçlüdür. Mevcut ekonomik yapı gelişip karmaşıklaştıkça, vergi kanunları da kapsam ve yöntemler bakımından söz konusu gelişmeye uyum sağlamak zorundadırlar. Türkiye gibi kalkınma yolunda

büyük çabalar gösteren bir ülkede vergi kanunlarının sık sık değişmesi değil, değişmemesi yadırganacak bir husustur. Ancak değişikliklerin uygulayıcılar tarafından izlenmesi çeşitli nedenlerle güçlük arzetmektedir.»

Konuya bu açıdan bakınca, vergi kanunları ve uygulamalarıyla ilgili olarak hazırlanan yapıt, içerik bakımından zengin olduğu gibi, konuya yakınlık duyanlara büyük kolaylıklar sağlayacak niteliktedir. Ciltlerin basılış ve okuyucuya sunulmuş biçimi de değişiklidir. Her cilt birbirleriyle ilişkili konuların tek sayfalara basılarak üst üste konulması ve vidalı bir kapak içinde toplanmasından oluşmaktadır. Böylece okuyucu gelişmeleri izleyebilecek, zamanla gereksiz hale gelecek sayfaları cildi bozmadan çıkarabilecek ya da yeni mevzuatı aynı cildin içine ilave edebilecektir. Değişir yapraklı sistem sayesinde her cilt kendi kendini yenileyebilecektir. Kaldı ki yazarlar, işledikleri konularda 1984 yılı sonuna kadar yayınlanacak yeni mevzuatı okurlarına basılı olarak göndermeyi peşinen üstlenmektedirler.

Öte yandan ciltlerde yer alan kanun maddeleri özet olarak yorumlanmış, bu arada ilgili oldukları kanun numaraları belirtilmiştir. Bazı maddelerin değişikliğe uğrayan bölümleri, eski ve yeni metnin uygulama tarihleriyle birlikte dipnot şeklinde verilmiştir.

Yapıtın ciddi bir ekip çalışması sonucu hazırlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Gelir, Kurumlar ve Vergi Usul Kanunları ile ilgili tebliğler tek tek incelenerek değerlemeye tabi tutulmuşlardır. Sonuç olarak yürürlükten kalkan tebliğler ayıklanmış; yürürlükte kalanlara ise dipnotları eklenerek,

bunların yürürlük süreleri, değişikliğe uğrayan bölümleri, değişikliğin hangi yasalarla gerçekleştiği belirtilmiştir. Böylece tüm tebliğler arasında bağlantı kurulmuştur.

Birinci ciltte «Gelir Vergisi Kanunu» (GVK), «Kurumlar Vergisi Kanunu» (KVK) ve «Vergi Usul Kanunu» (VUK) incelenmekte; ayrıca bunlara ilişkin yürürlükte olan Genel Tebliğler numaraları, tarihleri ve ilgili kanun maddeleri belirtilerek toplu halde verilmekte; en sonda ise adı geçen kanunların madde ve sayfa numaralarını belirten geniş bir fihris yer almaktadır.

İkinci ciltte; «Gider», «Emlak», «İşletme», «Veraset ve İntikâ», «Taşıt Alım», «Motorlu Taşıtlar», «Damga», «Dışseyahat Harcamaları» ve «Spor-Toto» Vergileri Kanunları verilmektedir. Aynı ciltte bunların dışında; «Değerli Kâğıtlar», «Rihtim Resmî», «Harçlar» ve «Belediye Gelirleri» Kanunları ile «Şeker Kanunu'nun Şe-

ker İstihsal Vergisi ile ilgili madde-eri», «İthalde Alınacak Damga Resmî» ve «Belediyelere – İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi» hakkında Kanunlar yer almaktadır.

Üçüncü ve dördüncü ciltlerde CVK Genel Tebliğleri, beşinci ciltte KVK Genel Tebliğleri, altıncı ciltte ise VUK Genel Tebliğleri toplu halde sunulmaktadır.

Söz konusu altı cilt, vergi konusu ile ilgilenenlerin her zaman için başvurabilecekleri yararlı bir kaynak niteliğindedir. Çünkü; ancak birçok kitap, Resmî Gazete ve sair yayım organlarının izlenmesiyle elde edilebilecek bilgiler, tek bir kaynaktan toplu olarak sağlanabilmektedir. Bir başka deyişle, böylece zaman kaybı önlenabilmektedir. Yazarları bu titiz ve ayrıntılı çalışmaları için kutlar, okurlarımıza söz konusu ciltleri en azından özenle incelemelerini salık veririz.

◆ Dostlarını terk eden, terk edilir.

Mugiyrebin Şâbe

◆ Ben bu başarıyı, her toplantıya çeyrek saat erken gitmekle kazandım.

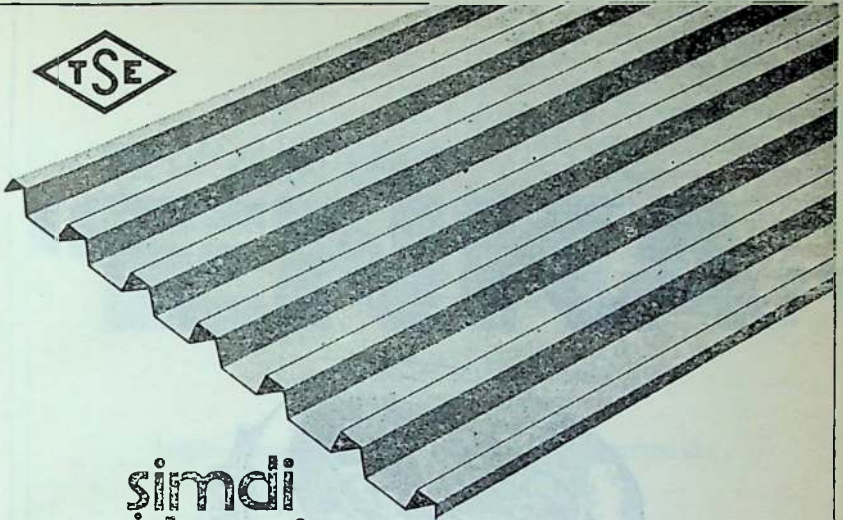
Nelson

◆ İyiliğinize inanılmasını istiyorsanız, ondan hiç bahsetmeyiniz.

B. Paskal

◆ Bir soru soran adamın sorusundan, onun ne derece akıllı olduğunu anlarım.

Hız. Ömer

şimdi alüminyum daha kârlı çözüm

Çatı cephe ve tavan kaplamasında
en fazla malzeme tasarrufu sağlayan
yüksek mukavemetli 3004 alaşımını
sizler için geliştirdik.

nasaş-trapez 3004

NASAS
ALÜMİNYUM SANAYİ VE TİCARETİ A.Ş.

MERKEZ: ANKARA BÜRO:
Büyükdere Cad. No: 48 Mecidiyeköy-İstanbul Güniz Sok. No. 29/5 Kavaklıdere-Ankara
Telefon: 66 33 00 Telefon: 28 15 06 - 28 14 54
Telex: 26 140 Alme-TK Telex: 43 245 Alan-TR

**"BIRA"
BU KAPAGIN
ALTINDADIR.**

1957' den beri

“ENKA”

Enka İnşaat, 25 yıllık yaşamında
gerçekleştirdiği dev eserler
ve ulaştığı yüksek teknoloji ile
bugün dünyanın en büyük inşaat şirketleri arasındadır.

Enka İnşaat, uluslararası alanda
Türk girişimciliğinin yüz akıdır.

ENKA

İnşaat ve Sanayi A.Ş.

Balmumcu - Beşiktaş, İstanbul - TURKEY
Tel.: 66 22 15 Telex: 26 490 enas tr 26 139 pima tr.

Yapı Kredi Türk Bankacılığında tam elektronik çağı açtı!

“Tele-İşlem”de provizyon Bir saniye!

İşte klasik işlem...

Hay hay!
Bir-iki dakika bekleyin.
Şubenizden provizyon bekleyin.
Telefon boşalıyor bekleyin.
Hat düşmüyor efendim, bekleyin.
Karşı taraf meşgul, bekleyin.
Kartınızı arıyorlar, bekleyin.
Provizyon tamam, yazıyı bekleyin.
Daktilo bitti, imzaları bekleyin.
Buyrun cüzdanı, vezne bekleyin.
Hâlâ gelmedi mi, durun bekleyin.
Şef imzalıyor, biraz bekleyin.
Ali Efendi getiriyor, bekleyin.
Bir-iki dakika daha bekleyin.

İşte “Tele-İşlem”..

Bir saniye!
Hesap müsait!
Buyrun, güle-güle harcayın!

Tele-İşlem’de her şey bu kadar nettir.
İşiniz, işleminiz ne olursa olsun elektronik iletişimle saniyede gerçekleşir.
Çağ açıldı, zaman sizin artık. Bugün 7... Yarı 15...
Yıl sonunda 65 Yapı Kredi “Tele-İşlem”de elektronik iletişimde!

Yapı Kredi’li olmak büyük kazançtır.

YAPI KREDİ
“hizmette sınır yoktur”